

ЗМІСТ

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКОВОЇ БУДОВИ МОВИ Й МОВЛЕННЯ 6

<i>Калита А.А.</i> Київська фонетична школа: комплекс проблем, розроблюваних в обсязі енергетичної теорії мовлення	6
<i>Валігура О.Р.</i> Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів	14
<i>Алексієвець О.М.</i> Просодичні засоби організації точки зору у політичній промові.....	19
<i>Бурка Н.А.</i> Систематизація змін в системі приголосних середньоанглійського періоду розвитку англійської мови	23
<i>Марченко В.В.</i> Тембральні характеристики мовленнєво-музичних творів.....	26
<i>Сокирська О.С.</i> Просодичне оформлення відмови, вираженої модальним дієсловом <i>can't</i>	31

КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ПРАГМАТИЧНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИСКУРСУ 34

<i>Тараненко Л.І.</i> Енергетичні характеристики усної актуалізації англійського анекдоту.....	34
<i>Деркач Н.В.</i> Просодичні ознаки англійського прислів'я з комунікативно-прагматичною функцією оцінки	38
<i>Мусієнко Ю.А.</i> Ритмічна організація директивних інтенцій в англійськомовному притчовому дискурсі.....	43
<i>Вербицька Т.Д., Никифоренко І.В.</i> Diskurspartikeln In Der Mündlichkeitsdidaktik.....	48
<i>Рубчак О.Б.</i> Передумови вивчення просодичного оформлення непрямих мовленнєвих актів	52
<i>Томахів М.В.</i> Результати аудитивного аналізу просодичних засобів реалізації мовленнєвого впливу у сучасному англійськомовному науковому дискурсі	55
<i>Сердюк І.В.</i> Темпоральна організація синтагми в англійськомовній військовій промові	60
<i>Shnurovska L.</i> Cognitive Ground of the Auditory Modality	63

**ФОНОСЕМАНТИЧНІ Й ФНОСТИЛІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТЕКСТІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ 67**

Іваненко С.М. Ритм прози (на матеріалі оповідання Марі Луїзи Кашніц «Хто знає свого батька») 67

Буць Ж.В. Фонетичні маркери емоційного стану героїв у французькому кінодискурсі..... 73

Лисичкіна О.О. Динамічна зумовленість реалізації конфліктних ситуацій в англomовному дискурсі ділових переговорів 76

Львова Н.Л. Питання звукового символізму у вітчизняних та закордонних течіях сучасного мовознавства..... 80

Борбенчук І.М. Фонетико-орфографічні особливості поезій Катулла . 84

Navylenko V.M. Phonetic Peculiarities of the Concept “FEAR”
Manifestation in Prose (on the Basis of H. Lovecraft’s Short Stories) 87

Гавриленко В.М., Титарова Д.Ю. Просодичні характеристики політичних промов Уінстона Черчілля 90

Шваб Л.М. Реалізація мелодики в озвучених текстах байки та доповіді 93

**ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОСОДИЧНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ..... 98**

Девіцька А.І. Динамічні характеристики англійського мовлення словаків-білінгвів 98

Космацька Н.В. Фонетичні особливості емоційного мовлення 103

Сотников А.В. Емоційний стан мовця та його вплив на просодичні показники мовлення..... 107

**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ МОВЦЯ ЗА ФОНЕТИЧНИМ
ОФОРМЛЕННЯМ ЙОГО МОВЛЕННЯ 110**

Колісник М.П. Специфіка залежності фонетичних відхилень від вікових груп мешканців північно-східного регіону Англії у період 1960-2010 років 110

Лембік С.О., Толмачова К.М. Фонетичні особливості мовлення різних груп французького суспільства 113

**КОНСТАНТНІСТЬ І ВАРІАТИВНІСТЬ СОЦІОФОНЕТИЧНИХ
ПАРАМЕТРІВ МОВЛЕННЯ..... 117**

Шевченко І.С. Вариативность норм коммуникативного поведения:
когнитивный аспект 117

Козуб Л.С. Вариативність вимовних норм у сучасному британському та
американському кінематографі 122

Кузьменко Т.М. Комбінаторна варіативність наголошених голосних
фонем у спонтанному німецькому мовленні 125

**ПАРАЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕМОЦІЙНОГО
МОВЛЕННЯ 130**

Петлюченко Н.В. Паралингвальные особенности агрессивной
риторики в публичном политическом дискурсе 130

Куценко М.А. Взаємодія просодичних та паралінгвальних засобів
актуалізації співчуття з прагматичною функцією «втішання»..... 134

**ЛІНГВОКОНТРАСТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНЕТИЧНИХ
СИСТЕМ ІНОЗЕМНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ 137**

Стеріополо О.І. Парадигматика і синтагматика диференційних ознак
фонем української та німецької мов 137

Кіуко С. Vokalphonemische Typologie Des Ukrainischen und Des
Deutschen 146

Рудківський О.П. Деякі специфічні риси фонологічних систем
германських та слов'янських мов 151

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ
ФОНЕТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ..... 154**

Бігич О.Б. Сучасні підходи до формування іншомовної фонетичної
компетентності в загальноосвітньому навчальному закладі 154

Ваклазhenko Y.V. Teaching English Pronunciation: an ESP Classroom
Practice 158

Гурина Н.В. Комунікативна стратегія дистанціювання в професійно
орієнтованому навчанні майбутніх учителів англійської інтонації 161

Koulykova V.G. L'utilisation des Jeux au Cours de L'enseignement de la
Phonétique pour les Débutants en Classe de Français 166

Чухно О.А. Прийоми формування навичок поєднаної вимови у процесі
навчання майбутніх учителів англійської мови після німецької..... 170

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ..... 175

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКОВОЇ БУДОВИ МОВИ Й МОВЛЕННЯ

КИЇВСЬКА ФОНЕТИЧНА ШКОЛА: КОМПЛЕКС ПРОБЛЕМ, РОЗРОБЛЮВАНИХ В ОБСЯЗІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТЕОРІЇ МОВЛЕННЯ

Калита А.А.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

kalitanewadd@gmail.com

The paper outlines a set of problems studied within the framework of a brand new speech energetics theory as an interdisciplinary approach to the study of phonetic phenomena. The scope of issues elaborated within the speech energetic theory by the representatives of Kyiv School of Phonetics, embraces the following: energetics of written and oral speech manifestation; energetics of communicants' instinctive neuromuscular activities; energetics of communicants' psycho-physiological processes of speaking-and-thinking and thinking-and-speaking activities; segmental and suprasegmental means' interplay; text and discourse intonation; interaction of music and speech intonation; prosodic characteristics of speech of different personalities; sociocultural (gender, age, occupation, etc.) and dialectal specificity of oral speech; English spoken by Ukrainians; interference of the Ukrainian sound system into the English one; speech tempo-rhythm; intonation manipulative potential; subliminal effect of sound means on the recipient; the role of phonosemantic and phonostylistic means in realizing the utterance meaning; oral speech emotional and pragmatic potentials and prosodic means of their realization; cognitive aspect of intonation; rhythmic organization of texts belonging to different genres; prosodic means conveying positive and negative emotions.

***Key words:** Kyiv School of Phonetics, speech energetics theory, conceptual and methodological grounds, interdisciplinary approach, phonetic phenomena, experimental research.*

Концепція школи

Вихідним моментом, покладеним в основу енергетичної теорії мовлення, слугував сформульований нами та опублікований у 2003 р. (див. [2; 4, с. 8-9, 46-61]) новий теоретичний принцип збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. Провідна ідея принципу полягала в тому, що емоційно-прагматичний потенціал будь-якого висловлення є незмінним і характеризується стохастичним перерозподілом його енергії між засобами різних рівнів мови і позалінгвальними засобами, що беруть участь у реалізації висловлення. При цьому підкреслювалося, що накопичення, зміна та перерозподіл емоційно-прагматичного потенціалу є специфічною формою функціонування психофізіологічної енергії у сфері духовного буття індивіда, яка породжує складний взаємозв'язок когнітивних процесів, що відбуваються у його психіці при породженні мислення під час мовлення і мисленнєвого проектування дій.

Окреслений таким чином логічний *каркас нової міждисциплінарної концепції* як складної інтелігібельної системи викликав природну необхідність подальшої розробки енергетичної теорії мовлення як певної системи поглядів, спрямованої на нетрадиційне для лінгвістики розуміння енергетичних закономірностей психофізіологічних процесів породження мислення під час комунікації.

Теоретична основа енергетичних досліджень мовлення

Розробку теоретичних основ наукового опису енергетичної картини комунікації як складної синергетичної системи було здійснено з її диференціацією на три глобальних частини:

- 1) енергетика письмової або усної матеріалізації мовлення;
- 2) енергетика інстинктивної нервово-м'язової діяльності комунікантів;
- 3) енергетика психофізіологічних процесів породження мислення під час комунікації й мисленнєвого проектування дій індивідом.

У зв'язку з цим, виходячи з фундаментального принципу *збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення*, розгляд усіх без винятку процесів породження мислення під час мовлення й мисленнєвих дій комунікантів, проводився з урахуванням векторної природи взаємодії компонентів енергії у психофізіологічних актах породження досліджуваних фрагментів мовлення.

При цьому явища комунікації та супроводжуючі її дії описувалися умовно-векторною моделлю, здатною відбивати алгоритмічні послідовності активізації і перебігу потоків енергії під час взаємо-зворотних процесів породження та декодування мовлення: психофізіологічні процеси породження мислення під час мовлення адресанта → процеси інстинктивної нервово-м'язової діяльності адресанта → процеси письмової або звукової матеріалізації мовлення адресантом та у зворотному порядку: процеси сприйняття мовлення адресатом → процеси інстинктивної нервово-м'язової діяльності адресата → психофізіологічні процеси породження мислення під його час мовлення.

Методологічні передумови досліджень енергетики мовлення

У якості вихідної методологічної передумови систематизації традиційних об'єктів фонетичних досліджень, якими зазвичай є певні класи або групи висловлень, була розроблена узагальнена класифікація їх типів і видів, диференційована на два укрупнених фрагменти [1, с. 209-211]. Перший охоплював три основні класи ознак висловлень, згрупованих за критеріями

функціонального призначення, ситуації спілкування і логіко-змістової структури самого висловлення. Другий, альтернативний фрагмент, що відноситься безпосередньо до обраного об'єкта дослідження, включав класифікацію ознак емоційних і прагматичних чинників породження смислу конкретного типу або виду висловлення, які розглядаються дослідником під кутом зору зміни станів предмета або предметів пізнання.

Важливим теоретико-методологічним інструментарієм структурування логіки розгляду енергетичних феноменів породження і декодування мовлення слугувала також узагальнена модель [1, с. 193-204] взаємодії лінгвальних і паралінгвальних засобів у реалізації емоційного висловлення, яка містила алгоритм опису їх впливу на актуалізацію смислу.

Поглиблення наукових уявлень про закономірності реалізації принципу збереження емоційно-прагматичного потенціалу як вихідного принципу енергетичної теорії мовлення здійснювалося відповідно до узагальненої моделі перерозподілу енергії емоційно-прагматичного потенціалу висловлення між засобами його актуалізації [3, с. 70-74; 4, с. 5-12].

На основі принципу «збереження», що відображає здатність висловлення, реалізованого мовцем у певному емоційному стані, зберігати свій прагматичний потенціал за рахунок його внутрішнього перерозподілу між смислотвірними компонентами (елементами) емоційного висловлення, був обґрунтований [2, с. 7-13; 1, с. 148-153; 4, с. 35-39] принципово новий функціонально-рівневий підхід до аналізу взаємодії емоцій і прагматики в породженні смислу висловлення. Базовим методологічним інструментарієм його практичної реалізації слугувала універсальна інтегративна модель взаємодії факторів породження смислу висловлення в координатах «емоція – прагматична функція» [4, с. 55-58], унаслідок використання якої набули своє теоретичне обґрунтування альтернативні моделі полів взаємодії емоційно-прагматичних чинників формування мовцем смислу висловлення і просторів мовленнєвої взаємодії його прагматики, емоцій і смислу в координатах «комунікативна функція – емоція – смисл» [4, с. 35-39]. На цих підставах було здійснено моделювання конкретних об'єктів взаємодії емоційно-прагматичних чинників і смислу в мовленнєвому просторі актуалізації різних за складністю структури і просодичного оформлення висловлень.

Важливим кроком у формуванні наукових уявлень енергетичної теорії мовлення стало моделювання особливостей стохастичного механізму вираження прагматики емоційного висловлення комунікантом [1, с. 147-153]. Побудована модель механізму вибору мовцем засобів реалізації прагматики

емоційного висловлення дозволила розглядати процес його породження в координатах «прагматичне завдання комунікації – актуалізація смислу висловлення – дія мовця», які утворюють, відповідно, площину інтенції, а також площини лінгвальних та позалінгвальних факторів [1, с. 148-150; 4, с. 37]. У зазначених координатах були змодельовані й типові простори мовленнєвої реалізації висловлення [1, с. 152; 4, с. 38].

На основі розуміння [5, с. 49] *фоноконцепту як специфічного, сформованого внаслідок конкретного комунікативного досвіду, мисленнєвого утворення, що охоплює змістовий мінімум знання, здатного у формі звукового перцептивного образу або символу зберігатися в довгостроковій пам'яті індивіда і відтворюватися в усному мовленні за допомогою певних фонетичних структур*, а також гіпотетичного припущення про те, що фоноконцептосфера індивіда є сукупністю архетипових фоноконцептів-прототипів, у тяжіння змістовного конуса яких потрапляє певна кількість асоціативно пов'язаних з ними фоноконцептів-аналогів, які є за своєю суттю тезаурусом фоноконцептів, або перцептивною базою мови, була обґрунтована синергетична модель породження й саморозвитку фоноконцептів у процесах кодування та декодування комунікантами смислу висловлення.

Нові методики та методи експериментально-енергетичних досліджень мовлення

Важливим етапом експериментально-енергетичних досліджень мовлення стала розробка комплексної методики [16, с. 3-17] міждисциплінарних експериментально-фонетичних досліджень з використанням системних матриць реєстрації первинних даних перцептивного й акустичного аналізу.

Для вирішення проблеми кількісного вимірювання рівня емоційно-прагматичного потенціалу висловлення і створення диференційованої шкали оцінки результатів експериментально-фонетичних досліджень енергетичних явищ мовлення [6, с. 359-365] теоретично було обґрунтовано безрозмірний кількісний K -критерій, а також експериментально встановлено інтервали його значень, які визначають рівні емоційно-прагматичного потенціалу озвучених висловлень: низький ($K < 30$), середній ($K = 30-105$) і високий ($K > 105$). З урахуванням цього були сформовані [8, с. 476-484] графічні моделі енергограм, що включають інтоно-, пікто-, емоціо- та прагмаграми, які

відображають динаміку комплексної взаємодії енергетичних, лінгвальних і паралінгвальних чинників у процесі просодичного оформлення мовлення.

На основі синтезу відомої [17, с. 267-292] універсальної моделі взаємодії мікро- і макрокосмів духовного буття індивіда під час його мовленнєво-мисленнєвої діяльності, а також методу побудови згаданих вище енергограм було розроблено [13, с. 16-25] методологію аналізу стратегії сугестивно-комунікативного впливу висловлення на реципієнта. Методологічна новизна такого аналізу полягала у використанні обґрунтованого нами методу побудови психо-енергограм, який дозволяє за умови будь-якого за тривалістю розгортання на часовій осі мовленнєвого фрагмента здійснювати інструментальне системне вивчення енергетичних явищ, що мають місце при кодуванні та декодуванні усного або письмового мовлення індивідом, а також в окремих конкретних актах породження ним мислення під час мовлення й мисленнєвого проектування дій.

Виходячи з постулювання безпосереднього зв'язку процесів породження пауз зі свідомістю, підсвідомим і позасвідомим психіки мовця, здатності психофізіологічної енергії мовленнєвих пауз збуджувати у свідомості слухача акти когнітивного мислення, а також наявності в них латентного маніпулятивно-сугестивного потенціалу, був виведений [14, с. 72-78] безрозмірний критерій оцінки паузального перепаду емоційно-прагматичного потенціалу суміжних мовленнєвих відрізків. Він дозволяє давати кількісну оцінку послаблення або посилення впливу емоційно-прагматичного потенціалу мовленнєвого сегмента, який передує паузі, на наступний мовленнєвий сегмент та приводить безпосередньо до сугестивного впливу / невпливу паузи на запуск когнітивних механізмів мислення реципієнта.

За тематикою теоретико-експериментальних досліджень представниками нашої школи розроблено: 1) структурно-когнітивну модель функціонування механізмів породження і декодування смислу маніпулятивного впливу в комунікації [9]; 2) узагальнену структурно-логічну схему ієрархії засобів реалізації стратегії комунікативно-сугестивного впливу [10]; 3) методологію дослідження впливу сегментних одиниць на сугестивний потенціал висловлення [15]; 4) синергетичну концепцію породження інтерферованого мовлення білінгвом [7]; 5) методологічні передумови комплексного дослідження проблеми сугестивного впливу мовленнєво-музичних творів на слухача [12].

Перспективи досліджень проблем енергетики мовлення

Щодо питання про перспективи досліджень проблеми енергетики мовлення, зазначимо, насамперед, що, відповідно до двох форм матеріалізації мовленнєво-мисленнєвої діяльності індивіда, плануємо диференціювати окреслену проблему за двома напрямками пошуків: дослідження енергетики усного мовлення та дослідження енергетики письмового мовлення.

Зауважимо, що на першому етапі лінгво-енергетичних досліджень за двома згаданими напрямками під час вивчення енергетичної природи процесів комунікації, сутність якої ще маловідома, необхідно, передовсім, з'ясувати динаміку змін кількісних енергетичних характеристик цих процесів. При цьому вибір об'єктів подальших лінгвістичних досліджень у галузі енергетики мовлення передбачається орієнтувати, переважно, на пізнання явищ, пов'язаних з породженням мислення під час мовлення і мисленнєвого проектування дій індивіда в конкретних умовах комунікації.

До цього слід додати, що у подальших пошуках передбачається звертати особливу увагу на функціонування будь-якого об'єкта енергетичних досліджень мовлення як багатопараметричного феномена, а, отже, враховувати необхідність його багатфакторного розгляду, міждисциплінарний теоретичний інструментарій якого має обов'язково включати загальнонаукові системний і синергетичний підходи.

При цьому вважаємо, що певні труднощі можуть виникати, найімовірніше, у процесі формування лінгвістами чіткої цільової структури кожного конкретного міждисциплінарного дослідження, а також під час формування методології наукового пошуку можливостей конкретизації методології та розробки або запозичення із суміжних з лінгвістикою галузей знання нових методів вивчення особливостей функціонування і взаємодії фізичної, психофізіологічної та психічної енергій, що забезпечують процеси комунікації.

До перспективних напрямів теоретичних та експериментальних досліджень в обсязі енергетичної теорії мовлення вважаємо за доцільне віднести такі проблеми, як: ідентифікація особистості мовця за фонетичним оформленням його мовлення; визначення емоційного стану особистості за просодичними характеристиками мовлення; виявлення впливу різних ступенів фізичного й психічного навантаження на модифікацію мовленнєвого сигналу; встановлення інваріантних і варіантних комплексів соціофонетичних параметрів мовлення. Цікавими вбачаються й питання з'ясування специфіки впливу психоенергетичних чинників на паралігвальні

характеристики емоційного мовлення; визначення провідних енергетичних ознак фонетичних систем іноземної та української мов; побудова типових когнітивних індивідуально-суб'єктивних моделей картин світу комунікантів; виявлення основних закономірностей впливу взаємодії інстинктів, емоцій та почуттів на синергетизм саморозвитку процесів породження мислення під час мовлення та мисленнєвого проектування дій індивіда; дослідження когнітивних особливостей перебігу процесів духовного буття індивіда, результати яких матеріалізуються у вербальній або предметно-перетворювальній формі; встановлення типових механізмів табування свідомістю індивіда потоку його мислення тощо.

Література

1. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / Алла Андріївна Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
2. Калита А. А. Функціонально-рівневий підхід до аналізу взаємодії системи фонетичних засобів та прагматики у створенні смислу висловлювання // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ. – 2003. – Вип. 7: Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. – С. 7–13.
3. Калита А. А. Функціонально-енергетический подход: механизм актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, А. В. Клименюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. – Харків : Константа, 2004. – № 635. – С. 70-74.
4. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
5. Калита А. А. Фоноконцепт як категорія когнітивної фонетики / А. А. Калита // Бъдещето проблемите на световната наука – 2008 : материали за 4-а межд. науч. практ. конф., (София, 15-30 април, 2008). – София : “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2008. – Т. 3. : Филологични науки. – С. 48-49.
6. Калита А. А. Метод комплексної енергетичної оцінки процесу просодичного оформлення мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (1). – С. 359–365.
7. Калита А. А. Синергетическая концепция порождения интерферированной речи билингвом / А.А. Калита, О.Р. Валигура // Языки и этнокультуры Европы: Всерос. научно-практ. конф. с международным участием, посвященная юбилею доктора филологических наук, проф. Н. Н. Ореховой. – Глазов, 2010. – С. 205-217.
8. Калита А. А. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 105 (1). – С. 476–484.
9. Калита А. А. Речевая манипуляция: определение, функция, механизм реализации / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 1022. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків, 2012. – С. 10-19.

10. Калита А. А. Система целей и средств суггестивного воздействия в коммуникации / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Т. 15, № 2. – С. 47-56.
11. Калита А. А. Энергетическая теория речи: ее сущность, современное состояние и перспективы исследования / А. А. Калита // Когниция, коммуникация, дискурс : [журн.]. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. – № 7. – С. 33–53.
12. Калита А. А. Механізми породження і сприйняття мовленнєво-музичного твору / А. А. Калита, В. В. Марченко // Наукові записки. Серія : Філологічна. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 38. – С. 79-82.
13. Калита А. А. Оптимизация коммуникативного воздействия / А. А. Калита, А. В. Клименюк // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 118. – С. 16-25.
14. Калита А. А. Психоенергетика пауз звучащей речи / А. А. Калита // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 127. – С. 24-34.
15. Калита А. А. Методологические возможности исследований влияния сегментных единиц на суггестию высказывания // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф. – 2015. – Вип. 138. – С. 536-543.
16. Клименюк О. В. Методологія експериментально-фонетичних досліджень: теоретичні передумови, планування експерименту, представлення результатів / О.В. Клименюк, А.А. Калита, Я.Р. Федорів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія 8: Мовознавство. – Тернопіль, 2001. – № 2. – С. 3-17.
17. Клименюк А. В. Знание, познание, когниция : [монография] / Александр Валерианович Клименюк. – Тернополь : Підручники і посібники, 2010. – 304 с.

СПЕЦИФІКА ВИМОВНОГО АКЦЕНТУ В ІНШОМОВНОМУ МОВЛЕННІ БІЛІНГВІВ

Валігура О.Р.

Київський національний лінгвістичний університет

olha.valihura@gmail.com

The paper examines the problem of a foreign accent as a dynamic speech phenomenon. It outlines the linguistic and extralinguistic factors that contribute to the occurrence and perception of a foreign accent in a bilingual's speech. The research points out to the reasons of the emergence of the pronunciation accent on both segmental and suprasegmental levels of the phonetic system.

Key words: pronunciation accent, segmental and suprasegmental levels, bilingual's speech.

У сучасній лінгвістичній науці зростаючої актуальності набувають питання динаміки взаємодії мов у міжкультурному спілкуванні, взаємопроникнення елементів мовних і культурних картин світу. Унаслідок цього активізуються фонетичні дослідження функціонування одиниць мови як комунікативного коду та специфіки їхньої реалізації в іншомовному мовленні, зокрема, вивчення особливостей актуалізації вимовного акценту в мовленні білінгвів як результату контакту і взаємопроникнення елементів фонетичних систем двох мов [3-10].

У площині теорії білінгвізму/мультилінгвізму появу іншомовного акценту в мовленні пояснюють низкою чинників лінгвального й позалінгвального плану (психологічними, когнітивними, соціологічними, етнічними, методичними тощо) [1, с. 156-161]. Вимовний акцент як динамічне системне мовленнєве явище є сукупністю типових порушень, притаманних іншомовному мовленню більшості мовців. При цьому індивідуальні особливості іншомовного мовлення та випадкові помилки не прийнято відносити до вимовного акценту. Вимовний акцент є маркером етнічної належності мовця, ідентифікує його належність до певної лінгвокультури, оскільки відхилення від нормативної вимови у мовленні неносія мови визначає його як представника чужої лінгвокультури.

Відхилення в іншомовному мовленні білінгва відбувається у результаті взаємодії фонетичної інтерференції та вимовного акценту, хоча і перше, і друге явище доцільно, на наш погляд, вивчати як незалежні об'єкти дослідження [1, с. 156-161]. Можливий підхід до понять інтерференції та вимовного акценту з погляду теорії мовленнєвих актів, відповідно до якого

інтерференція локалізована у мовці, тоді як акцент існує лише для слухача. У випадку такого розгляду відмінностей між інтерференцією та іншомовним акцентом, слід брати до уваги той факт, що інтерференція об'єктивно існує в мовленні білінгва, незалежно від його мовної свідомості, а вимовний акцент є результатом об'єктивного відображення в мовній свідомості носія мови шляхом його суб'єктивного сприйняття тих порушень і відхилень у мовленні білінгва, які характеризують мовлення останнього як іншомовне.

Таким чином, вимовний акцент та інтерференцію можна розглядати як діалектичну єдність процесу і результату мовного контакту в мовленні білінгва, а також як дві відносно самостійні одиниці єдиного мовленнєвого механізму, що знаходяться у відношеннях причинно-наслідкового зв'язку в процесі мовного спілкування партнерів – носія мови і білінгва. Отже, інтерференції та акценту притаманні властивості відносної тотожності та відмінності. При цьому тотожність убачається у негативному результаті мовного контакту, а відмінність зумовлена способом відображення звукової субстанції, а саме: у випадку інтерференції – у мовленні білінгва, а стосовно ж акценту – у сприйнятті, свідомості слухача.

Урахування потребує й той факт, що саме інтерференція допомагає побачити специфіку вимовного акценту в мовленні білінгва. Процеси фонетичної інтерференції, механізми її появи слід відносити, на нашу думку, до прихованих явищ, які відбуваються на тлі когнітивних структур і реалізуються в мовленні у вигляді вимовного акценту. Весь комплекс системних фонетичних порушень у мовленні відображено у вимовному акценті, який особливо помітний на тлі загальної граматичної та стилістичної правильності мовлення. Якщо висловлення синтаксично некоректне і не виконує комунікативну функцію, то питання про іншомовний акцент взагалі не виникає.

Причини фонетичних порушень на сегментному рівні зумовлюються взаємовідношеннями між фонологічними системами контактуючих мов. У плані об'єктивних характеристик фонетичної будови цих мов необхідно враховувати, крім особливостей реалізації фонем у мовленні та складу фонем обох мов, ще й набір диференційних ознак в обох мовах у цілому і в окремих фонемах. Специфічний для певної мови інвентар ознак, що використовуються для розрізнення слів у мові, визначається і властивостями артикуляторної системи, що генерує мовлення, і характеристиками людської аудитивної системи, що обробляє мовлення. Дистинктивні ознаки мають кореляти в артикуляторній, акустичній та аудитивній сферах. Ознаки

кожного сегмента висловлювання, що зберігається в пам'яті, визначають, які артикуляційні органи повинні контролюватися, несуть у собі інформацію про те, яким чином повинні бути задіяні ці артикуляційні органи, а також чітко вказують на те, які властивості звука можна одержати від тих чи інших артикуляційних рухів. Обмеження, що накладаються на артикуляцію та на звукову синтагматику, визначають детальну модель артикуляційних рухів, що є необхідними для втілення тих чи інших дистинктивних ознак у сегменті. Відтак у кожній з мов можливо виокремити специфічні диференційні ознаки та своєрідні їхні комбінації, не кажучи вже про значні акустико-артикуляційні відмінності подібних звуків, різні закономірності варіювання фонем та неоднакових дистрибутивних обмежень.

Крім того, поява вимовного акценту може спричинятися відмінностями артикуляційних укладів у представників різних національностей. Виходячи з того, що вимовний акцент здебільшого зумовлюється відсутністю у мовця навичок щодо дотримання артикуляційного укладу іноземної мови, необхідно звертати увагу на особливості артикуляційних баз мов, що контактують, оскільки саме артикуляційна база, яка репрезентує всі фонаційні засоби мови, основний набір її фонем, є надзвичайно вагомим чинником, який багато в чому визначає мовну своєрідність і неповторність. Слід зважати при цьому на те, що артикуляційну базу кожної конкретної мови формують типові рухи і положення органів мовлення, основний уклад мовних органів у процесі породження мовлення. Важливо усвідомлювати також, що артикуляційна база не є вродженою анатомічною чи фізіологічною особливістю людей, оскільки мовець здатен імітувати звуки будь-якої мови, однак специфічні артикуляції рідної мови, міцно закріплені в його мовній свідомості, здійснюють постійний вплив на іншомовне мовлення.

У зв'язку з цим зазначимо, що сучасний підхід до навчання іншомовної вимови й голосоутворення вимагає дотримання всіх особливостей артикуляційної бази виучуваної іноземної мови та передусім акцентує увагу на необхідності враховувати специфічне функціонування гортані та надгортанних резонаторів як невід'ємної частини національного голосу. Що стосується труднощів у реалізації словоформ, то це свідчить про реальність для мовної свідомості білінгвів цілісних, специфічних для кожної мови образів звукових ланцюжків, що залежать від сегментів, з яких вони складаються.

Заслуговує на увагу й те, що лінгвістична свідомість білінгва автоматично поділяє потік іншомовного мовлення на пучки диференційних

ознак, які зіставляються з відповідними фонологічними елементами рідної мови. Так, унаслідок такого зіставлення звуки англійської мови у мовленні українського білінгва отримують неправильне звучання, оскільки нерелевантні з погляду фонологічної системи рідної мови, але суттєві для англійської мови ознаки відкидаються, і, навпаки, ознаки, які не є диференційними у фонологічній системі англійської мови, але релевантні в системі української мови, стають основними під час поділу звуків у потоці іншомовного мовлення. Тут йдеться про згадуване вже фонологічне сито рідної мови, через яке сприймається звуковий потік іншомовного мовлення і яке є однією з причин вимовної інтерференції (див. праці Є. Д. Поливанова, М. С. Трубецького, Л. В. Щерби). Цілком логічно, на наш погляд, за аналогією з фонологічним ситом провести паралель просодичного сита, матриці, через яку сприймається просодія іншомовного мовлення і яка зумовлює виникнення просодичного акценту.

Причина вимовного акценту на просодичному рівні відрізняється від причини виникнення фонетичних порушень на сегментному рівні. З одного боку, сприйняття мовленнєвих повідомлень та їх просодичної організації здійснюється квантами інформацій у вигляді наборів ритмічних структур, зафіксованих у нейродинамічних зв'язках головного мозку; при цьому мовленнєва мелодика висловлень сприймається монолітно у вигляді гештальтів як цілісних одиниць. З іншого боку, у процесі породження білінгвом мовленнєвих повідомлень активізується їхній лексико-семантичний рівень, оскільки на перший план виступає лексичне наповнення та коректна граматична структура висловлення. У зв'язку з цим рідна мова білінгва бере на себе функції інтонаційного оформлення іншомовного мовлення і безперечно здійснює значний вплив на нього. Саме тому у процесі засвоєння іноземної мови мовці змушені не лише змінювати свої артикуляційні звички при вимовлянні звуків та оволодівати диференційними ознаками і дистрибутивними правилами на сегментному рівні, але й засвоїти просодичні особливості реалізації звукової системи, сприймати й передавати інтонацію іноземної мови як цілісну одиницю.

Таким чином, на рівні сприйняття та породження іншомовного мовлення у білінгва спостерігаються загальні і специфічні вияви вимовного акценту, спричинені фонетичною інтерференцією навичок рідної мови, ситуацією двомовності, загальними труднощами зміни фонетичного (сегментного й надсегментного) стереотипу у процесі оволодіння іноземною мовою, відмінностями артикуляційної бази, а також впливом когнітивних

процесів на фонетичну організацію мовлення білінгвів [2, с. 3-9; 3, с. 205-211]. Серед причин, що зумовлюють вимовний акцент, слід ураховувати такі когнітивні чинники як ментальні особливості білінгвів, когнітивна гнучкість, енциклопедичні та мовні знання, мовні здібності, мовне чуття тощо. За цих умов саме когнітивний підхід до дослідження джерел вимовного акценту дозволяє аналізувати й інтерпретувати причини їх виникнення та механізми реалізації, відкриває подальші перспективи лінгвістичного опису вимовного акценту у площині когнітивної лінгвістики.

Література

1. Валигура О. Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів: Монографія / О. Р. Валигура. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 288 с.
2. Калита А. А. Когнітивний підхід до вивчення фонетичних засобів мови / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – Вип. 441-443. – С.3-9.
3. Калита А. А. Синергетическая концепция порождения интерферированной речи билингвом / А. А. Калита, О. Р. Валигура // Языки и этнокультуры Европы: Всерос. научно-практ. конф. с международным участием, посвященная юбилею доктора филологических наук, проф. Н. Н. Ореховой. – Глазов, 2010. – С. 205-217.
4. Birdsong D. Native-like pronunciation among late learners of French as a second language / D. Birdsong // Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege. – Amsterdam: John Benjamins, 2007. – P. 99-117.
5. Derwing, T. M. English pronunciation and fluency development in Mandarin and Slavic speakers / T. M. Derwing., R. I. Thomson and M. J. Munro. – System, Vol. 34 (2). – 2006. P. 183-193.
6. Flege J. E. Perceiving vowels in a second language / J. E. Flege, I. R. A. MacKay. – Studies in Second Language Acquisition, 2004. –Vol. 26. – P. 1-34.
7. Major R. C. Foreign Accent: The Ontogeny and Phylogeny of Second Language Phonology / Roy C. Major. – Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2001. – 224 p.
8. Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech / Alene Moyer. – Cambridge: Cambridge University Press, 2013. – 218 p.
9. Munro M. J. Foreign Accent and Speech Intelligibility / Murray J. Munro // Phonology and Second Language Acquisition. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. – P. 193–218. (Studies in Bilingualism: Vol. 36).
10. Strange W. 2007. Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues / W. Strange // Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege / Bohn, O.-S., M. J. Munro (eds.). – Amsterdam: John Benjamins, 2007. – P. 35-56.

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОЧКИ ЗОРУ У ПОЛІТИЧНІЙ ПРОМОВІ

Алексієвець О.М.

Київський національний лінгвістичний університет

oksalex@ukr.net

In the paper the author focuses on the nature of point of view and on the basis of auditory analysis outlines the specificity of its prosodic organisation in political speech as well as substantiates its invariant and variant intonation patterns.

Key words: *point of view, political speech, auditory analysis, prosodic means, invariant, variant prosodic patterns.*

У теперішніх умовах політична діяльність відіграє особливу роль у житті суспільств. Від політичної позиції чи ситуації залежить місце країни на міжнародній арені, її взаємовідносини з іншими державами, її роль у діяльності світового співтовариства. Однак важливу роль у визначенні іміджу країни відіграє спосіб її презентації політичними лідерами держави. Завдяки виступам політики мають можливість звернутися і до міжнародної спільноти, і до громадян країни, інформуючи про окремі аспекти суспільного життя, і, головніше, переконуючи слухачів прийняти ту чи іншу точку зору.

Аналізуючи промови політичних діячів, можна виявити стратегії і тактики, які використовують для переконування аудиторії, а також мовні засоби, якими послуговуються для найефективнішого впливу на слухачів.

В обсязі опрацювання сутності точки зору [1-2; 8] можна стверджувати, що точка зору виступає продуктом мисленнево-комунікативної діяльності людини, яка є завершеним цілим і спирається на набуті раніше перцептивний і когнітивний досвід, віру, переконання тощо і визначає світосприйняття, категоризацію, оцінку сукупності сприйнятих зовнішніх вражень та внутрішніх відчуттів, а також певною мірою сам процес перцепції. Це не просто висловлення, а дискурс, актуалізований у тих чи інших комунікативно-прагматичних обставинах. Створюючи повідомлення-висловлення точки зору, мовець наповнює його смислом. При цьому відбувається його суб'єктивізація, на яку впливає рівень інтелекту, особливості характеру, менталітету. Презентація точки зору політика становить когнітивний процес, спрямований на переформатування знань з урахуванням результатів орієнтування на цільову аудиторію, і результат репрезентації цих знань.

Не дивлячись на появу нових інформаційних технологій і розвиток масових комунікацій, публічна промова, тобто усний монологічний виступ однієї людини перед групою людей, що характеризується наявністю задуму, структурно-композиційною і змістовою завершеністю, цілеспрямованістю та установкою на вплив, залишається однією із найбільш суспільно значущих форм мовленнєвого спілкування [4, с. 8].

Разом з цим, політична промова позначається такими лінгвостилістичними параметрами: аргументативний характер розгортання тексту, об'єктно-суб'єктний спосіб організації інформації, відверта авторська інтенція, безпосередня й постійна апеляція до адресата, специфіку якого теж визначають односпрямовані та спеціально організовані мовленнєві засоби й набір релевантних прагматичних настанов.

Засоби, які забезпечують ефективність мовлення промовця та посилюють впливову функцію вираження його точки зору, М. Я. Блох та О. Л. Фрейдіна об'єднали у три групи: персоналізація (мовленнєва позиція автора), адресація (звертання до аудиторії) та діалогізація [4]. Звернемо увагу, що персоналізація сигналізує про точку зору мовця і має комплексний характер, оскільки реалізує його соціальну, професійну та індивідуально-особистісні характеристики.

На просодичному рівні домінантне положення точки зору на фоні її обґрунтування прослідковується за контрастним розширенням тонального діапазону, підвищенням тонального рівня, збільшенням гучності й сповільненням швидкості мовлення. Контраст, що сигналізує про домінантне положення точки зору може створюватися і завдяки одному просодичному параметру, і всьому комплексу просодичних засобів.

В англійському мовленні просодичними засобами реалізації емоційного впливу виступають розширення тонального діапазону, сповільнення темпу та збільшення гучності, використання високих спадних тонів, довгих та наддовгих синтаксичних пауз, емпатичних пауз [7, с. 330]. Значне функціональне навантаження несуть просодичні контрасти, будучи одним із засобів виразності вони забезпечують логіко-композиційне, інтелектуальне членування тексту. Просодичний контраст може використовуватися ораторами як засіб встановлення контакту: різка зміна гучності і тонального діапазону привертають увагу слухачів [6, с. 146-147; 7, с. 338-339]. Крім цього, доведено [3, с. 12], що раціонально впливова інформація у політичному дискурсі оформлюється за допомогою сповільненого темпу, децентралізованого наголосу, високих динамічних показників, значних висотних показників, прагматичних пауз перед

тематичними й рематичними піками; для емоційно впливових висловлень характерні прискорений темп, централізований наголос, високі висотні та відносно високі динамічні показники. За результатами низки експериментально-фонетичних розвідок [5-6 та ін.] встановлено, що варіативність тональних рівнів є ефективним просодичним засобом та дієвим чинником мовленнєвого впливу. Спадний або висхідно-спадний тони викликають довіру адресата і його переконання в істинності обговорюваних положень.

Опрацювання результатів перцептивно-фонетичного дослідження зразків політичних виступів показало, що темпоральні, мелодійні й частотні характеристики здатні оптимізувати мовленнєвий вплив, властивий процесу аргументування точки зору в англomовному політичному дискурсі.

Аудитивний аналіз особливостей просодичної організації точки зору у політичній промові виявив, що вона реалізується в межах розширеної або широкої зони тонального діапазону та оформлюється, переважно, середньо-пониженим початком, актуалізацією ступінчастої шкали та появою високих і середньо-підвищених спадних термінальних тонів.

Разом з тим, типовим маркером вираження просодичного оформлення точки зору у політичній промові є членування на короткі інтоногрупи, актуалізація у межах більших інтоногруп спадної ступінчастої шкали, спадної ковзної шкали, використання спадних тонів різного висотно-тонального рівня, що реалізується з підвищенням гучності та швидкості вимовляння. Спостерігається регулярне вживання емпатичних пауз, яке супроводжується виділенням кожного елемента висловлення високим чи низьким спадним тоном.

Отримані результати свідчать, що цілеспрямована взаємодія засобів просодичної організації точки зору слугує підвищенню ступеня впливу у політичній промові.

Література

1. Алексієвець О. Просодична актуалізація точки зору в англomовному політичному дискурсі / О. Алексієвець // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 33. – 2013. – С. 10–12.
2. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Беличенко Л. Г. Роль и место просодии в системе средств речевого воздействия (экспериментально-фонетическое исследование на материале английских публицистических текстов политического характера) : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / Л. Г. Беличенко. – М., 1990. – 16 с.

4. Блох М. Я. Публичная речь и ее просодический строй / М. Я. Блох, Е. Л. Фрейдина. – М. : Прометей, 2011. – 236 с.
5. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
6. Постникова Л. В. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Постникова Лариса Вячеславовна. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2011. – 200 с.
7. Фрейдина Е. Л. Риторическая функция просодии (на материале британской академической речи) : дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.04 / Фрейдина Елена Леонидовна. – М., 2005. – 407 с.
8. Цацура Е. А. Аспекты идеологических точек зрения в англо-американском массмедийном дискурсе : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Цацура Елена Александровна. – Иркутск, 2008. – 242 с.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗМІН В СИСТЕМІ ПРИГОЛОСНИХ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОГО ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Бурка Н.А.

Київський національний лінгвістичний університет

burcka.natalia@yandex.ua

In the paper by means of analyzing linguistic information the author substantiates the factors that caused the changes in the consonantal system in Middle period of the English language development.

Keywords: phoneme, syntagmatics, consonantal system, assimilation.

У фонетиці й фонології до теперешного часу залишається низка невирішених проблем, які стосуються визначення одиниць звукового складу мови. До кола цих проблем входить і питання вимовної норми сучасної англійської мови, яке постає актуальним, оскільки лише за умов установлення закономірностей її історичного формування і варіювання лінгвістична наука може отримати підґрунтя для адекватного прогнозування саморозвитку англійської мови у межах її глобального функціонування.

Тому метою цієї праці є огляд і систематизація змін, які мали місце в системі приголосних середньоанглійського періоду розвитку англійської мови та здійснили вплив на її сучасний стан.

Відомо, що на відміну від голосних, англійські приголосні зазнали незначних змін. Вони, здебільшого, є невиразними за своїм характером: переважно, це явища асиміляції та спрощення складних сполучень приголосних.

Вокалізація дзвінких велярних та палатальних спірантів, що стояли в середині та в кінці слова, бере початок ще в давньоанглійський період та продовжує відбуватися і в середньоанглійський період. Велярний /z/ перейшов у /w/ й /u/, а палатальний, у свою чергу, в /j/ й /i/, які утворили з голосними, що передували їм, дифтонги. Варто наголосити, що у давньоанглійський період відбувалося оглушення велярного дзвінкого спіранту як після голосного, так і після приголосного у кінці слова. Це зумовило те, що розвиток флективних і нефлективних форм відбувався різними способами [1, с. 286].

Уже в кінці давньоанглійського періоду *h* перед *r*, *n*, *l* став поступово випадати. Вірогідно, ці придихові приголосні спочатку оглушувалися, а потім

були замінені відповідними дзвінками. Придиховий /w/, що мав написання *hw* у давньоанглійський період, зберігся, проте у середньоанглійський період поступово стає загальноприйнятим написання *wh*.

Глухі спіранти /f/ /P/ /s/ стали дзвінками на початку слова в південній Англії. Так, для позначення губно-зубного спіранта писали *v* замість *f*, наприклад, **да.** *fers* “вірш” **лат.** *versus* [1, с. 280]. На письмі лише в Кентських текстах писали *z* замість *s*, напр. *zenne* “гріх”. Що стосується *P*, то ця відмінність орфографічно не відображалася, оскільки для передачі і глухого, і дзвінкого існувала лише одна буква *P*, яка з плином часу стала *th*.

Давньоанглійський /ð/, що стояв безпосередньо перед *m*, *n*, *l*, *r*, які не утворювали склад, уже на початку середньоанглійського періоду перейшов у *d*: **да.** *brōðor* “брат” **са.** *broder*. Проте в кінці середньоанглійського періоду (XV ст.), навпаки, /d/ після голосного і перед складотворчим /r/ знову перейшло в /ð/. Сучасні форми: *mother* “мати” від **да.** *mōdor*; *father* “батько” від **да.** *fæder*, яскраво це ілюструють [1, с. 287].

Слід також згадати, що *v* унаслідок синкопи середнього складу або, якщо з інших причин, стояло в середині слова перед приголосним, то воно в одних випадках випадало, а в інших мала місце його вокалізація в *u* [1, с. 288]. Наприклад, перед *n*, *r* і зубними *v* відпало: *had* “мав” (**да.** *hæfde*), *hath*, *has* “має” (**да.** *hæfð*). Вокалізація *v* в *u* зустрічається, в першу чергу, перед *k*, *g* і *l*, а іноді також і перед іншими приголосними, наприклад: **са.** *chawl* “щелепа” від **да.** *seaf*.

Глухі спіранти і /tʃ/ після ненаголошеного складу ставали в другій половині XIV ст. дзвінками. Це відбувалося в закінченні *-es* в множині іменників, в 3 ос. одн. теперішнього часу індикативу дієслів; у деяких іменниках, що закінчувалися на *-es* і на *-tʃ*, у французькому складі в кінці слова на *-if*, і, нарешті, в словах, на які в реченні не падав наголос, наприклад, *Charles*, *James*, *knowledge* “знання” (в середньоанглійський період *knowleche*, з XV ст. *knowledge*). Важливо, що на письмі дзвінкість не у всіх випадках відобразилася, проте в сучасній мові вимовляється дзвінкий приголосний у таких словах, як *spinach* / 'spɪnɪdʒ/ “шпинат” і в географічних назвах з компонентом *-wich*: *Greenwich* / 'grɪnɪdʒ/, *Harwich* / 'hærɪdʒ/.

Випадки, коли приголосний випадав у середньоанглійський період, є численними: наприклад, *w* випадає перед *u*, результатом чого були фонетичні зміни в середньоанглійський період, наприклад, в **са.** *suche* **на.** *such* “такий” від **да.** *swylc* [1, с. 290].

У давньоанглійському префіксі *ze-* спостерігається випадіння *j* перед *i*, наприклад, **са.** *iwiss* “безумовний” від **да.** *zewiss*, і в дієприкметнику, наприклад, *ibore* “носимий” від **да.** *zeboren*. Префікс дієприкметника відпав спочатку в північних діалектах у середньоанглійський період, а потім пізніше і в південних.

Стосовно приголосного *n*, то він випадав в кінці ненаголошених складів, при цьому в першу чергу перед словами, які починалися з приголосного. Тому *n* випало в деяких закінченнях, наприклад у інфінітива (**да.** *-an*). Серед подальших змін зареєстровано випадіння *l* перед *f*, наприклад, в **са.** *which* “котрий”, де маємо в **да.** *hwilc*.

Суттєвим є й те, що давньоанглійські подвоєні приголосні спростилися в середньоанглійський період. Історичний розподіл довгих і коротких приголосних був замінений новим, що зберігся і в новоанглійському періоді. Відповідно до нього, приголосні після наголошеного складу з коротким голосним вимовляються як довгі, а після наголошеного складу з довгим голосним, як короткі [1, с. 292].

Що стосується скандинавських і французьких запозичень, то вони, як правило, з легкістю передавалися англійською. Лише єдина сполука приголосних, що зустрічалась в скандинавській мові, проте не існувала в давньоанглійській період, була *sk* на початку слова, тому й зберігалася в скандинавських запозичених словах, а пізніше стає наявною й у французьких та латинських запозиченнях [3, с. 70].

Узагальнена систематизація змін у системі приголосних, що мали місце в середньоанглійський період розвитку англійської мови, підтверджує думку [2, с. 10] про те, що англійський консонантизм в теперішній час є більш архаїчним, ніж консонантизм інших германських мов.

Література

1. Бруннер К. История английского языка. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – Т. I. – 322 с.; Т. II. – 391 с.
2. Смирницкий А. И. Древнеанглийский язык / А. И. Смирницкий — М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1998. — 318 с.
3. Hogg R. A History of the English Language / R. Hogg, D. Denison. — N. Y. : Cambridge University Press, 2006. — 495 p.

ТЕМБРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЕВО-МУЗИЧНИХ ТВОРІВ

Марченко В.В.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
seonolut@gmail.com*

The paper is the study of timbre properties in speech-and-music works with accent on its complex nature resulting from the integrated functioning of such intonation components as melody, utterance stress, rhythm, loudness, tempo and pauses. Thus timbre, being regarded as rather complicated and ambiguous prosodic element by linguists as well as musicologists, could be viewed as both auditive and acoustic parameter. The author analyzes utterances from speech-and-music works with prevalence of melancholic, sad, and disappointed timbre.

Key words: *experimental phonetic research, intonation, music, speech, speech-and-music works, timbre.*

Під час дослідження інтегрованого функціонування інтонації в англomовних мовленнєво-музичних творах неминуче виникає потреба зіставного аналізу компонентів інтонації мовлення й інтонації музики з метою з'ясування їхніх спільних і відмінних рис. Результати проведеного нами порівняльного вивчення просодичних параметрів мовленнєво-музичного твору переконливо свідчать про особливу роль тембру у передачі емоційно-сислового насичення твору.

Тембр і в лінгвістиці, і в музикознавстві є досить складним і неоднозначним інтонаційним параметром, що вбираючи ефекти різних засобів інтонації, виступає як характер звучання у цілому, тобто якщо звук людина просто чує, то тембр являє собою те, у якій площині людина сприймає той чи інший звук [1, с. 28-34].

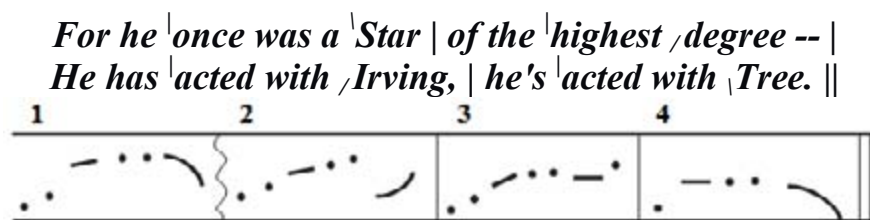
У лінгвістиці існує декілька визначень цього поняття. Так, згідно з першим, тембр є специфічним надсегментним експресивно-емоційним забарвленням мовлення, яке виникає у результаті комплексного функціонування й взаємодоповнення решти компонентів інтонації. При цьому друге визначення характеризує тембр як певне забарвлення звука, зумовлене його гармонійними обертонами й резонаторними тонами, які накладаються на основний тон або шум [2, с. 542].

Таке розуміння тембру лінгвістами не суперечить його визначенню музикантами [4, с. 28-43], які розглядають тембр як певне забарвлення звуку, за яким розрізняють звукові тони однакової висоти й завдяки якому звучання одного музичного інструмента або голосу відрізняють від іншого, і який

залежить від форми коливань джерела звуку й визначається кількістю та інтенсивністю обертонів, які утворюють гармонічний ряд [5]. Інакше кажучи, ми набуваємо підстав розрізняти тембральне забарвлення окремого звуку (як акустичний параметр) та тембральне забарвлення усього висловлення, яке досягається за рахунок інтегральної взаємодії усіх компонентів мовленнєвої й музичної інтонації.

У ході експериментально-фонетичного дослідження комунікативно-когнітивних особливостей інтегрованого функціонування інтонації мовлення і музики в англomовних мовленнєво-музичних творах [3] тембральне забарвлення мовленнєво-музичних творів набувало ознак провідного фактору щодо визначення різновиду комунікації, у якій функціонує досліджуваний твір. До офіційного виду комунікації аудиторі відносили, наприклад, твори, тембр яких кваліфікувався як урочистий, спокійний, категоричний та інтродуктивний (наприклад, *Star Spangled Banner*). Твори наративного характеру, а також ті, у яких розкриваються риси характеру певного персонажу, й фрагменти з інтонацією перелічення відносилися аудиторіями-інформантами до неофіційної комунікації.

Кваліфікуючи твір як такий, що функціонує у інтимній комунікації, інформанти аргументували свою думку певною летючістю й пишномовністю вимовляння чи проспівування фрагменту. Така ефемерність досягалася за рахунок рівного тону, реалізованого на високому, середньому або низькому тональному рівні, та змін вживання регістрових характеристик. У зазначених творах основною є зазвичай тема щасливого чи нещасливого кохання, ностальгії за минулим, що супроводжується меланхолійним тембральним забарвленням:

Тут у першій інтоногрупі *For he ¹once was a ¹Star* відмічено високий рівень початку та середньопідвищений рівень завершення спадного термінального тону, реалізованого у зоні малої швидкості зміни його руху та у звуженому тональному діапазоні. Ці особливості актуалізації ядерного тону у поєднанні з урочистим тембром та помірним темпом надає висловлюванню неабиякої величавості, піднесеності, тріумфальності, навіть деякої помпезності. Такий настрій ще більше підсилюється у другій інтоногрупі *of the ¹highest /degree* висхідним

термінальним тоном з середньопониженим рівнем початку та середньопідвищеним рівнем завершення.

Подібне значення передають також висхідний термінальний тон, реалізований на середньопідвищеному тональному рівні у третій інтоногрупі *He has ¹acted with / Irving* та спадний тон у четвертій інтоногрупі *he's ¹acted with / Tree*. Термінальні тони у аналогічних випадках актуалізуються на прізвищах відомих акторів театру Irving (*Сер Генрі Ірвінг – англійський актор театру, трагик*) та Tree (*Сер Герберт Бірбом Трі – англійський актор, режисер, театральний педагог та імпресаріо*), і таке інтонаційне оформлення у поєднанні зі знову ж урочистим тембром, плавним регулярним простим ритмом та помірною гучністю переконують слухача поставити Гаса на один щабель з цими визначними метрами сцени.

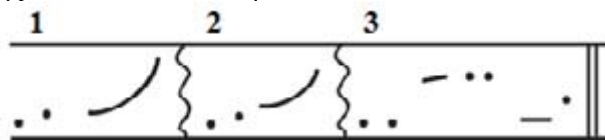
Співставлення просодичного оформлення фрагменту вірша з його мовленнєво-музичною інтерпретацією вказує на здебільшого тотожний мелодичний контур. Проте проспівування семантично-вагомих слів *Star* та *degree* у мовленнєво-музичному варіанті характеризується рівним тоном та підвищеною гучністю.

Таке їхнє виконання супроводжується оркестровою партією з використанням скрипок, фортепіано та альту, що у свою чергу сприяє зростанню ступеня емоційності твору.

Засмучений, сльозливий тембр звучання наступного аналізованого відрізка передається передусім широкими негативними інтервалами на стиках синтагм та поділом фрагменту на короткі інтоногрупи, кожній з яких притаманна реалізація емоційно-сислового навантаження за рахунок варіацій висхідного термінального тону, характеристики якого для кожної з інтоногруп різняться.

"I'm ¹afraid | you must ¹wait | and have ¹dinner to¹morrow! |

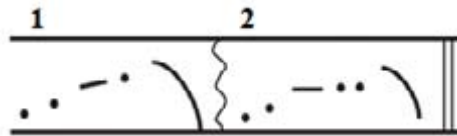

Так, з інтонограми видно, що висхідний мелодійний контур першої інтоногрупи (*I'm ¹afraid*) забезпечується низьким висхідним передтактом та високим широким висхідним термінальним тоном, початок руху якого зафіксовано у високій зоні низького регістру, а завершення – у високій зоні високого регістру. У свою чергу висхідному ядерному тону другої

інтоногрупи (*you must wait*) притаманний початок руху у низькій зоні середнього регістру та завершення – у низькій зоні високого регістру. Щодо висхідного термінального тону третьої інтоногрупи (*and have dinner tomorrow*), то для нього характерний низький висотно-тональний рівень початку та середньо-підвищений рівень завершення. Розширений негативний інтервал на стику перед'ядерної та термінальної групи цієї синтагми надає висловлюванню знервованого, спантеличеного, шокованого тембрального забарвлення. Варто зауважити, що, незважаючи на розширений діапазон вираження смислу та емоцій цього фрагменту, гучність промовляння є дещо зниженою, що свідчить про спробу кухаря вибачитися, виправдати себе, про його острах перед господарями. Йому треба щось придумати, вигадати, але він не знаходить слів, щоб виправдати ситуацію.

Інтонаційне оформлення наступного фрагменту дозволяє передати широкий спектр емоцій кухаря: від роздратування й злості до повної розгубленості та деякого страху.

For the joint has gone | from the oven – like that!" |

З інтонограми видно, що початок та завершення висхідно-спадного мелодійного контуру обох інтоногруп зафіксовано у зоні низького висотно-тонального рівня. Реалізація високого вузького спадного термінального тону першої інтоногрупи (*For the joint has gone*) у зоні малої швидкості зміни його руху, а також середній позитивний інтервал на стику «такт – ядро» передає роздратування та розпач мовця.

Подібне висотно-тональне відношення на ділянці «такт – ядро» та реалізація емоційно-сислового навантаження за рахунок високого спадного термінального тону спостерігається і у другій інтоногрупі (*from the oven – like that*) аналізованого відрізка. Проте у цьому випадку завершення руху високого спадного термінального тону (*that*) відбувається у високій зоні низького регістру, що у свою чергу передає шоківий стан мовця та його абсолютну розгубленість. Актуалізація зазначених модифікацій високого спадного термінального тону у поєднанні з усіченими шкалами, розширеним діапазоном реалізації висловлення, помірним темпом, простим регулярним ритмом та середньою гучністю сприяє підвищенню емоційно-прагматичного рівня аналізованого фрагменту.

Література

1. Алексеева М. В. Музыка и слово : проблема синтеза в эстетической теории и художественной практике: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.04 / Мария Викторовна Алексеева. — М., 2010. — 164 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. — Изд. 4-е, стереотипное. — М.: КомКнига, 2007. — 576 с.
3. Марченко В. В. Закономірності взаємодії інтонації у мовленні та музиці / В. В. Марченко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. — № 20 (269). — Луцьк, 2013. — С. 216–221.
4. Назайкинский Е. В. Звуковой мир музыки / Евгений Владимирович Назайкинский. — М. : Музыка, 1988. — 254 с.
5. Рима́н Г. Музыкальный словарь [Пер. с нем. Б.П. Юргенсона, доп. рус. отд-нием]. — М. : ДиректМедиа Паблишинг, 2008. — CD-ROM.

ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ВІДМОВИ, ВИРАЖЕНОЇ МОДАЛЬНИМ ДІЄСЛОВОМ CAN'T

Сокирська О.С.

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

olga_sokyrska@mail.ru

On the basis of the analysis of lexico-grammatical and intonation means' interaction the author outlines the role of the modal verb "can" in formation and perception of the refusal utterance's meaning. As a result of auditory analysis the author establishes a set of intonation components participating in the expression of refusal utterances by the speakers of different sociocultural levels in different situations and due to different reasons.

Key words: English dialogue speech, refusal utterance, interpersonal communication, modal verb "can", intonation means, auditory analysis.

У зв'язку з невідпинним ростом міжкультурної комунікації особлива увага лінгвістів приділяється дослідженню різних аспектів функціонування діалогічного мовлення. Одним з актуальних питань залишається вивчення впливу мовних засобів на актуалізацію смислу висловлення відмови в різних комунікативних ситуаціях.

Тому метою цієї праці є встановлення закономірностей взаємодії лексико-граматичних та інтонаційних засобів вираження англійських висловлень відмови, актуалізованих мовцями різних соціокультурних рівнів.

Результати експериментального пошуку засвідчили, що одним з найчастотніших засобів вираження відмови постає модальне дієслово *can*, яке, залежно від причини породження відмови, може вживатися і з заперечною часткою *not*, і самостійно, наприклад:

1) "I *can't*, [§]really. || *I would sooner not.* || I [↑]have a lot of *work to do.*" || [4, с. 21].

2) "Well, how about bike riding? I'm going bike riding on Friday."

"I *can't*. || My *bike needs new tires*" [1, с. 62].

3) SIR ROBERT CHILTERN: My dear Arthur, you are not going? Do stop a little!

LORD GORING: *Afraid I can't, thanks.* || I have promised to look in at the Hartlocks'. I believe they have got a mauve Hungarian band that plays mauve Hungarian music [3, с. 24].

4) MABEL CHILTERN. *Oh! I hope you are not going to leave me all alone with Lord Goring? Especially at such an early hour in the day.*

LORD CAVERSHAM: *I am a³fraid I can't take him with me³ to Downing Street. It is not the Prime Minister's day for seeing the unemployed [3, с. 74].*

З наведених прикладів видно, що семантичним центром актуалізації відмови є модальне дієслово *can*. Більш детальний розгляд участі лексико-граматичних і просодичних засобів вираження відмови засвідчує їхню односпрямовану взаємодію. При цьому просодичні засоби виконують інтенсифікуючу функцію, акцентуючи значення модального дієслова наголосом або ядерним тоном, підвищенням гучності його вимовляння, пролонгацією голосного, а повне або часткове наголошення модального дієслова та актуалізація на ньому спадного ядерного тону зі збільшеною швидкістю зміни напрямку руху підвищує рівень його емоційно-прагматичного потенціалу.

Прикладом інтонаційного оформлення висловлення відмови з уживанням модального дієслова *can't*, може слугувати наступний фрагмент:

"What's the You-Know-What in vault seven hundred and thirteen?" Harry asked.

"Can't tell yeh →that,"(1) *said Hagrid mysteriously. "Very→secret. ||* (2) *Hogwarts business. ||* (3) *Dumbledore's trusted me."* || (4). [2, с. 57].

За рахунок односпрямованої дії лексико-граматичних і просодичних засобів реалізації відмови вона кваліфікується як експліцитно категорична із середнім рівнем емоційно-прагматичного потенціалу. На лексичному рівні вираження остаточної відмови через неприйнятність обговорення цього питання передається вживанням заперечної форми модального дієслова *can't*, а також прикметником *→secret*, інтенсифікованим прислівником *very*. Як видно з інтонограм, безапеляційність відмови також підсилюється на просодичному рівні взаємодією таких інтонаційних параметрів: відсутністю передтакту в усіх чотирьох інтоногрупах; середньопідвищеним рівнем початку, окрім другої синтагми (*Very →secret*), яка починається з низького рівня та набуває просодичного виділення за рахунок тонального контрасту з суміжними інтоногрупами; низьким рівнем завершення, за винятком першої синтагми (*Can't tell yeh →that*).

Відмова сприймається як чітка й беззаперечна за рахунок її оформлення правильним ритмом та помірним темпом з переходом на повільний у другій і

третій інтоногрупах, а також наголошенням кожного слова в усіх синтагмах. Про наростання емоційного збудження, свідчить зміна тонального діапазону від вузького в перших двох інтоногрупах до розширеного та широкого наприкінці висловлення на тлі поступового приглушення гучності, що сигналізує про неможливість задоволення питання співрозмовника.

Результати аналізу особливостей просодичного оформлення модальних дієслів в англійських висловленнях відмови дозволяють зробити висновок, що вони не лише слугують однозначному вираженню причини відмови – "не можу", але й передають емоційний стан мовця та його ставлення до комунікативної ситуації.

Література

1. Baker A. Pronunciation Pairs: an Introduction to the Sounds of English / Ann Baker. – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 192 p.
2. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone / J. K. Rowling [Electronic Resource] // Scholastic. — 1999. — Access Mode : <http://thesis.umy.ac.id/datapubliknonthesis/EBOOK124.pdf>.
3. Wilde O. An ideal husband / Oscar Wilde. — L. : Dover Thrift Editions, 2000. — 96 p.
4. Wilde O. The Picture of Dorian Gray [Electronic Resource] / Oscar Wilde // Planet Monk Books. — 2013. — Access Mode <http://books.planetmonk.com/>.

КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ПРАГМАТИЧНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИСКУРСУ

ЕНЕРГЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УСНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОГО АНЕКДОТУ

Тараненко Л.І.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

litera@i.ua

The paper outlines energetic characteristics of English anecdotes' oral actualization influenced by structural, functional as well as emotional and pragmatic factors, which are defined within the framework of a new functional-and-energetic approach to the research of phonetic phenomena.

***Key words:** English anecdote, structural components, experimental study, prosodic means, K-criterion, emotional and pragmatic potentials, energygram.*

Сучасний етап розвитку лінгвістики визначається оновленням її провідних парадигм за рахунок використання нового інструментарію міждисциплінарних досліджень, спрямованих на вирішення проблем природи й механізмів усного мовлення. Особливої актуальності у зв'язку з цим набуває встановлення енергетичних характеристик озвучених текстів різних жанрів на підставі обґрунтованого А. А. Калитою принципу збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення [3, с. 35], який уможливорює з'ясування особливостей комплексної взаємодії емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів функціонування просодичних підсистем.

Тому метою цієї праці є встановлення енергетичних закономірностей у просодичному оформленні тексту англійського анекдоту.

Під час експериментального пошуку енергетичних закономірностей просодичного оформлення текстів англійських анекдотів ми спиралися на обґрунтовану нами [1] модель графічного зображення динаміки змін і взаємодії емоційно-прагматичного потенціалу, просодичних та паралінгвальних засобів мовлення, а також на два варіанти алгоритмічно-фабульної моделі розгортання сюжетів анекдотів [4], один з яких наближений за структурою до казки (вступ → коментар → кода), а інший –

до загадки (тема → коментар → кода). Результати зазначеної взаємодії відображалися у формі енергограм, побудованих на підставі безрозмірного кількісного *K*-критерію рівня емоційно-прагматичного потенціалу озвучених текстів [2].

Результати аудитивного аналізу та оцінки енергетичних особливостей реалізації структурно-фабульних компонентів анекдотів засвідчили, що ініціальний структурно-фабульний елемент анекдотів (“тема” / “вступ”) характеризується низьким рівнем його емоційного і прагматичного потенціалів ($K = 26,4$ – в анекдотах, наближених за структурою до загадки, і $K = 18$ – в анекдотах, подібних до казки), які поступово зростають до низької зони середнього рівня в “коментарі” (де K варіює від 30 до 44 і від 23 до 55 відповідно), наприклад:

One afternoon, § a science teacher § was lecturing his class in biology. ||
(What’s for lunch);

Fred § is thirty-two years old | and he is ↑still single. || (Looking for a Wife).

З прикладів видно, що вступний компонент анекдоту оформлюється нейтральними параметрами інтонації та, відповідно, має низький рівень емоційного і прагматичного потенціалів. Підвищення емоційного потенціалу спостерігається лише на окремих лексичних одиницях, оформлених, здебільшого, спеціальним підйомом, які привертають увагу слухача до суттєвих для розвитку ситуації та розуміння суті анекдоту деталей. Крім того, спеціальним підйомом та високим спадним тоном емфатичної конфігурації (висхідний рух тону на ядерному складоносії і спадний або рівний на затакті) можуть позначатися рематичні елементи “теми”, фіксація яких у пам’яті реципієнта є визначальною для декодування анекдоту.

Перехід до компонента “коментар” маркується в обох розглянутих моделях середньою за тривалістю паузою. При цьому коментар анекдотів, які за структурною побудовою тяжіють до казки, притаманна більша варіативність інтонації, зумовлена актуалізацією фабульних елементів “розвиток дій та подій” і “виникнення проблеми”, наприклад:

“My goodness!” the old man said to the person § who was sitting next to him §—on the bench. || “Do you see that person | with the loose pants | and long hair?” | is it a boy §—or a girl? ||

“A girl”, said his neighbor. || “She’s my daughter”. ||

“*Oh!*” the old gentleman said quickly. || “Please ξ -for-give me, | -I didn't know ξ that you were her mother”. ||

Просодичне оформлення наведеного та подібних до нього фрагментів свідчить про підвищення його емоційного потенціалу до середнього рівня, на що вказує, у першу чергу, наявність значної кількості тональних інтервалів, здебільшого, на ділянці “передтермінальна частина – ядро”, високих спадних термінальних тонів та поєднання декількох кінетичних тонів у межах однієї інтоногрупи.

Структурно-фабульний елемент “кода” як раптова розв’язка анекдоту, що покликана створювати комічний ефект, вирізняється найвищим рівнем прагматичного потенціалу анекдоту, який незмінно реалізується у високій зоні середнього рівня, що на просодичному рівні виражається функціонуванням емпатичних просодичних засобів: сповільненням темпу, певним підвищенням гучності, модифікаціями тембрального забарвлення, контрастами тональних рівнів, поєднанням у межах інтоногрупи двох кінетичних тонів, змішаною ритмічною структурою, наприклад:

The woman paused for a moment, | then made her decision. || “-I know what,” she said, | “I'll take both of them!” || (The Last Chicken);

I'm not. | I'm her mother. || (Boy or Girl).

При цьому емоційний потенціал “коди” анекдотів, що упродовж своєї актуалізації залишається дещо нижчим від прагматичного, також досягає максимальних показників (високої зони низького або низької зони середнього рівня) лише у межах “коди” (K = 80 – в анекдотах, наближених до загадки, та K = 96 – в анекдотах, подібних до казки). Саме переважання прагматичного потенціалу над емоційним і забезпечує реалізацію розважально-виховного функціонального призначення анекдоту.

Узагальнення результатів розгляду динаміки зміни емоційного і прагматичного потенціалів анекдоту свідчить, що під час його актуалізації провідну роль виконує прагматичний потенціал, який постійно зростає в напрямку коди, де він досягає високої зони середнього рівня. Щодо емоційного потенціалу, то він, порівняно з прагматичними, не є настільки показовим і завжди залишається нижчим від прагматичного, досягаючи максимального рівня лише у межах “коди” (високої зони низького або низької зони середнього рівня).

Аудитивний аналіз показав, що інваріантна просодична організація анекдоту сприяє приверненню уваги слухача до ключових елементів тексту,

збуджуючи його уяву та стимулюючи мислення під час декодування його змісту.

Література

1. Калита А. А. Метод комплексної енергетичної оцінки процесу просодичного оформлення мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (1). – С. 359–365.
2. Калита А. А. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 105 (1). – С. 476–484.
3. Калита А. А. Энергетическая теория речи: ее сущность, современное состояние и перспективы исследования / А. А. Калита // Когниция, коммуникация, дискурс : [журн.]. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. – № 7. – С. 33–53.
4. Тараненко Л.І. Алгоритмічно-фабульна структура тексту англійського анекдоту // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (5 березня 2016 р.). – К. : КНЕУ, 2016. – С. 49–53.

ПРОСОДИЧНІ ОЗНАКИ АНГЛІЙСЬКОГО ПРИСЛІВ'Я З КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНОЮ ФУНКЦІЄЮ ОЦІНКИ

Деркач Н.В.

Чернігівський національний педагогічний університет

імені Т. Г. Шевченка

tashiklang@gmail.com

The article focuses on studying the peculiarities of the intonation of the English proverbs realizing a communicative and pragmatic function of assessment. A respective invariant intonation model is outlined. Variant intonation models brought forth by the influence of sociocultural factors of the number of listeners and speaker's social status relative to the listener/s are examined.

Key words: proverb, communicative and pragmatic function of assessment, prosodic features, auditive analysis, variant and invariant intonation models.

У мовознавстві традиційно зберігається інтерес до наукового розгляду прислів'їв – номінативно-комунікативних одиниць, що відображають національно-культурну своєрідність конкретного етносу й відіграють важливу роль в передачі соціального досвіду. Чимало праць присвячено різноаспектному розгляду прислів'їв як інформаційно навантажених, поширених одиниць мови та мовлення, комунікативні функції яких узагальнено представлені у праці [2] як триада "твердження – оцінка – припис" (statement – evaluation – prescription). Однак просодична організація прислів'їв, що вжиті з певною метою в контексті конкретної комунікативної ситуації, на сьогодні вивчена недостатньо. Тому актуальним убачаємо розгляд просодичних особливостей оцінних прислів'їв, уведених до англомовних художніх творів і політичних промов.

Зауважимо тут, що вжите у мовленні прислів'я завжди виявляє певне ставлення мовця до повідомлюваного, а отже, апріорі має оцінний характер. Очевидно, що в умовах контексту прислів'я не може представити припис, рекомендувати чи заборонити певну діяльність без здійснення попередньої оцінки ситуації або дії як аксіологічно забарвленої або нейтральної [2]. Утім, за винятком окремих формальних маркерів, напр. порівняльних конструкцій, оцінка у прислів'ї зазвичай представлена імпліцитно. Саме тому сприйняття оцінних відтінків і нюансів прислів'я та висновки про його загальне оцінне значення носять доволі суб'єктивний характер і значною мірою залежать від таких контекстуальних даних, як вигляд обличчя мовця, його соціальні,

гендерні та вікові характеристики і, найголовніше, від інтонації, за допомогою якої він оформлює своє висловлення.

Слід зазначити, що в ході експериментально-фонетичного дослідження аудитивний аналіз озвучених англійських прислів'їв здійснювався з огляду на такі провідні фактори, як їх комунікативно-прагматична функція (оцінка, вплив, узагальнювання), ситуація спілкування (з одним індивідом або більшою їх кількістю, в тому числі в публічному мовленні), соціальний статус мовця порівняно зі слухачем (вищий, рівний, нижчий) та низку додаткових ознак.

Результати дослідження демонструють, що для прислів'їв з комунікативно-прагматичною функцією оцінки найменш характерним є низький рівень емоційно-прагматичного потенціалу (термін А. А. Калити [1, с. 7–13] (24,6% порівняно з 28,0% для прислів'їв з функцією впливу, і 33,7% – узагальнювання). Водночас при найменшій відсотковій долі високого рівня емоційно-прагматичного потенціалу, він є найбільш рекурентним саме серед оцінних прислів'їв – 12,3% порівняно з 6,5%, та 4,8% для прислів'їв з функцією впливу й узагальнювання, відповідно. Це цілком зрозуміло, оскільки на відміну від узагальнювання і впливу, які є зазвичай досить раціональними, оцінка часто відображає емоційне, негативне чи позитивне, суб'єктивне враження мовця від ситуації спілкування, власних дій, або особистості чи дій слухача.

Типовим для оцінних прислів'їв виявляється функціонування середнього або звуженого позитивного інтервалу між попереднім висловленням і прислів'ям і частотність короткої та середньої паузи перед ним. При цьому актуалізація перцептивної паузи більш властива висловленням мовців високого статусу, а поява довших за тривалістю пауз асоціюється з рівністю статусів мовця і його слухачів.

Найбільш поширеним міжсинтагменним інтервалом усередині двосинтагменного оцінного прислів'я є нульовий, що загалом свідчить про наявність міцного смислового зв'язку між інтоногрупами (далі ІГ) оцінних прислів'їв, підтримуваного на інтонаційному рівні. Результати аудитивного аналізу також демонструють, що міжсинтагменні інтервали всередині прислів'я можуть суттєво варіювати в межах позитивних різновидів (від вузького до розширеного) під впливом соціокультурних факторів ситуації спілкування та соціального статусу мовця стосовно слухача.

Оцінні прислів'я характеризуються середнім підвищеним (для нижчих за статусом мовців) і середнім зниженим (для вищих за статусом мовців)

тональним рівнем початку ІГ. Низький тональний рівень початку ІГ пов'язаний із функціонуванням низького рівного або висхідного передтакту чи наявністю низької усіченої або висхідної ступінчастої типів шкал. Для оцінних прислів'їв притаманне функціонування рівного передтакту, що є низьким у ситуації звернення мовця до однієї особи і зростає до середнього зниженого зі збільшенням кількості слухачів.

Тональний рівень початку шкали односинтагменних прислів'їв є переважно середнім підвищеним (особливо при зверненні мовця до однієї особи (69,57%)) чи середнім зниженим (при спілкуванні з малою групою слухачів (62,07%)). Натомість двосинтагменні прислів'я, реалізовані в різних за кількістю учасників ситуаціях спілкування, характеризуються широким варіюванням тонального рівня початку шкали й вирізняються лише відносно підвищеною частотою низького рівня у першій ІГ.

Результати узагальненої оцінки аудиторями руху тону на різних ділянках шкали показали, що односинтагменні прислів'я відрізняються рівним рухом тону на всіх ділянках шкали, натомість прислів'ям з двома ІГ властивий здебільшого висхідний рух тону на такті у першій і другій ІГ, а друга і третя ритмогрупи маркуються рівним рухом тону. Порівняно з прислів'ями з комунікативно-прагматичною функцією впливу має місце більша кількість випадків зі спадним рухом тону на такті у другій ІГ, де функціонує поступово спадна ступінчаста шкала з перерваною поступовістю.

Закономірності розподілу частотних характеристик актуалізації типу шкали вказують на підвищену рекурентність в оцінних прислів'ях поступово спадної шкали з перерваною поступовістю, поряд із поширенням спадної ступінчастої та усіченої шкал. У двосинтагменних оцінних прислів'ях, озвучених у публічних промовах, високим є й показник висхідної ступінчастої шкали у другій ІГ.

Діапазон шкали в оцінних прислів'ях є переважно звуженим або вузьким, їхня частота варіює у межах 20,45–68,97%. У двосинтагменних прислів'ях вузький діапазон залишається незмінним для обох ІГ або незначно розширюється до звуженого в другій. Актуалізації середнього діапазону шкали сприяють окремі види шкал, наприклад, змішана або ковзна, що пов'язані, як правило, з переживанням мовцем негативних емоцій, напр., осуду або критики. Інтервал між передтермінальною частиною і ядром для одно- та двосинтагменних прислів'їв є, зазвичай, невеликим – вузьким позитивним, нульовим або вузьким негативним.

Озвучення односинтагменних оцінних прислів'їв характеризується помірною (у межах 9,09–50,0%) варіативністю середнього підвищеного, середнього зниженого та низького різновидів спадного термінального тону. Для двосинтагменних прислів'їв типове ширше варіювання термінального тону у межах першої ІГ й домінування середнього зниженого і низького спадних тонів у другій. Швидкість зміни руху спадного тону є переважно малою або середньою. Зауважимо, що актуалізації спадного тону з малою швидкістю зміни напрямку руху часто передує спадна ступінчаста шкала або спадна ступінчаста шкала з перерваною поступовістю, що надає висловленню відтінку повчальності.

Аналіз частоти розподілу показників тонального діапазону ІГ засвідчив, що для односинтагменних оцінних висловлень-прислів'їв притаманний середній тональний діапазон. Звужений тональний діапазон властивий висловленням, актуалізованим у ситуації спілкування, де мовець прагне згладити емоційність оцінного висловлення, стримує свої емоції й внутрішні переживання. Натомість широкий діапазон ІГ свідчить, передусім, про сильні, нестримні емоції мовця.

Двосинтагменні прислів'я позначені помірною варіативністю розширеного, середнього і звуженого тональних діапазонів в обох ІГ. У публічному мовленні вищий статус індивіда маркується розширеним (62,5%) тональним діапазоном у першій інтоногрупі та звуженим (50,0%) – у другій, тобто, спостерігається тенденція до звуження діапазону інтоногруп у напрямі до завершення висловлення.

Результати узагальненої оцінки варіювання темпу в оцінних висловленнях-прислів'ях демонструють, що найбільш рекурентним його типом у таких реалізаціях є помірний, з незначною варіативністю у бік прискореного або сповільненого. При цьому прискорення темпу вимови пов'язується переважно із нижчими за статусом індивідами, наприклад, у випадку негативної оцінки мовцем вчинків слухача для якнайшвидшої реалізації цього неприємного епізоду. Натомість сповільнення темпу властиве для них лише в поодиноких випадках і свідчить про те, що мовець перебуває у стані глибоких роздумів, смутку, нудьги або втоми. Для мовців з високим статусом сповільнення темпу є більш типовим і надає прислів'ю більшої повчальності або підкреслює його позитивне контекстне значення. Аудитори-інформанти пов'язували сповільнення темпу, у межах якого актуалізується спадний тон із малою швидкістю зміни напрямку руху, з

реалізацією оцінки, яка зазвичай здійснюється поважними, старшими за віком мовцями, що мають високий статус.

Оцінні прислів'я марковані збільшеною частотою помірної гучності, із її певним підвищенням у публічному мовленні. Варіювання гучності у межах висловлення може передавати різні відтінки значення й віддзеркалювати емоційне ставлення мовця до ситуації, що склалася.

Таким чином, викладене вище дозволяє стверджувати, що інваріантна інтонаційна модель актуалізації англійського прислів'я з комунікативно-прагматичною функцією оцінки характеризується такими ознаками, як середній тональний інтервал і коротка або середня пауза між попереднім висловленням і прислів'ям; середній підвищений початок інтоногрупи; середній знижений і середній підвищений початок шкали; усічена, спадна ступінчаста або поступово спадна ступінчаста з перерваною поступовістю типи шкал зі звуженим або вузьким тональним діапазоном; рівний рух тону на всіх ділянках односинтагменного прислів'я та висхідний рух тону на такті ІГ двосинтагменного висловлення; вузький позитивний або нульовий інтервал між передтермінальною частиною і ядром; функціонування різновидів спадного тону (низький, середній знижений, середній підвищений) з малою або середньою швидкістю зміни напрямку руху; середній або розширений (для двосинтагменних прислів'їв) тональний діапазон ІГ; помірні темп і гучність.

Оскільки додаткового варіювання інтонаційна модель актуалізації оцінного прислів'я набуває під дією соціокультурних факторів кількості слухачів і їхнього соціального статусу порівняно з мовцем, доцільним убачається подальший розгляд просодичної специфіки такого впливу, а також інтонаційних ознак висловлень-прислів'їв з позитивною, негативною та невизначеною оцінністю.

Література

1. Калита А. А. Функціонально-рівневий підхід до аналізу взаємодії системи фонетичних засобів та прагматики у створенні смислу висловлювання // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – К.: Вид. центр КНЛУ. – 2003. – Вип. 7: Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. – С. 7–13.
2. Krikmann A. Some Additional Aspects of Semantic Indefiniteness of Proverbs / [Електронний ресурс] / Alan Krikmann // De Proverbio. – 1999. – Vol. 5. – No 2. – Режим доступу до журналу: <http://www.deproverbio.com/display.php?a=3&t=97>.

РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДИРЕКТИВНИХ ІНТЕНЦІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ПРИТЧОВОМУ ДИСКУРСІ

Мусієнко Ю.А.

Київський національний лінгвістичний університет

julia_musienko@mail.ru

This paper focuses on the study of rhythmic organization of directive intentions in English parables. A complex research method to the analysis aimed at defining cognitive and pragmatic peculiarities of rhythm in English parables has been designed. With reference to the results of the auditory and acoustic analysis the interaction between prosodic features, rhythm in particular, and pragmatic peculiarities of directive intentions realization in English parables have been defined.

***Key words:** prosodic features, rhythm, auditory analysis, acoustic analysis, directive intentions, auditory and acoustic analysis.*

Невід’ємним просодичним параметром, що функціонує як певний каркас в організації мовлення, є ритм – лінгвістичне поняття, що реалізується за рахунок взаємодії лексичних, синтаксичних і просодичних засобів [4, с. 139]. Відомо, що ритм взаємодіє із смислом висловлювання і зазвичай зумовлюється ним [1, с. 81; 2; 3], оскільки наративна семантична зв’язність тексту у взаємодії із носієм свідомості у процесі його декодування втілюється у когнітивний зміст [5, с. 277]. Ритм передає ставлення мовця до притчі та відображає внутрішнє налаштування, виражене в авторській специфіці лексико-семантичного наповнення повчального тексту, його синтаксичній організації, композиційній побудові та загальній тональності.

У зв’язку з цим, мовленнєвий ритм розглядається як “конструкт когнітивної системи”, що організовує сприйняття мовлення [6, с. 527]. Просодичні ж параметри англійської притчі у ритмічному аспекті уможливають нас стверджувати, що ритм передає ставлення мовця до промови повчального тексту та відображає внутрішнє налаштування. Порівнюючи ритміку проаналізованих нами повчальних текстів (95 англійських притч), можна простежити тенденцію до варіативності ритму залежно від прагматичних фокусів та емоційної насиченості тексту.

Досліджуючи ритмічну будову англійського мовлення у площині особливостей кодування і декодування звукової інформації комунікантом, Дж. Лавер [6, с. 526] висуває гіпотезу про те, що ритм як компонент глибинного плану інтонаційної системи доцільно розглядати як одну з когнітивних стратегій, спрямованих на формування мовних моделей. З

огляду на це, автор визначає ритм як усталений конструкт когнітивної системи людини, що сприяє адекватному сприйняттю мовлення та ідентифікації різних емоційно-модальних значень. Аудитивний аналіз експериментального матеріалу показав, що ритмічна будова мовлення дозволяє слухачеві декодувати лінгвокогнітивну структуру висловлення, яка утворюється завдяки відносній проміантності наголошених і ненаголошених складів у часі.

Узагальнення результатів фонетичного експерименту свідчить про те, що взаємодія ритму з усіма підсистемами інтонації відбиває когнітивні стратегії формування емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. Так, плавний, легатоподібний ритм, властивий висловленням із високим рівнем емоційно-прагматичного потенціалу, формується за рахунок регулярного чергування наголошених і ненаголошених складів у середині інтонаційної групи. Функціонування ритму такого різновиду пов'язується із вираженням глибоких і щирих почуттів, коли, наприклад, мовець-носій мови відверто висловлює позитивну оцінку головного персонажа, захоплення його високими моральними якостями.

Наприклад: \So § it is •with us. || If we are ,wise, | we will ,listen •to § and follow wise \counsel. || In ,life, § we can't go \back. || We need to find joy | in good \choices § and experience \sorrow § for oppor tunities \lost.|| (Both Glad and Sad).

Висловленню властива чітка, сповільнена вимова майже всіх складів інтоногруп. Іntenцією мовця є висловлення позитивного ставлення до героя притчі та вираження емоційного насичення й прагматичної ціленастанови повчального фрагменту за допомогою високого тонального рівня початку інтоногруп, розширеного тонального діапазону, пологих спадних ядерних тонів на тлі помірного темпу і гучності. Тісний семантичний зв'язок між інтоногрупами, про що сигналізують короткі та перцептивні паузи й однаковий тональний рівень на стиках інтоногруп, сприяє цілісності сприйняття інформації. До того ж, паралелізм інтонаційної організації (*We need to find joy | in good choices § and experience sorrow § for oppor tunities \lost.||*) створює плавний ритм і допомагає слухачеві зосередитись на логічному центрі висловлення.

Результати аудитивного аналізу директивних висловлень на позначення негативної етичної ідеї свідчать про те, що стакатоподібний

ритм є для них типовим, за рахунок якого мовець виражає свої негативні емоції, кодуючи мораль притчі. При цьому максимальне емоційне збудження (обурення, осуд) мовця надає директивному висловленню рівень високого емоційно-прагматичного потенціалу та оформлюється високою гучністю, вузьким тональним діапазоном, високим тональним рівнем, високим спадним термінальним тоном, верескливим, різким тембром. Наприклад: "*Gimmie a 'break pal. || -I 'sent you 'two 'boats § and a 'chopper'*" (Help Yourself).

Результати акустичного аналізу засвідчили, що директивним висловленням притч притаманні такі частотні ознаки, як реалізація в розширеному тональному діапазоні з локалізацією максимумів ЧОТ у ритмогрупі, яка, на думку мовця, містить найсуттєвішу інформацію. Така ритмогрупа потребує додаткового виділення, а саме за рахунок частотних змін.

Важливою інтонаційною ознакою, що не лише відбиває специфіку функціонування частоти основного тону у притчовому дискурсі, але й задає її певну ритмічну тенденцію, є тональний рівень початку та завершення інтоногрупи. Як показали результати акустичного дослідження, усі директивні висловлення притч розпочинаються з певного, типового для мовлення мовця, рівня ЧОТ. Однак, прослідковуються певні відмінності *тонального рівня початку і завершення інтоногрупи в залежності від етичної ідеї притчі (позитивної чи негативної)*. Як приклад, проаналізуємо мелодійне оформлення фрагменту директивного висловлення притчі з позитивною і негативною етичними ідеями. Розглянемо деякі приклади нижче.

Висотнотональний рівень початку синтагми притчі з позитивною етичною ідеєю, яка готує слухача до процесу декодування директивної інтенції, реалізується у середньо-підвищеній зоні. Наприклад: "*This 'simple 'story § contains a 'powerful 'lesson'*".

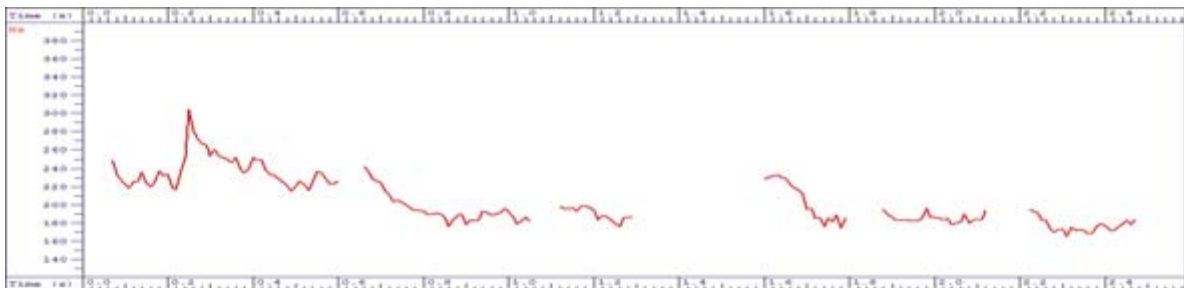

Рис. 1. Графічна інтерпретація частоти основного тону висловлення
“*This simple story contains a powerful lesson*”

Разом з тим, завершення синтагм у цьому висловленні реалізується у середньо-зниженій зоні, що й створює певну категоричність і серйозність. Крім цього, локалізація тонального максимуму на емоційно-оцінювальному прикметнику (*simple*) допомагає слухачеві виокремити емоційний акцент висловлення у поєднанні з низьким спадним термінальним тоном у другій синтагмі, що й сприяє декодуванню наступного директивного висловлення.

З іншого боку, зафіксована варіативність тонального рівня початку та завершення інтоногрупи директивних висловлень з негативною етичною ідеєю дещо відрізняється. Високий тональний рівень початку інтоногрупи та його поступове зниження наприкінці передають схвильований стан мовця, його переживання; відображають бажання допомогти слухачеві в процесі декодування моралі притчі. Наприклад: *Sometimes struggles are exactly what we need in our life.* || (Struggle).

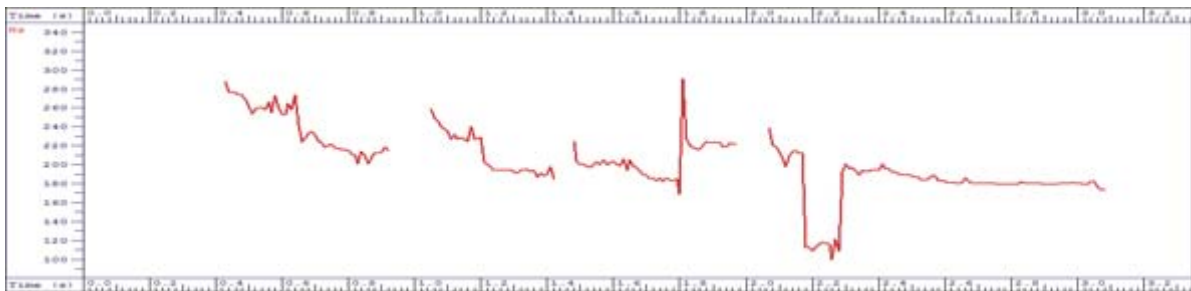

Рис. 2. Графічна інтерпретація частоти основного тону висловлення
"Sometimes struggles are exactly what we need in our life"

При цьому, впевненість мовця у правильності своєї оцінки декодується також за рахунок високого спадного термінального тону та спадної ковзної шкали; рівний рух тону у затакті інтоногрупи та придиховим тембром асоціюється з переживанням і співчуттям мовця.

Реалізація повчальності сприймається як емоційно насичена, перш за все, за рахунок чергування спадного висхідного термінального тону з підвищенням гучності та середньо-зниженого спадного ядерного тону з пониженням гучності та сповільненням темпу. Такий просодичний прийом уможливує декодування комунікативного центру директивного висловлення. Зазначимо, що помірна гучність і темп, плавний регулярний ритм, чітко виділення кінцевих слів додають висловленню м'якого, доброзичливого і переконливого звучання, привертаючи увагу слухача до термінальної частини повчального фрагмента притчі.

Література

1. Антипова А. М. Ритмическая система английской речи / Антонина Михайловна Антипова. — М. : Высшая школа, 1984. — 199 с.
2. Васік Ю. А. Ритмічна організація англomовного політичного дискурсу (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі промов сучасних політиків Великої Британії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Ю. А. Васік. — Донецьк, 2008. — 19 с.
3. Скрипняк Т. Л. Здійснення мовленнєвого впливу на реципієнта у проповіді / Т. Л. Скрипняк // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур : матеріали IV Міжвуз. конф. молодих учених. — Донецьк, 2006. — Ч. 1. — С. 76—77.
4. Соколова М. А. Практическая фонетика английского языка / М. А. Соколова, К. П. Гинтовт, Л. А. Кантер. — М. : Владос, 1997. — 384 с.
5. Hatch E. Discourse and Language Education / E. Hatch. — Cambridge, N.Y., Port Chester, Melbourne, Sydney : Cambridge University Press, 1992. — 334 p.
6. Laver J. Principles of Phonetics / John Laver. — Cambridge : Cambridge University Press, 1994. — 707 p.

DISKURSPARTIKELN IN DER MÜNDLICHKEITSDIDAKTIK

Вербицька Т.Д., Никифоренко І.В.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

i_nikiforenko@hotmail.com

The paper focuses on lingual characteristics of modern German everyday discourse, paying special attention to the use of particles as an important part of natural communication. The authors come to the conclusion that under the dominance of oral speech in cross-cultural communication there is a constant growth in the role of high level of communicats' discursive competence.

Key words: *particles, discourse, didactics, discursive competence.*

Der gemeinsame europäische Referenzrahmen (GeR) ist trotz seines Namens ein nominativer Text, der das Fremdsprachenlernen weltweit in bestimmte Bahnen lenkt. Er erschien zu einem Zeitpunkt, als der kommunikative Ansatz bereits fast ein viertel Jahrhundert den dominierenden Rahmen der Fremdsprachendidaktik abgab [8, S. 139-140]. Es entstand aber die Frage, in wieweit im GeR auf die Spezifik von gesprochener Sprache und mündlichem Integrieren eingegangen wird, ob Differenzierung zwischen mündlicher und schriftlicher Produktion / Rezeption / Interaktion angelegt sei. Jetzt kann man festhalten, dass der GeR dadurch, dass er sich nicht auf die Unterscheidung von konzeptioneller Schriftlichkeit und Mündlichkeit einlässt, in dieser Hinsicht auch keinen Beitrag zu deren Bedeutung für das Fremdsprachenlernen liefert, dass er aber zumindest durch seinen Fokus auf Mündlichkeit Räume für eine differenzierende Beschäftigung mit Schriftlichkeit und Mündlichkeit bereitstellt.

Seit dem Aufkommen des kommunikativ-orientierten Ansatzes gilt die Entwicklung der mündlichen Sprachausübung als Hauptziel der Fremdsprachenausbildung: die Lernenden sollen befähigt werden, ihre Sprachkenntnisse im Zielsprachenland, in unserem Falle in den deutschsprachigen Ländern, praktisch anzuwenden. Demgegenüber werden in der Sprachpraxis nach wie vor die Normen der geschriebenen Sprache als Grundlage angesehen [5, S. 1].

Hier wird die Auffassung vertreten, gesprochene Sprache als authentische Sprache, wie sie in den deutschsprachigen Ländern genutzt wird, als Hauptaufgabe des Unterrichts zu betrachten.

Die sich noch in den 1970er Jahren etablierende Authentizitätsdiskussion geht mit der Forderung nach mehr mündlichem Sprachgebrauch zusammen. "Authentizität hat offenbar eine starke Affinität zum mündlichen Sprachgebrauch. Dies gilt in besonderem Maße für die Zeit der sogenannten kommunikativen oder

pragmatischen Wende in der Fremdsprachendidaktik" [7, S. 15-16]. Die Forderung nach Authentizität wird in der Diskussion um die Integration der gesprochenen Sprache erfreulich oft verbunden mit einer empirischen Vorgehensweise, mit einer kritischen Lehrwerkanalyse, die sich vor allem mit den Dialogen in Lehrwerken auseinandersetzt [8, S. 143].

Nachdem echte Mündlichkeit früher vernachlässigt wurde, weist jetzt D. Rösler auf den wachsenden Anteil von Mündlichkeit in den globalen Methoden des 21. Jahrhunderts, auf das Eingehen auf die Unterscheidung von konzeptioneller und medialer Schriftlichkeit und Mündlichkeit, auf die Bedeutung von Mündlichkeit im GeR und auf die Kritik an der einseitigen Orientierung an schriftsprachlichen Normen.

So lässt sich in der heutigen Fremdsprachendidaktik ein Paradox beobachten: einerseits – ein fehlender Fokus auf Mündlichkeit, andererseits – die Fokusverschiebung, die zu einem starken Anstieg von medialer Mündlichkeit führte. Auch 40 Jahre nachdem der kommunikative Ansatz zum Hegemon der Fremdsprachendidaktik wurde, wird eher selten diskutiert, welche Rolle die Spezifika der gesprochenen Sprache im Fremdsprachenunterricht eigentlich spielen soll.

Die mediale Mündlichkeit betrifft die lautliche Seite der Sprache. Dazu gehören neben phonetischen Kenntnissen im segmentalen und suprasegmentalen Bereich auch physiologische Fähigkeiten und Fertigkeiten für die feinmotorische Steuerung neuer Sprechbewegungsabläufe. Auch die in der Erstsprache hoch automatisierten Hör- und Sprachverarbeitungsprozesse müssen in der Fremdsprache – mit entsprechender methodischer Unterstützung – schrittweise aufgebaut werden [3, S. 133].

Im Hinblick auf die Aufführungspraxis lasse sich fragen, wie Stimme, Sprechweise, Intonationskurven und Formulierungsstrategien eingesetzt werden, "damit eine Äußerung als eine bestimmte Sprechhandlung stärker konturiert wird", und natürlich auch, welche nonverbalen Mittel im besonderen Maße eingesetzt werden "und welche Funktion sie für die Interaktion haben" [1, S. 193].

Für die Förderung der Sprechfertigkeit gilt eine Progression "von prä-kommunikativen Sprechübungen über kommunikative Aufgaben zum freien Sprechen" [8, S. 146]. J. Kurtz hat mehrfach darauf hingewiesen, dass zur Entwicklung einer Fremdsprache auch im Unterricht immer wieder Versuche gehören, die Lernenden mit unerwarteten Sprechanlässen in Kontakt zu bringen und improvisierendes Sprechen zu fördern [6, S. 6]. Es wird auf solche Weise klar, dass im Fremdsprachenunterricht die Fokussierung auf die gesprochene Sprache vorgenommen werden müsste.

Häufig wird besonders auf die Diskurspartikeln als Merkmal der gesprochenen Sprache verwiesen, "sie seien das einzige Phänomen der gesprochenen Sprache, das systematisch vermittelt werde" [2, S. 357]. Bereits Anfang der 1980er Jahre lag mit H. Weydt u.a. ein spezielles Lehrbuch für sie vor, das versuchte, Partikeln nach kommunikativen Kontexten geordnet zu vermitteln [10].

Unsere Forschungsfrage bilden deutsche Partikeln bei der Entwicklung der diskursiven Kompetenz im Fremdsprachenunterricht im Bereich der gesprochenen Sprache. Ziel unserer Forschung ist es letztendlich, eine Antwort auf die Frage zu liefern, ob es sich messen lässt, welcher Art und wie groß der Einfluss der Partikeln auf das Diskursverständnis ist, was auch bei der Entwicklung der diskursiven Kompetenz von großer Bedeutung ist. Eine adäquate Verständigung und Einstellung des Sprachträgers kann erst in dem Fall gewährleistet werden, wenn das Wissen und Können des Lernalters im Bereich der Partikelverwendung ausreichend ist, denn infolge der Unkenntnis von dem Gebrauch der Partikeln kann die persönliche Einstellung des Kommunikanten missverstanden werden.

Partikeln (oder Diskurspartikeln) sind Wörter, die das alltägliche Gespräch steuern und keine eigentliche semantische Bedeutung haben; sie haben interaktionsstrategische Funktionen oder tragen zur Strukturierung von Äußerungen bei; schaffen wechselseitige Wahrnehmung und kommunikative Gemeinsamkeit, beispielsweise durch Andeuten von Vorwissen, Verstärken des Bekannten, Setzen von Relevanzen, Förderung diskursiver Kohärenz [9, S. 4].

Das sprachliche Handeln hat nämlich zur Voraussetzung, dass die Kommunikationspartner einen ähnlichen gedanklichen und praktischen Zugang zur Realität haben (wichtig auch für soziokulturelle Kompetenz). Darunter sind gemeinsame Wissensbestände, soziale und kulturelle Erfahrungen zu verstehen. Bei einer mündlichen Interaktion kommt die persönliche Einstellung des Produzenten durch den Gebrauch der Partikeln deutlicher zum Ausdruck, wobei die lautliche Seite der Äußerung ausschlaggebend ist.

Die Grundbedeutung der Diskurspartikeln wird durch Fachbegriffe wie "adversativ", "explikativ", "fokussierend" usw. ausgedrückt. Die semantische Beschreibung der Partikeln erfolgt durch deren Einbettung in einen kommunikativen oder pragmatischen Kontext. Die abstrakt formulierte Kontextbeschreibung weist auf die Einstellung des Sprechers zum Sachverhalt hin und gilt für alle Verwendungsweisen der Partikeln, im Unterschied zu der Bedeutungserklärung, die je nach Satzart und Sprechakt variiert und möglichst lernerfreundlich, d.h. allgemeinsprachlich formuliert wird [4, S. 54].

Beim Gebrauch der Partikeln im deutschen Diskurs haben Nicht-Muttersprachler zwar große Schwierigkeiten bei der Äußerung, besonders beim memorierten Sprechen, wenn sie nicht wissen, welche Partikel zu dem betreffenden Kontext am besten passt. Andererseits kommt es aber durchaus nicht selten vor, dass sogar Nicht-Muttersprachler in einem frühen Lernstadium oft verwendete Partikeln verstehen können, mit anderen Worten: dass sie die Äußerungen der Muttersprachler des Deutschen kommunikativ akzeptabel erfassen können, obwohl sie fast keine Regeln zu den Partikeln kennen.

Ein wichtiges Lernziel im modernen Fremdsprachenunterricht ist die Fähigkeit, die Fremdsprache in Alltagssituationen angemessen und nach Möglichkeit korrekt zu gebrauchen. Daraus folgt, dass Partikeln als typische „Diskurswörter“ gelernt werden sollten. Wenn man nicht die Möglichkeit hat, die Fremdsprache in natürlichen Situationen zu verwenden, ist es besonders wichtig, die Situation im Studienraum selbst optimal auszunutzen.

Література

1. Curci A., Zagarello G. Deutschland sucht den Superstar. Fernsehformate im interkulturellen DaF-Unterricht. In: Reeg U. Gesprochene Sprache im DaF-Unterricht. Zur Theorie und Praxis eines Lerngegenstandes. – Münster, 2012. – S. 190-199.
2. Günther S. Grammatik der gesprochenen Sprache – eine Herausforderung für Deutsch als Fremdsprache // Info DaF. – Heft 27/4. – 2000. – 400 S.
3. Hirschfeld U., Rösler D., Schramm K. Facetten der Mündlichkeit im DaF-Unterricht. Zur Einführung in den Themenschwerpunkt // Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches DaF. – Heft 3. – Leipzig : Erich-Schmidt-Verlag, 2016. – S. 123-143.
4. Kresić M., Batnić M. Modalpartikeln. Deutsch im Vergleich mit dem Kroatischen und Englischen // Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches DaF. – Heft 1. – Leipzig : Erich-Schmidt-Verlag, 2016. – S. 45-54.
5. Krüger A. Gesprochene Sprache im DaF-Unterricht. http://confcontact.com/2013_06_07/7_KrugerA.html.
6. Kurtz J. Mündlichkeit im Englischunterricht systematisch und nachhaltig entwickeln. In: Edelfhof Ch., Schmidt T. Mündlichkeit fördern und bewerten. – Braunschweig, 2013. – S. 6-26.
7. Lüger H.-H. Authentische Mündlichkeit im fremdsprachlichen Unterricht? In: Bachmann-Stein A. Mediale Varietäten. Gesprochene und geschriebene Sprache und ihre fremdsprachendidaktischen Potenziale // Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung. – Sonderheft 15. – Landau, 2009. – S. 15-16.
8. Rösler D. Nähe und Distanz zur Mündlichkeit in der fremdsprachendidaktischen Diskussion // Deutsch als Fremdsprache. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches DaF. – Heft 3. – Leipzig : Erich-Schmidt-Verlag, 2016. – S. 139-140.
9. Verbitskaja T., Kulina I., Nikiforenko I. Modalpartikeln bei der Entwicklung der deutschen diskursiven Kompetenz: методична розробка до практичного курсу німецької мови для студентів 2-го та 3-го курсів факультету романо-германської філології / Т.Д. Вербицька, І.Г. Куліна, І.В. Никифорова // Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – Одеса: Атлант, 2012. – 30 с.
10. Weydt H., Harden L., Hentschel E., Rösler D. Kleine deutsche Partikellehre: ein Lehr- und Übungsbuch für Deutsch als Fremdsprache. – Stuttgart: Klett, 1983. – 171 S.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ПРОСОДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ

Рубчак О.Б.

Київський національний лінгвістичний університет

olun_ka@ukr.net

The paper presents the review of existing approaches to explaining peculiarities of indirect speech acts as well as justification of the research of their prosodic features. By outlining the aim of indirect speech acts the role of intonation in their presentation is defined.

Key words: *indirect speech act, intonation, melody, pragmatic aim.*

Сучасні дослідження просодичного оформлення усного мовлення мають на меті, у першу чергу, встановлення інтонаційних засобів, що сприяють досягненню мовцем комунікативної мети висловлення, спрямованої на здійснення впливу на аудиторію. Дослідженням мовленнєвих актів займалися провідні зарубіжні (Д. Вандервекен, П. Грайс, Дж. Остін, Дж. Серль) і вітчизняні (Г. Г. Почепцов, І. М. Шуляк) лінгвісти, що свідчить про значний інтерес до засобів здійснення маніпулятивного впливу на потенційних слухачів і способів досягнення мети комунікації. Слід зауважити, що дослідників однаковою мірою цікавить вивчення і прямих, і непрямих мовленнєвих актів, розподіл на які здійснюється відповідно до засобів їх вираження. Проте дослідженню інтонаційних засобів, які мовці використовують для актуалізації непрямих мовленнєвих актів, не було приділено належної уваги.

Слідом за І. М. Шуляк ми розглядаємо непрямий мовленнєвий акт як акт мовлення, у якому експліцитне вираження наміру змінюється непрямим вираженою мовленнєвою інтенцією [7, с. 287–288]. Тобто у непрямих мовленнєвих актах спостерігається розходження між формою і прагматичним змістом висловлення. При цьому ступінь розбіжності між способом вираження та змістом може варіювати [3, с. 403].

Беручи до уваги, що імпліцитне значення є змістом без вербальної форми, тобто не передбачає експліцитної маніфестації, проте, водночас, не може існувати без форми його вираження, яке представлене спеціальними комбінаціями мовних одиниць [1, с. 14], постає питання ролі просодичних засобів оформлення непрямих мовленнєвих актів. Відомо, що саме просодія допомагає зрозуміти основний смисл висловлення [5, с. 21], а також передати логічну й емоційну інформацію, що міститься у повідомленні [2]. Для

актуалізації непрямих мовленнєвих актів використовуються фонетичні засоби сегментного і надсегментного рівнів.

Модифікації складових інтонації, а саме мелодики, ритму, фразового наголосу, темпу та пауз, гучності і тембру, яка є обов'язковим компонентом організації усних текстів і їх окремих елементів, породжують відповідні зміни смислу висловлення мовців. Важливо відмітити також, що часто саме інтонаційні засоби здатні розкрити справжній смисл висловлення.

Розглянемо деякі особливості вживання термінального тону, як одного з компонентів мелодики, що може допомогти зрозуміти реальний зміст повідомлення. Так, високий спадний термінальний тон створює ефект зацікавленості мовця й вагомості сказаного. У деяких ситуаціях низький висхідний тон підкріплений неприємним виразом обличчя може свідчити про жорсткість, непохитність, настороженість, стриманість. Низький висхідний тон широкого діапазону позначає недовіру, критику, погрозу. На відміну від цього, високий висхідний тон використовується для оформлення сумнівів, схвильованості, здивування. Своєю чергою, висхідно-спадний ядерний тон указує на іронію, сарказм, глузливість мовця [2, с. 114].

Розглядаючи просодичне оформлення непрямих мовленнєвих актів, не можна не зважати на невербальні засоби спілкування. При цьому невербальні компоненти мовлення впливають в основному на підсвідомість слухачів, мимоволі створюють психофізичний образ мовця, формують певну психологічну установку слухачів до мовця [4, с. 29].

До невербальних засобів прийнято відносити невербальні вокальні, кінестетичні, кінетичні, проксемічні елементи, які допомагають учасникам інтерв'ю координувати інтерактивну послідовність; отримувати зворотній зв'язок про отримання та інтерпретацію свого повідомлення; досягати певної мети, спрямованої на контроль поведінки співрозмовника, а також допомагають комунікантам структурувати вербальний текст [8, с. 810].

Не виникає сумнівів, що на вибір мовних, зокрема й просодичних, і позамовних засобів спілкування впливає низка соціокультурних факторів, як от культура, соціальні відносини, моральні цінності людей, які використовують певну мову [6, с. 91]. Безумовно, ці чинники потрібно брати до уваги, досліджуючи інтонаційні засоби актуалізації непрямих мовленнєвих актів.

Отже, завдяки широкому арсеналу просодичних і позамовних засобів мови кожен мовець здатен успішно використовувати непрямі мовленнєві акти і здійснити маніпулятивний вплив на співрозмовників. Зокрема, вибір

просодичних засобів обумовлюється, значною мірою, низкою соціокультурних факторів.

Таким чином результати виконаного попереднього аналізу показують доцільність і необхідність здійснення більш глибокого експериментально-фонетичного дослідження наявних в англійській мові інваріантів інтонаційних моделей оформлення непрямих мовленнєвих актів і впливу, який здійснюють мовці на слухачів за допомогою таких висловлень.

Література

1. Іванишин Н. Ознаки імпліцитності як мовної категорії / Н. Іванишин // Лінгвістичні студії : [збірник наукових праць] / Донецький національний університет. — 2011. — Вип. 22. — С. 12–17.
2. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання / Алла Андріївна Калита. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2001. — 351 с.
3. Михайлова Л. В. Класифікація мовленнєвих актів: різноманітність підходів / Л. В. Михайлова // Вчені записки Харківського гуманітарного університету "Народна українська академія" : [збірник наукових праць] / Харківський гум. ун-т "Народна українська академія". — 2014. — Т. 20. — С. 394–406.
4. Морозов В. П. Искусство и наука общения: невербальная коммуникация / Владимир Петрович Морозов. — М. : ИП РАН, Центр "Искусство и наука", 1998. — 164 с.
5. Потапова Р. К. Язык, речь, личность / Р. К. Потапова, В. В. Потапов. — М. : Языки славянской культуры, 2006. — 496 с.
6. Рогатюк А. Є. Непрямі мовленнєві акти як форма реалізації негативної ввічливості у сучасній англійській мові / А. Є. Рогатюк, І. Л. Рабійчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2011. — Вип. 4. — С. 91–93.
7. Шуляк І. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції / І. Шуляк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. — 2015. — Вип. 4. — С. 287–291.
8. Encyclopedia of Linguistics / [ed. by Phillip Strazny]. — Vol. 2. — New-York, Oxon : Fitzroy Dearborn, 2005. — 1245 p.

РЕЗУЛЬТАТИ АУДИТИВНОГО АНАЛІЗУ ПРОСОДИЧНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО ВПЛИВУ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Томахів М.В.

*Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України
marta.tomakhiv@gmail.com*

The paper offers the results of the auditory analysis as the first stage of experimental phonetics research of the prosodic means of speech influence realization in scholarly discourse in English (in a video lecture as an example). The methodology of the experiment is elaborated according to the proven techniques in contemporary phonetics and combines the use of subjective (perceptive and auditory), objective (acoustic) methods, the methods of semantic differential and quantitative data analysis. Based on the results of the auditory analysis, the author establishes prosodic parameters of intonation which help scholarly discourse realization in speech.

***Key words:** speech influence, prosody, scholarly discourse, videolecture, experimental phonetics research, auditory analysis.*

Експериментально-фонетичне дослідження просодичної організації відеолекцій проводилося із метою перевірки гіпотези щодо ролі компонентів інтонації у здійсненні мовленнєвого впливу в англomовному науковому дискурсі на матеріалі відеолекцій – складових масових відкритих онлайн курсів (МВОК). Гіпотеза полягає у припущенні про те, що варіації інтонаційного оформлення висловлень відеолекцій викладачами є важливим компонентом здійснення мовленнєвого впливу – переконання адресатів в істинності інформації, сприяння розумінню матеріалу слухачами, підтримки рівня їхньої уваги та зацікавлення.

Експериментально-фонетичне дослідження просодичного оформлення відеолекції проводилося згідно розроблених у сучасній фонетиці методів експерименту [1, с. 62-69; 2; 6, с. 121-122] та випробуваних у низці дисертаційних досліджень, спрямованих на вивчення просодії публічного мовлення [3; 4]. Експеримент проходить поетапно шляхом проведення аудитивного та акустичного аналізу, застосування методу семантичного диференціалу та використання методів кількісної обробки даних.

Метою аудитивного аналізу фрагментів відеолекції є оцінка характеру впливу просодичних параметрів цього жанру наукового дискурсу на слухача. Аудитивний аналіз здійснювався у два етапи трьома групами аудиторів.

Проведення першого етапу аудитивного аналізу здійснювалося із залученням двох груп аудиторів-інформантів. Перший крок проведення

аудитивного аналізу полягав у прослуховуванні масиву мовного матеріалу філологами-носіями британського варіанту англійської мови, з метою виконання наступних завдань: 1) встановлення природності звучання експериментальних фрагментів та відповідність вимови мовців орфоепічній нормі британського варіанту англійської мови; 2) розподілу аналізованих фрагментів відеолекцій відповідно до їх різновиду (в залежності від прагматичної спрямованості); 3) визначення ступеня емоційного наповнення експериментального матеріалу. Як результат, із загального обсягу матеріалу ми отримали фрагменти відеолекцій, укрупнені у чотири блоки відповідно до різновидів відеолекції [5, с. 151] – відеолекції-презентації, мультимодальної відеолекції, відеолекції-інтерв'ю та відеолекції інструкції.

Цілком доцільним є припущення, що підготовлене мовлення відрізняється від читання тим, що дозволяє мовцеві варіювати зміст висловлення згідно комунікативного наміру, використовуючи певні інтонаційні засоби. У межах нашого дослідження можемо використати порівняння – одну із стратегій аналізу дискурсу, яка дозволяє визначити специфіку значення просодичних параметрів для реалізації ефекту на слухачів через встановлення вражень, які слухачі отримали під час прослуховування текстів, що мають однаковий лексико-граматичний зміст, проте різне інтонаційне вирішення [4, с. 54]. Саме тому, задля розв'язання практичного завдання нашого дослідження, дикторами-носіями британського варіанту англійської мови був здійснений запис обраних фрагментів чотирьох різновидів відеолекцій для отримання однакових за змістом, проте різних за просодичною організацією текстів.

На наступному етапі аудитивного аналізу залучалася друга група аудиторів-інформантів із 120 осіб (30 осіб прослуховували кожен із різновидів відеолекції) – наївних носіїв англійської мови (17,5%), і тих, хто володіє англійською як другою мовою (82,5%) на рівні вищому B2 (що підтверджувалося наявністю сертифікату міжнародного зразка або додатку до диплому про вищу освіту, який містить відомості щодо іспиту з англійської мови), які становлять потенційну аудиторію МВОК із 23 країн світу віком 18-59 років, що відрізнялися за соціальним статусом та не мали досвіду аудіювання. Учасники оцінювали оригінальні аудіозаписи відео лекцій та фрагменти, начитані дикторами, з метою визначення особистого враження від кожного тексту. На цьому кроці аудитивного аналізу учасникам пропонувалося обрати один із пари текстів, який, на їх погляд, був оптимальнішим для сприйняття та обрати ті просодичні параметри, завдяки

яким це досягалося та які допомагали у засвоєнні матеріалу. Експеримент проводився за допомогою методу семантичного диференціалу [4; с. 55; 6, с.121-122]. Суть цієї методики полягає в оцінці стимулу за допомогою високочастотних прикметників та їх антонімів (так званих біполярних шкал) за семибальною шкалою (-3, -2, -1, 0, +1, +2, +3) на основі факторів «Оцінка-Сила-Активність» для отримання наступних характеристик та оцінок: 1) загальної, перцептивної та інтелектуальної оцінки текстів відеолекцій (за фактором «Оцінки» використовувалися шкали типу: «природний-неприродний», «вражаючий-невражаючий», «приємний-неприємний», «неввічливий-ввічливий», «невизражений-визражений»); 2) фізичної (емоційно-оцінювальної) характеристики (за фактором «Сили»: «невпевнений»-«впевнений», «непереконливий-переконливий», «поверхневий-що заохочує до роздумів», «ненапружений-напружений», «бідний на емоції-пристрасний»); 3) динамічних характеристик (за фактором «Активність»: «безцільний-цілеспрямований», «повільний-швидкий», «нервовий-спокійний», «заспокійливий-провокаційний», «монотонний-жвавий»).

Виявивши числові показники відносно різних факторів та шкал, можна визначити і рівень здійснення мовленнєвого впливу відеолекцією. Чим ближчі ці показники до позитивних полюсів шкал, тим ефективніше здійснюється вплив на слухачів лекції відносно факторів «Оцінка – Активність – Сила».

Оцінка відеолекцій відбувалася за кожним окремим різновидом, що дозволило отримати узагальнений результат, представлений у Таблиці 1 (де ОФ – графа, що відповідає за відсоткове значення отриманих вражень від прослуховування оригінального фрагменту, НФ – начитаного фрагменту).

Таблиця 1

Узагальнена таблиця оцінки фрагментів відеолекції за біполярними шкалами

Критерій	ОФ (%)	НФ (%)	Критерій	ОФ (%)	НФ (%)	Критерій	ОФ (%)	НФ (%)
Природний	78,33	56,67	Неприродний	13,33	33,33	Нейтральний	8,34	10,0
Цілеспрямований	82,50	49,17	Безцільний	8,33	39,17	Нейтральний	9,17	11,66
Вражаючий	75,83	38,33	Невражаючий	9,17	48,33	Нейтральний	15,0	13,3
Швидкий	55	55,83	Повільний	25	28,33	Нейтральний	20,0	15,84
Приємний	86,67	55	Неприємний	6,67	26,67	Нейтральний	6,66	18,33
Впевнений	87,50	58,33	Невпевнений	3,33	25,83	Нейтральний	9,17	15,84
Спокійний	70,83	66,67	Нервовий	16,67	22,5	Нейтральний	12,5	10,83
Переконливий	80,83	45,00	Непереконливий	10	44,17	Нейтральний	9,17	10,83

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КРУГЛОГО СТОЛУ
«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» (12 травня 2017 р.)

Спонукає до роздумів	61,67	35	Поверхневий	16,67	42,5	Нейтральний	21,66	22,5
Ввічливий	85	74,17	Неввічливий	1,67	10,83	Нейтральний	13,33	15,0
Стимулюючий	67,5	36,67	Заспокійливий	21,67	50	Нейтральний	10,83	13,33
Виразний	88,33	59,17	Невиразний	4,17	28,33	Нейтральний	7,5	12,5
Інтенсивний	75	40,83	Неінтенсивний	11,67	44,17	Нейтральний	13,33	15,0
Емоційний	73,33	37,5	Беземоційний	15	49,17	Нейтральний	11,67	13,33
Жвавий	70	43,33	Монотонний	18,33	47,5	Нейтральний	11,67	9,17

Узагальнивши та проаналізувавши дані, отримані в результаті проведення аудитивного аналізу оригінальних та начитаних фрагментів із застосуванням методу семантичного диференціалу по усіх чотирьох різновидах відеолекції, ми побачили, що оригінальним фрагментам була надана значно вища оцінка за всіма факторами оцінок – «Оцінка», «Сила» та «Активність», що свідчить про більший прагматичний потенціал оригінальної відеолекції. Наприклад, оригінальні фрагменти були оцінені як цілеспрямовані 82,5% респондентів, тоді як начитаний фрагмент здався таким лише для 49,19% опитуваних; 75,83% опитуваних визначили оригінальні фрагменти як вражаючі, тоді як начитані фрагменти здалися такими для 38,33% тощо. У результаті, 67,17% респондентів надали перевагу оригінальному фрагментові відеолекції, зазначивши, що такі просодичні параметри як складний та змішаний ритм, помірна модуляція гучності із підвищенням та зниженням на певних ділянках, помірний темп, чергування коротких та середніх пауз, чергування спадних та висхідних термінальних тонів сприяють максимальному сприйняттю інформації, втриманні уваги та інтересу впродовж лекції, запам'ятовуванню інформації, тобто є найбільш оптимальними для здійснення мовленнєвого впливу на слухачів. Варто зазначити, що на перцептивному рівні мультимодальна відеолекція та відеолекція-інтерв'ю сприймалися краще у силу свого інтерактивного характеру, емоційного залучення мовців та прагматичної спрямованості, тоді як інструкція та презентація часто класифікувалися як такі, що мають низький рівень емоційного наповнення та належать до одного різновиду.

Третій етап аудитивного аналізу полягав у фаховій оцінці текстів досвідченими фонетистами із досвідом аудіювання з метою встановлення особливостей просодичного оформлення висловлювань у відеолекції, підтвердження результатів другого етапу аудитивного аналізу, а також визначення фрагментів для подальшого акустичного аналізу. Результати аудитивного аналізу показали, що найоптимальнішими інваріантними інтонаційними параметрами, характерними для усіх типів відеолекції є наступні: середня та довга тривалість синтагм; домінування логічного

фразового наголосу; помірна гучність із підвищенням та зниженням на відрізках висловлень відеолекції, які несуть інформаційне та смислове навантаження; конфігурація мелодійного контуру, для якої характерна ступінчаста рівна середня, спадна та з перерваною поступовістю шкали, що увінчуються і складними, і простими спадними чи висхідними тонами; рекурентність середніх та коротких пауз на межі синтагм та висловлень; середній тональний діапазон; змішаний або складний ритм; помірний темп. Зіставляючи результати другого та третього етапів аудитивного аналізу, вищеперераховані просодичні параметри видаються найоптимальнішими для здійснення мовленнєвого впливу.

Ураховуючи той факт, що результати аудитивного аналізу носять об'єктивний характер, аудитори-фонетисти визначили фрагменти для подальшого акустичного аналізу на основі вищезазначених показників.

Література

1. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія]. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
2. Методы экспериментально-фонетического исследования звучащей речи : [учеб. пособие по теоретической фонетике иностранных языков] / [М. П. Дворжецкая, Е. И. Стериополо, О. Р. Валигура и др.]. – К. : Киев. гос. пед. ин-т иностр. языков, 1991. – 76 с.
3. Падалка О.В. Просодика комунікативного членування промов сучасних політичних діячів Німеччини (експериментально-фонетичне дослідження): дисертація кандидата філологічних наук: 10.02.04/ Ольга Володимирівна Падалка. – К. : КНЛУ, 2015. – 223 с.
4. Рубчак О. Б. Просодична організація англомовних інтерв'ю (експериментально-фонетичне дослідження): дисертація кандидата філологічних наук: 10.02.04/ Ольга Борисівна Рубчак. – К. : КНЛУ, 2015. – 221 с.
5. Томахів М.В. Різновиди відеолекції як жанру англомовного наукового дискурсу / Марта Володимирівна Томахів// Лінгвістика ХХІ століття: Нові дослідження та перспективи/ НАН України, Центр наукових досліджень на викладання іноземних мов; редкол.: А. Д. Белова (голов. ред.) та ін. – К. : Логос, 2015. – С. 149-164.
6. Peer Willie van at al. Scientific Methods for the Humanities. – John Benjamins Publishing Company, 2012. – 355 p.

ТЕМПОРАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СИНТАГМИ В АНГЛОМОВНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ПРОМОВІ

Сердюк І.В.

*Національна академія Національної гвардії України
iryna_serdiuk1903@ukr.net*

This paper highlights the findings of the experimental phonetic research of syntagma duration in speeches of a U.S. Armed Forces high-ranking female officer. The results have been interpreted in comparison with the speeches of a high-ranking male officer. It is stated that the syntagmas duration in the female officer's speeches is shorter than in the male officer's ones, correlates with the faster tempo perception, and depends on their location within a speech text. The research proves the importance of further study of prosodic elements in high-ranking female officers' speeches to reveal the gender conditioned features of the military discourse.

Key words: *prosody, syntagma, speech, gender studies, military discourse.*

Інтенсифікація міжнародної співпраці військових зумовлює актуальність звернення до особливостей військового дискурсу, адже військова діяльність є одним із найважливіших елементів суспільного життя сьогодення. В останні роки значно збільшилася кількість жінок-військовослужбовців, які посідають керівні посади у військових структурах різних країн світу, проте дослідження гендерної зумовленості просодичної організації англійських військових промов жінок- та чоловіків-військовослужбовців залишається поза фокусом наукових розвідок.

Мета цього дослідження полягає в окресленні особливостей темпоральної організації синтагм у промовах жінок-військовослужбовців вищого офіцерського складу Збройних сил США у порівнянні з промовами їхніх колег-чоловіків. Матеріалом дослідження слугували промови двох генерал-лейтенантів Сухопутних військ США – Карен Дайсон та Джона Ніколсона, які перцептивно сприймалися аудитором як такі, що мають однаковий темп.

Попередні дослідження дозволили встановити лінгвістичні особливості військового дискурсу, які вирізняють його з-поміж інших видів інституційного дискурсу. Було з'ясовано, що військовослужбовці часто вдаються до використання кліше, професіоналізмів та термінів, умовних скорочень, оцінної лексики, повторів тощо. Слід зазначити, що військовим властиве апелювання до авторитету, шаблонність, точність та структурованість висловлювань. У процесі спілкування вони часто застосовують стратегії маніпулювання та переконання [3, с. 90], реалізація яких відбувається, у тому числі, і на просодичному рівні.

Фонетична синтагма – це супрасегментна одиниця, єдність якої забезпечується ритмічним з'єднанням навколо фразового акценту, а також певною просодичною схемою, до складу якої входять такі засоби фразової просодії, як рівень тону, темп та гучність [2, с. 306]. Синтагма є як фонетично, так і синтаксично оформленим цілим [1, с. 116].

На підставі проведеного експериментально-фонетичного дослідження з'ясовано, що тривалість синтагм в аналізованих промовах варіюється в залежності від їх локалізації у відповідній структурній частині промови.

Таблиця 1

Середня тривалість синтагм в промовах військовослужбовців вищого офіцерського складу Збройних сил США (мсек)

<i>Локалізація синтагм у промові</i>	<i>Жінка-військовослужбовець</i>	<i>Чоловік-військовослужбовець</i>
Вступна частина	1800	1985
Основна частина	1275	2300
Заключна частина	1298	1312

Так, середня тривалість синтагм у вступній частині промов жінки-військовослужбовця становить приблизно 1800 мсек, чоловіка – 1985 мсек. Середня тривалість синтагм в основній частині сягає 1275 мсек у промовах К. Дайсон та 2300 мсек у промовах Дж. Ніколсона. Середня тривалість синтагм у заключній частині промов становить 1298 мсек у жінки-військовослужбовця та 1312 мсек у промовах чоловіка. При цьому середня тривалість синтагм у промовах К. Дайсон та Дж. Ніколсона склала 1302 мсек та 2115 мсек відповідно. Протягом промови жінки-військовослужбовця спостерігається збільшення темпу, у той час як чоловік-військовослужбовець збільшує темп лише наприкінці промови.

Отже, середня тривалість синтагм у промовах жінки- та чоловіка-військовослужбовця відрізняється за своїми показниками. Тривалість синтагм у вступній, основній та заключній частинах промов Дж. Ніколсона є значно вищою за тривалість синтагм у промовах К. Дайсон, що може пояснюватися загальними умовами розгортання дискурсу (часу, аудиторії), а також свідчити про індивідуальні особливості мовця. Отримані дані вимагають продовження дослідження та збільшення його корпусу задля верифікації отриманих результатів.

Подальше детальне вивчення особливостей просодичного оформлення промов жінок-військовослужбовців у порівнянні із промовами чоловіків-військовослужбовців вищого офіцерського складу Збройних сил США дозволить більш точно встановити гендерні ознаки просодії англomовного військового дискурсу.

Література

1. Бондарко Л.В. Основы общей фонетики / Л.В. Бондарко, Л.А. Вербицкая, М.В. Гордина. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 160 с.
2. Кодзасов С.В. Общая фонетика / С.В. Кодзасов, О.Ф. Кривнова. – М. : Изд-во Российского государственного гуманитарного университета, 2001. – 592 с.
3. Лисичкіна І.О. Ритмічна стратегія англomовного військового дискурсу // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО. Мова. Освіта. Культура. Наукові парадигми і сучасний світ. – К. : Вид. центр КНЛУ. – 2008. – №17. – С. 90-93.

COGNITIVE GROUND OF THE AUDITORY MODALITY

Shnurovska L.

Kyiv National Linguistic University

shnyrovska@ukr.net

The abstract views the cognitive ground of natives and adoptees' auditory speech perception. Here, the auditory modality is a mental gear based on auditory receptors, memory and attention perceiving and processing auditory stimuli due to their acoustic characteristics and phonological representation. The abstract shows the specificity of natives and adoptees' auditory modality, in particular the selective auditory attention and mismatch negativity providing auditory stimuli discriminability.

Key words: *auditory modality, phonological representation, auditory receptors, selective auditory attention, memory, mismatch negativity.*

In psycholinguistic studies [1; 2; 3; 4; 7 et al.], speech perception is considered to be a sequence of interconnected neurophysiological processes aimed at comprehension of an auditory stimulus. Speech perception and comprehension ground on the auditory modality (AM) – a mental gear that perceives and processes the auditory stimulus via auditory receptors, attention and memory. In this system, the sensory receptors perceive acoustic signals, while memory and attention provide congruent speech comprehension.

Our view of AM bases on the following issues [1; 2; 4; 5; 6; 8 et al.]. First, auditory speech perception does not occur momentarily but results from many operations carried out during auditory speech processing. Next, the nervous system cannot simultaneously and fully support all aspects of sensory stimulation because of the recipient's limited ability to store and process sensory data. What ultimately brings us to the need to explain *how* different types of attention and memory, along with auditory receptors provide auditory perception and parsing of information by both native speakers and adoptees? Finally, defining the implicit and explicit nature of AM will boost the understanding what is the difference between auditory perception of a native speaker and a bilingual.

AM of a native speaker successively forms up to a certain age, gradually acquiring the implicit status along with other native tongue primes. Whereas bilingual's AM is mostly acquired explicitly preconditioned by L1 phonetic and phonological primes. Studies about the age specificity of auditory speech perception [1, p.208] show that L1 phonological representation knowledge acquired in childhood make an important mechanism of the implicit memory. Evidently, this particular knowledge reasons the interference in L2 speech processing and primes the emerging of L2 phonological representation system.

Researchers [4; 7; 8; 11 et al.] have concluded that even before birth the foetus responds to sound signals mainly of mother's voice and recognizes some sound changes. Immediately after birth, babies are capable to distinguish some speech sounds and intonation. To the age of three-four months develops the infant's right ear responsible for speech perception. The vital importance of this ability lies in the fact that the main areas of language in the brain for most people locate in the left hemisphere, to which the right ear provides the most direct access. At the age of five months, babies can interlink visual and auditory information. The ability to perceive prosodic utterance limits develops at about sixth months. In the period of about eight to ten months, infants clearly distinguish L1 tones rhythmically structured. Infants' ability to discriminate L1 and L2 sounds is implicit for natives as it is acquired at an early age period of phonological sensitivity and explicit for bilinguals especially if they started L2 acquisition in adulthood (usually after the age of eight).

At each age stage of AM development, individual attention and memory are of a particular importance. D. Hubel et al. (1959) first studied the role of attention in auditory information processing by natives [9]. Results of the study showed that the response of neurons in the cerebral cortex during speech perception are exposed to significant modulation caused by the auditory attention. This research marked the beginning of further studies [3; 4; 7; 10; 11 et al.]. Hence, in "Auditory attention – focusing the searchlight on sound" Jonathan B. Fritz et al. (2007) reveals that at the moment between the initial perception of sound stimuli until the focused attention activation, the distinction of linguistic and non-linguistic acoustic signals takes place. Therefore, the auditory extraction relies on the selective auditory attention as well as the auditory memory and auditory perception [7, p. 2].

In particular, the selective auditory attention (SAA) segregates and inhibits auditory stimuli for certain acoustic characteristics. The most relevant acoustic characteristics of speech, which activate SAA, are fundamental frequency, intensity, duration, and rhythm [8; 11; 13].

Psycholinguistic models of speech perception and comprehension [9; 13; 14] show that SAA focuses on a definite speech segment most prominent due to the particular auditory feature. The recipient integrates temporarily dispersed features of the auditory stimulus in the one most prominent feature. Next, he integrates the speech flow into certain clusters due to the relevant acoustic characteristics [5; 9]. SAA models cluster mental representations of sound stimuli coming from the auditory environment, i.e. the auditory objects [1, p. 202]. SAA discriminates and links auditory objects joining dispersed auditory stimuli to keep them in focus.

Results of the dichotic listening researches [1, p. 203; 5, p. 33] show that due to SAA, acoustic objects are perceived as coherent auditory stimuli, sense monoblocks providing speech congruence and discriminability. In native's speech processing, SAA promptly and accurately directs perception focus on relevant acoustic stimuli unintentionally / involuntarily, i.e. implicitly, whereas SAA activation for most bilinguals is extremely explicit and intentional / voluntary [1; 3]. Perceiving the stimulus intentionally, the auditory information processing, behavioural response, and overall responsiveness of the adoptee largely depend on SAA voluntarily providing identification and clustering of the auditory stimuli in speech flow based on priming, i.e. implicit speech experience of the individual [1, p. 203].

SAA also incorporates the so-called acoustic 'novelty' detection system necessary for the auditory speech perception – an automatic, pre-attentive component that assists in parsing the acoustic scene and discriminates stability and novelty [8]. The acoustic 'novelty' detection system correlates with mismatch negativity (MMN), i.e. 'a negative stimulus in the deviant event-related brain potentials response that occurs about 150–200 ms after stimulus onset, evoked by a deviant stimulus in a sound sequence in contrast to the repeated standard sound'. MMN continuously monitors the auditory environment, tracks changes, and dynamically updates the representation of the acoustic scene and is likely to be composed of parallel sensory (refractory-response-based) and cognitive (memory-comparison-based) components [10]. The source of MMN may shift depending upon the auditory areas analysing the deviant acoustic change. MMN triggers due to spectrotemporal fluctuations.

Accordingly, L1 AM emerges at an early age in the period of the highest phonological sensitivity as the implicit knowledge further priming speech processing. For adoptees, especially in their adulthood, AM is acquired explicitly which is based on previously gained L1 experience. A key role in AM belongs to voluntary and involuntary attention, selective auditory attention, implicit and explicit memory. Particularly important elements of AM are SAA and MMN that provides auditory stimuli discriminability.

References

1. Alain C. Selectively Attending to Auditory Objects / Claude Alain, Stephen R. Arnott // *Frontiers in Bioscience*. – No. 5, 2000. – P. 202–212.
2. Anderson S.A., Lightfoot, D.W. *The Language Organ Linguistics as Cognitive Physiology* / Stephen R. Anderson, David W. Lightfoot. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 263 p.

3. Brechmann A. Hemispheric shifts of sound representation in auditory cortex with conceptual listening / A. Brechmann, H. Scheich // *Cerebral Cortex*. – No. 15, 2005. – P. 578–587.
4. Bregman A.S. Auditory Scene Analysis: The Perceptual Organization of Sounds / A.S. Bregman. – London: MIT Press, 1990. – P. 1–8. – Access mode: http://webpages.mcgill.ca/staff/group2/abregm1/web/pdf/2004_%20Encyclopedia-Soc-Behav-Sci.pdf.
5. Caplan D. Language: Structure, Processing, and Disorders Issues in the Biology of Language and Cognition / David Caplan. – Cambridge, Massachusetts, London: A Bradford Book, 1999. – 560 p.
6. Carlyon R.P. How the brain separates sounds / R.P. Carlyon // *Trends in Cognitive Science*. – No. 8, 2004. – P. 465–471.
7. Fritz J.B. Auditory attention – focusing the searchlight on sound / Jonathan B. Fritz, Mounya Elhilali, Stephen V. David, Shihab A. Shamma // *Current Opinion in Neurobiology*. – No. 17, 2007. – P. 1–19. – Access mode: http://engineering.jhu.edu/lcap/data/uploads/pdfs/curropneurobio2007_fritz.pdf.
8. Gow D.W. Feature Parsing: Feature Cue Mapping in Spoken Word Recognition / David W. Gow // *Perception and Psychophysics*. – No. 65(4), 2003. – P. 575–590.
9. Hubel D.H. Attention units in the auditory cortex / D.H. Hubel, C.O. Henson, A. Rupert, R. Galambos // *Science*. – No. 129, 1959. – P. 1279–1280.
10. Opitz B. Sensory and cognitive mechanisms for preattentive change detection in auditory cortex / B. Opitz, E. Schroger, D.Y. von Cramon // *European Journal of Neuroscience*. – No. 21, 2005. – P. 531–535.
11. Ratcliff R. Bias in Auditory Priming / Roger Ratcliff, David Allbritton, Gail McKoon // *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*. – Vol. 23, No. 1, 1997. – P. 143–152.
12. Schacter D.L., Church, B.A. Auditory Priming: Implicit and Explicit Memory for Words and Voices / Daniel L. Schacter, Barbara A. Church // *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*. – No. 18, 1992. – P. 915–930.
13. Treisman A.M. A feature-integration theory of attention / A.M. Treisman, G. Gelade // *Cognitive Psychology*. – No. 12, 1980. – P. 97–136.

ФОНОСЕМАНТИЧНІ Й ФНОСТИЛІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

РИТМ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ МАРІ ЛУЇЗИ КАШНІЦ «ХТО ЗНАЄ СВОГО БАТЬКА»)

Іваненко С. М.

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
swetlaiw@ukr.net*

The article deals with the prose rhythm on the example of the Mari Luise Kaschnitz short story "Who knows his father". This story rhythm is based on the narration and reasoning composition form rhythms and is supplemented by expression of grammar-syntactic and lexical-and-stylistic means of speech. The accumulating rhythm of the story arises from the specific sentence, syntagma, tact, and pause length, enumerations, repeats, twin formations, antithesis, etc.

***Key words:** prose rhythm, narration, composition form, tact, pause length, lexical-and-stylistic means.*

Минуле століття ознаменувалося в галузі фоностилістики дискусіями щодо питання, чи має проза ритм, чи все ж такі ритмічними можуть бути тільки ліричні твори або драматичні, написані у віршах. Ритмічними визнавалися тільки окремі уривки з прозових творів або дуже короткі оповідання, якщо в них чітко прослідковувався певний ритм. Ситуація дещо змінилася, коли філософи у 70-ті роки минулого століття обґрунтували тезу про те, що ритмові підпорядковане все у нашому всесвіті [2, с. 73] як діалектичній єдності мінливості і сталості, а фіксується ритм як певний порядок часової послідовності одиниць.

«Сприйняття людиною дійсності становить собою будову моделей об'єктів у її свідомості, якими вона керується у своїй подальшій діяльності (другий шар онтології). Це передумання містить у собі заміну ритму, темпу реальних процесів і подій більш швидким ритмом таких процесів у їх модельному плані. За І. М. Сеченовим ця заміна забезпечує „об'єктивування“/„опредмечення“ аналізаторних процесів» [6, с. 85].

Саме з результатами такої діяльності стикаються мовознавці, аналізуючи твори як практичного, так і художнього мовлення. Художня література характерна ще й тим, що письменники як непересічні особистості мають свій ідіостиль мовлення, який на думку німецької поетеси Х. Домін [11, с. 169], відбиває подих автора відчутний у творі, у рядках, що відтворюють його [подиху] ритм. Це твердження цілком справедливе щодо

лірики, де автор виступає як ліричне «Я». У прозовому творі ритм відбиває не тільки внутрішній емоційний стан автора, він може відбивати запрограмовані автором інші його іпостасі: як спеціально створеного оповідача/розповідача або персонажів твору. Тобто ці ритми опосередковано відбивають «подих автора», тому що у персонажному мовленні автор працює із своїм уявленням про ритми образів, створених ним самим.

Як філософи, так і філологи, дослідники ритму, зазначають, що ритм є маркером цілісності тексту [8, с. 50; 9; 7; 5; 14, с. 431].

За твердженням І. Арнольд ритм прози побудований “на повторі образів, повторі тем й інших великих елементів тексту, на паралельних конструкціях, на вживанні речень з однорідними членами, специфічному розміщенні визначень” [1, с. 221]. А Б. Шпільнер підкреслює, що потрібно ще обов’язково розглядати ще метрику, ритм, рими, асонанси, алітерацію, кількісні показники складів у словах і т. ін. [19].

Відстоюючи позиції голістичного дослідження стилю дискурсу, Б. Зандіг і М. Зелтінг [15, 16, 17] стверджують, що ритмічна будова дає можливість точніше виявити всі ознаки стилю, наприклад його драматичність.

Цілком зрозуміло, що просодичні засоби (наголоси, такти, синтагми, паузи, анакрузи, клаузули і т.д.) не несуть самі по собі якогось значення, але тільки завдяки їм ми можемо сприймати тексти в усій повноті їх змісту.

Узагальнююче визначення ритму надала М. П. Брандес: “це не тільки засіб організації словесно-фонетичної тканини твору, але й утілювач експресивності твору; це визначена закономірність в упорядкуванні руху сумірних одиниць, періодів, речень, синтагм, складів, пов’язана з їх повтором у визначені проміжки часу, тобто ... з визначеною періодичністю” [3, с. 95]. Таким чином, ритм залежить від смислу, який оформлено належним синтаксисом.

Як одиниця мовлення більша за речення кожна композиційно-мовленнєва форма (КМФ) має свою ритмічну систему, свій потенціал ритмотвірні засобів і в цьому потенціалі вагому роль грають такі параметри ритму, як “довжина речень, синтагм, тактів, якість пауз, довжина ритмотвірні груп, характер клаузул” [6, с. 91]. При цьому необхідно однак наголосити, що довжина речення має у різних контекстах різне значення, тому що речення виконує у тексті не одну, а декілька функцій, тобто немає прямої залежності якоїсь однієї функції від певної довжини речення в системі мовлення, таку функцію можна вивести тільки для окремого жанру в його інваріантній

іпостасі або ідіостилі певного автора у певний період його творчості, або у певному творі.

З синтаксичними структурами пов'язує також Голдмен-Айслер розподіл часу, який займають паузи при мовленні під час висловлення думки [цит. за 21, с. 58]. Завдання полягає в тому, щоб дослідити характер цієї ритмічності, вид окремого ритму. Таке завдання ставила перед собою Т. М. Шишкіна [10, с. 15], яка вивела наступні ознаки ритму прози англійською мовою: “монотонний”, “перемінний”, “некомпактний”, “уривчастий”, “кільцевий”, “поступовий” та “збалансований”. А на базі німецької мови Й. Штрелка [20, с. 65] пропонує розрізняти плинний, нагромаджуючий та зводячий ритми.

Р. Інгарден [12, с. 47] наголошує, що один і той же ритм дозволяє різні об'єктивні швидкості, але маємо зазначити, що ця варіація незначна. На думку німецьких фонетистів, вона може складати максимально 15%.

Дослідження прози науковцями різних країн свідчать про те, що дво- і трискладові структури становлять підґрунтя ритмічної будови текстів багатьох мов, а сама ритмічна будова текстів носить універсальний характер і залежно від комбінації складових ритму в конкретному тексті (кількісний і якісний показник КМФ тексту, кількість і якість пауз, довжина такту, довжина синтагм, довжина речень) відбиває його своєрідність [6, с. 100-101].

Виходячи з зазначених теоретичних положень розглянемо прозовий твір, оповідання за жанром «Хто знає свого батька» (*Wer kennt seinen Vater*), написане Марією Луїзою Кашніц [13] і опубліковане 1966 р. у збірці „Ferngespräche” («Міжміські телефонні переговори»). Цей текст належить до коротких оповідань цієї авторки, яка посіла достойне місце в літературі Німеччини саме завдяки своїй майстерній короткій прозі і ліриці, хоча писала й романи і драматичні твори для радіо.

Герой оповідання студент-мистецтвознавець після відвідин у лікарні матері, якій зробили невеличку операцію, дізнається, що його батько, до якого він разом з матір'ю ставився зверхньо, як до людини, яка не розуміє прекрасного і для якої сенс життя становить його фабрика, загинув у авіакатастрофі.

Шукаючи медичну страховку матері, юнак випадково знаходить папери батька, в яких той виклав свої найважливіші думки для сина. Через ці записи батько відкрився синові з геть іншого – позитивного боку. Отримане нове знання спонукає хлопця до кардинальних змін у своєму житті. Він кидає вивчення мистецтвознавства, таке любе його матері, винаймає собі квартиру і

починає самостійне життя. Протагоніст відвертається від мистецтва, яке сприймав тільки в контексті естетично гарного (гарних речей, квітів, зовнішнього вигляду людей) і йде в реальне життя з його правдою.

Це оповідання написане з домінантною КМФ «розповідь» з претеритальним планом зображення подій, однак головний герой водночас є оповідачем, який ніби розповідає свою історію читачеві як знайомому. І в цих репліках протагоніста присутній теперішній час викладу з використанням непрямої мови, але у ньому присутня також КМФ «міркування» як форма викладу думок юнака і його дій в екстраординарній ситуації.

Оповідання невелике за обсягом – 16990 знаків або 3269 слів. У ньому 109 речень, і таким чином середню довжину речення становлять 30 слів. За класифікаціями як М. П. Брандес [4, с. 302-303], так і Б. Совінські [18, с. 93] – це довге речення, а цей тип підтверджує присутність міркування в тексті, тому що міркування вимагає використання більш складних розгалужених структур. Водночас усі речення синтаксично сегментовані засобами членування, комами, на більш короткі відрізки, які становлять у середньому 6,3 слова, якщо рахувати тільки синтаксичні паузи (522), які, як відомо, довші за несинтаксичні проміжні також присутні в цьому тексті, яких всього 64, і вони, як правило, відділяють синтаксично пов'язані словосполучення, напр., речення 77:

Eine große Rolle spielte in den Aufzeichnungen f auch ein Mann mit dem Namen Karl, ein Kriegskamerad meines Vaters offenbar, aber ein Einzelgänger, der sich auch meinem Vater nicht anvertraut hatte, ehe er auf eine ebenso einfache f wie fürchterliche Weise Selbstmord beging [13, с. 59-60].

Це речення, крім чотирьох синтаксичних проміжних і однієї синтаксичної кінцевої паузи, має дві несинтаксичні проміжні, коротші за синтаксичні. Перша несинтаксична пауза виділяє інформацію про ім'я особи, а друга несинтаксична пауза виокремлює порівняння.

Загалом же всі паузи ділять текст на синтагми з середньою довжиною у 5,6 слова або 9 складів, що свідчить про більш швидкий темпоритм, який за Штрелкою можна визначити як нагромаджуючий, тому що і довжина такту з середнім показником у 3,6 складу підтверджує такий висновок.

Марі Луїза Кашніц ефективно застосовує в цьому оповіданні перелік – 214 випадків, що свідчить про те, що в середньому кожне 15-те слово – це елемент переліку (напр.: *Ich habe gedacht, was für eine Handschrift, so **klein und fest und gedrungen** wie mein Vater.*) [13, с. 56].

Також ефективними є повтори, яких у тексті 124, при цьому потрібно зауважити, що словосполучення *mein Vater* зустрічається 24 рази, а просто *Vater* – 44 рази, і це не дивно, зважаючи на назву твору і проблему відносин між батьком і сином, яка стала центральною для цього оповідання. І тому що мати протагоніста задіяна в процесі визначення його стосунків з батьком, то словосполучення *meine Mutter* використано автором 16 раз. Слово «лист» як ключове, що називає спосіб комунікації батька з сином, авторка вживає 10 раз, наголошуючи цим його важливість для з'ясування стосунків між ними.

Своєрідними ритмоутворюючими засобами тексту можна розглядати парні сполуки, які мають, як правило, компактну форму і чіткий ритм: *Kirchen und Schlösser* [13, с. 54]; *Pfeifen und Röcheln* [13, с. 59]. У тексті використано 15 парних сполук, які поряд з антитезами з їх антитетичним ритмом (9 випадків, напр. *Es folgten auch hier ein paar allgemeine Bemerkungen, eine Frau kann ihre Herkunft vergessen, ein Mann niemals, eine Frau wird im Alter immer mitteilbarer, ein Mann verstummt*) також ритмізують текст, створюючи ефект нагромадження. Граматичний паралелізм надає текстові ритмічної гомогенності: *Ich suchte meine Handschuhe und zog sie aus der Tasche meines Mantels, ich spielte den Zerstreuten und küßte meine Mutter und sah sie liebevoll an* [13, с. 51-52].

Аналіз прозового твору Марі Луїзи Кашніц – оповідання “*Wer kennt seinen Vater*” показав, що це оповідання має нагромаджуючий ритм, який формують насамперед переліки, повтори, парні сполуки, антитези, складні довгі речення, переважно синтаксичні паузи, довгі такти (3,6 складу), синтагми довжиною 5,6 слова або 9 складів. Цей тип ритму підкреслює сутнісні моменти зміни ставлення юнака до свого батька під тиском трагічної події – його смерті у авіакатастрофі. Ритм виконує функцію надання тексту цілісності разом з синтаксичними, лексичними та стилістичними засобами, відбиваючи внутрішню тривогу протагоніста, навіяну відвідуванням лікарні й біблейським сюжетом про Авраама, його наложницю Агар та їх сина Ісмаїла, зображеного на гравюрі з міді, яка висіла вдома на стіні у протагоніста.

Література

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / Ирина Владимировна Арнольд. – Л. : Просвещение, 1981. – 295 с.
2. Аскин Я. Ф. Направление времени и временная структура процессов / Я. Ф. Аскин // Пространство, время, движение. – М. : Наука, 1971. – С. 56–80.
3. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка / Маргарита Петровна Брандес. – М. : Высш. школа, 1990. – 320 с.

4. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФА-М, 2004. – 416 с.
5. Волкова Е. Г. Некоторые методологические проблемы изучения ритма как эстетической категории / Е. Г. Волкова // Симпозиум „Проблемы ритма, художественного времени и пространства в литературе и искусстве“. – Л. : Сов. писатель, 1970. – С. 14–16.
6. Іваненко С. М. Поліфонія ритмотональної будови тексту в стилістичному аспекті (на матеріалі німецької мови) : дис. ... д-ра філол. н. : 10.02.04 / Світлана Мар'янівна Іваненко. – К., 2010. – 518 с.
7. Мухелишвили Н. Л. Семантика и ритм / Н. Л. Мухелишвили, Ю. А. Шрейдер // ВЯ. – 1993. – № 1. – С. 45–50.
8. Немченко Н. Ф. К проблеме ритмических единиц текста (на мат. англ. сказки) / Н. Ф. Немченко // Ритмическая и интонационная организация текста. – 1982. – Вып. 196. – М. : МГПИИЯ, 1982. – С. 49–65.
9. Фортунатов Н. М. Ритм художественной прозы / Н. М. Фортунатов // Ритм, пространство и время в литературе и искусстве. – Л. : Наука, 1974. – С. 173–185.
10. Шишкина Т. Н. К вопросу о ритмическом построении речи : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.04. „Германские языки“ / Т. Н. Шишкина. – М., 1974. – 23 с.
11. Domin, H. Wozu Lyrik heute? Dichtung und Leser in der gesteuerten Gesellschaft / Helga Domin // Gesammelte Essays. – Frankfurt a. M. : S. Fischer Verlag, 1993. – 411 S.
12. Ingarden, R. Gegenstand und Aufgaben der Literaturwissenschaft. Aufsätze und Diskussionsbeiträge (1937–1964) / Roman Ingarden. – Tübingen : Niemeyer, 1976. – 172 S.
13. Kaschnitz M. L. Wer kennt seinen Vater // Ferngespräche. – Frankfurt am Main: Insel Verlag, 1966. – S. 51-63.
14. Petsch, R. Wesen und Formen des Dramas. Allgemeine Dramaturgie / Robert Petsch. – Halle (Saale) : Niemeyer, 1945. – 478 S.
15. Sandig, B. Formulieren und Textmuster. Am Beispiel von Wissenschaftstexten. / Barbara Sandig // Schreiben in den Wissenschaften. – 1997, Peter Lang. – S. 25–44.
16. Sandig, B. Discourse Styles / Barbara Sandig, Margret Selting // Discourse as Structure and Process. Discourse Studies : A multidisciplinary Introduction / Hrsg. Van Dijk, Teun A. – Bd. 1. – London, Thousand Oaks, New Delhi : SAGE Publications; 1997. – S. 138–156.
17. Sandig, B. Einleitung // Sprech- und Gesprächsstile / Barbara Sandig, Margret Selting. – Berlin, New York : de Gruyter, 1997. – S. 1–8.
18. Sowiski B. Stilistik. – Stuttgart: Metzler, 1991. – 247 S.
19. Spillner B. Grundlagen der Phonostilistik und Phonästhetik / Bernd Spillner // Methoden der Stilanalyse. – Tübingen : Narr, 1984. – S. 69–99.
20. Strelka, J. Einführung in die literarische Textanalyse / Joseph Strelka. – Tübingen : Francke, 1989. – 169 S.
21. Treichel, B. Die linguistische Analyse autobiographischen Erzählens in Interviews und die Anwendung narrationsanalytischer Erkenntnisse auf Probleme von Studienkarrieren / Bärbel Treichel. – Tübingen : Narr, 1996. – 235 S.

ФОНЕТИЧНІ МАРКЕРИ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ГЕРОЇВ У ФРАНЦУЗЬКОМУ КІНОДИСКУРСІ

Буць Ж.В.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

jeannette@ukr.net

The paper presents phonetic and semantic analyses of French film characters' speech that reveals their emotional state. A special attention is paid to the detection of phonetic markers indicating the psychological and emotional state of speakers. As a result of the study the author systematizes the associative sound combinations that mark a particular emotion.

Key words: phonetic markers, French films, speech, sound combinations, characters' emotional state.

Протягом декількох десятиків років свого існування кінематограф привертає увагу вчених різних сфер наукового знання, однак, всі вони погоджуються стосовно того, що кіно, як і будь-який інший твір мистецтва, має власну специфічну мову та засоби її вираження.

Залишається відкритим питання щодо віднесення кінофільму до тексту. Так, наприклад, Лук'янова Н.А. трактує кінострічку як текст, або зв'язаний семіотичний простір [2, с. 276]. Як окремих тип дискурсу кінотекст розглядають також Ю.М. Лотман, А.В. Федоров, М.А. Єфремова та ін.

Російська дослідниця Н.І. Формановська наполягає на існуванні більш широкого поняття «медіа текст», яке поєднує телефільм, відеотексти та комп'ютерні тексти [3, с. 392]. Крім того, вона зазначає, що у кінотексті співіснують дві семіотичні системи: лінгвістична та нелінгвістична. Лінгвістична складова кінотексту представлена не лише усним компонентом, але має також і письмове вираження. Безсумнівно, найважливішим елементом у досліджуваному дискурсі залишається усний компонент. Крім того, кінотекст має подібні до художнього тексту характеристики (зв'язність, ретроспекція, антропоцентризм, локальна та темпоральна віднесеність, інформативність, системність, цілісність, модальність, прагматична направленість). Водночас неможна замовчувати й про його відмінні риси – переважання нелінгвістичних характеристик, що несуть конотацію емоційності цього різновиду дискурсу.

Експресивність являє собою одну з найскладніших лінгвістичних категорій, оскільки вона пов'язана з проявом суб'єктивного у мові, яке

супроводжує пізнання об'єктивної дійсності та зображує зміст індивідуальної свідомості носіїв мови [1, с. 56].

У роботах лінгвістів природа експресивності трактується по-різному. Так, Е.С. Азнаурова та І.В. Арнольд виокремлюють її як стилістичну категорію, тоді як Ю.М. Скребнев пов'язує емоційний стан зі стилістичною функцією. Семантичною складовою експресивності цікавилися В.Г. Гак, І.А. Стернін, А. Вежбицька та ін.

Звертаючись до французького кінематографу, нашу увагу привернув кінофільм, створений у 2011 р. режисерами Олів'є Накашем та Еріком Толедано *Intouchables* (Недоторкані), що належить до синтезу драматургії, комедії та автобіографії. Кіноісторія базується на реальних подіях і розповідає про чоловіка з обмеженими можливостями та його доглядача, який згодом став найближчим другом. Наш вибір пояснюється не лише популярністю французької кінострічки, але й емоційним сюжетом запропонованого фільму.

У ході дослідження було встановлено, що експресивність на фонетичному рівні виражається звуконаслідуванням, звукосимволізмом та звуковою метафорою.

До специфічних характеристик фонетичної складової французької мови можна віднести грасовану *p* (на французький манер), фіксований наголос на останньому складі й наявність носових приголосних.

За теорією П. Фонаджи (P. Fongy) звук несе свою конотацію у мовленні. Майже усі звуки французької мови мають закріплені певні значення:

[*r*] — асоціюється зі звуком вибуху, шумом, а також рухом (*rouler*);

[*fr*] — асоціюється з тертям (*frotter*);

[*br*] — асоціюється зі звуком краху, тріску, дроблення (*bruit*) [4, с. 32].

Ілюстративний матеріал нашого дослідження підтверджує теорію французького лінгвіста. У наведеному прикладі вживання грасованої *p* є інструментом передачі експресивності висловлення головного героя: *Je roule pas à 180 pour m'amuser*.

Персонаж кінофільму Дріс відчуває сильне емоційне напруження, він роздратований ситуацією, що на фонетичному рівні виражено сильним грасованим звуком *p* у дієслові (*rouler*), та акцентує увагу на швидкості, з якою він їхав небезпричинно (*pas à 180 pour m'amuser*).

Ще одним фонетичним маркером емоційності у французькій мові є буквосполучення *fr*: *Elle se frottait les mains?* Асоціація з тертям конотує

знервованість, емоційну неспокійність. Саме у такому стані перебувала одна з героїнь кінофільму, що на фонетичному й семантичному рівнях марковано звукосполученням двох дзвінких *fr*:

D`où vient tout ce bruit?

У наступному прикладі персонаж кінофільму дуже зляканий, що в його репліці на фонетичному рівні передано семою з фонемами *br*.

Варто зазначити, що підкреслення манери вчинення дії (її стрімкість) у французьких кінотекстах досягається завдяки повторенню приголосних звуків:

Si-si, y a un fauteuil roulant dans le coffre.

Знервований нерозумінням хворим другом того, що він говорить про існування стільця, що обертається, Дріс не просто заперечує, використовуючи частку *si*, але й повторює її чи-то заради переконання, чи-то виходячи зі стабільного емоційного стану.

Не погоджуючись із судженням Моріса, персонаж кінофільму намагається довести свою думку співрозмовнику: *Fi-fi, jamais de la vie!* Виявляючи своє негативне ставлення до пропозиції, головний герой емоційно виражає свої думки, повторюючи звуки з негативною конотацією *fi-fi*.

Емоційний стан мовця у французькому кінодискурсі марковано також подовженням вимови тієї чи іншої голосної: *Trèees vieille*.

Отже, підсумовуючи результати проведеного аналізу французького кінодискурсу, можна зазначити, що основними маркерами емоційного стану героїв кінострічки є саме фонетичні засоби. З-поміж фоносемантичних характеристик необхідно виокремити асоціативне звукосполучення французької фонологічної системи, яке несе емоційне навантаження й на фонетичному рівні виражає стани й почуття мовців.

Література

1. Кожина М.Н. Про мовну і мовленнєву експресії та її екстралінгвістичні обґрунтування / М.Н. Кожина. – М: Мовознавство, 1990. – 30 с.
2. Лук'янова Н.А. Про співвідношення понять експресивність, емоційність, оцінка / Н.А. Лук'янова. – Новосибірськ: Мистецтво, 1990. – 326 с.
3. Формановська Н.І. Мовне спілкування: комунікативно-прагматичний підхід / Н.І. Формановська. – М: Мовознавство, 2008 – 198 с.
4. Fonagy P. Attachment Theory and Psychoanalysis. / Fonagy P. - Other Press, 2015. – 267 p.
5. Kinofilms.ua/ukr/titres/ [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kinofilms.ua/ukr/titres/>.

ДИНАМІЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ

Лисичкіна О.О.

*Національна академія Національної гвардії України
olysychkina@gmail.com*

This article highlights the intensity dynamics features of conflict situations resolution in English business discourse. The research defines that the intensity dynamics of the conflict fragments reveals their evaluative component. It has been proven that the intensity dynamics reflects the communicative and pragmatic loading of English business discourse interactions and conveys the specificity of this discourse pragmatic potential actualization.

Key words: *conflict situation, business discourse, conflict interaction, prosodic actualization, intensity.*

Наразі у царині лінгвістичних розвідок спостерігається зростання інтересу до просодії у межах комплексного дискурсного аналізу. Особливого значення набуває питання про функціонування просодії як вагової складової процесу породження різножанрових моделей дискурсу [5, с. 34]. Специфічного статусу в межах просодії набуває динамічна підсистема, яка взаємодіє з іншими просодичними параметрами й надає висловленню певного конкретного смислу. Просодична організація ділового дискурсу поставала у фокусі багатьох досліджень, однак поза увагою дослідників залишалися особливості динамічної реалізації конфліктних ситуацій.

Актуальність дослідження підкреслюється орієнтацією сучасних лінгвістичних студій на комплексний дискурсний аналіз соціально пріоритетних моделей міжособистісного спілкування, зокрема у сфері бізнесу. Розуміння особливостей взаємодії комунікантів важливе для з'ясування механізму продукування прагматично ефективного дискурсу.

Об'єктом нашого дослідження є англомовні ділові переговори як специфічний жанр аргументативного дискурсу, який віддзеркалює складний механізм формування перлокутивного ефекту переконання.

Мета цього дослідження полягає в окресленні специфіки динамічної реалізації конфлікту в англомовному діловому дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували англомовні ділові переговори.

Конфліктна ситуація, що вимагає вирішення, передбачає існування кількох обов'язкових елементів: 1) учасників конфлікту – двох або більше, які переслідують несхожі або протилежні цілі; 2) об'єкта конфлікту

(конкретне явище, причина, стан справ, навколо якого розгортається суперечка); 3) рушійної сили – інциденту (факту зіткнення протилежних сил) [4, с. 52].

Експериментально-фонетичне дослідження конфліктних ситуацій, що утворюються перетинанням мовленнєвих кроків, було здійснено за допомогою комп'ютерних програм *Sound Forge 5.0*, *Cool Edit Pro* із використанням автентичного матеріалу. У ході експерименту було враховано співвідношення результатів аналізу на перцептивному та електроакустичному рівнях.

Інтенсивність як акустичний корелят гучності відбиває енергетичний потенціал звукових одиниць і здатна передавати інформацію про семантичну структуру інтонаційної одиниці та її семантичну вагу, про ситуативну зумовленість гучності, і тому вона набуває свого просодичного статусу, взаємодіючи з іншими підсистемами просодичного рівня, надає висловленню конкретного смислу [3, с. 124–125].

Однією з параметричних ознак інтенсивності є силовий діапазон, який вимірювався шляхом встановлення відсоткового відношення мінімальної амплітуди інтенсивності до максимальної. Ця величина умовно розглядається як індикатор силового діапазону [1, с. 10].

Аудитивний аналіз показав, що аргументативні кроки конфліктних ситуацій вимовляються з підвищеною гучністю, що вказує на ступінь оцінності мовленнєвої дій опонента. Акустичні характеристики динамічного потенціалу було зіставлено з результатами перцептивного аналізу, що уможливило виокремлення параметричних корелятів гучності шляхом визначення діапазону інтенсивності як вузького, звуженого, середнього, розширеного та широкого [2, с. 65] та характеру змін піків та їх локалізації.

За результатами дослідження, крокам конфліктних ситуацій англomовного дискурсу ділових переговорів притаманний середній діапазон варіювання. Відсотки діапазону змін піків інтенсивності кроків конфліктних ситуацій різняться (44% vs. 57% в ініціальному та реактивних аргументативних кроках відповідно). Зміни динамічних характеристик у реактивних аргументативних кроках свідчать про високий ступінь оцінності, який відтворює певну градуальність реалізації прагматичного потенціалу ситуацій, а саме в реактивних аргументативних кроках – 57%. Інтенсивність зростає з негативною оцінкою опонента.

У реактивних аргументативних кроках конфліктних ситуацій спостерігається децентралізоване розташування піків інтенсивності.

Інтера́кціям англомовного дискурсу ділових переговорів властива "гнучкість", яка узгоджується з параметричними ознаками частоти основного тону і тривалості.

Спостереження щодо загального динамічного контуру фоносинтагми (далі ФС) вказують на домінування спадної динаміки енергетичних максимумів в усіх аргументативних кроках конфліктних ситуацій досліджуваного дискурсу (45%).

Доцільно зауважити, що інтенсивність в ініціальному аргументативному кроці конфліктних ситуацій англомовних ділових переговорів реалізується на середньому рівні. Піки інтенсивності знаходяться на початку аргументативного кроку в першій та другій ФС.

За результатами акустичного аналізу, реактивний аргументативний крок конфліктного характеру відрізняється вищим рівнем інтенсивності, порівняно з ініціальним кроком.

Спостереження за реалізацією рівня інтенсивності на окремих ділянках ФС аргументативних кроків конфліктних ситуацій свідчить про подібність в їх оформленні, оскільки різниця в значеннях середніх показників не є релевантною. Середній рівень максимуму інтенсивності на початку ФС становить 90–97 в. о., в середині – 85–90 в. о., наприкінці – 90–95 в. о. Середній рівень мінімальних значень піків інтенсивності становить 40–47 в. о. для початку ФС, 41–50 в. о. – для середини, 40–48 в. о. – для кінця ФС. Енергетичні мінімуми ФС мають певні відмінності. Так, середина аргументативного кроку конфліктної ситуації має суттєво вищий рівень інтенсивності. У реактивному аргументативному кроці конфліктної ситуації спостерігається підвищення рівня енергетичних мінімумів на останній ФС так само, як і підвищення рівня максимумів.

Зіставна динаміка інтенсивності дає підстави для визначення статусу цього акустичного параметра як такого, що віддзеркалює реалізацію інформативної програми конфліктних ситуацій в англомовних ділових переговорах і передає оцінність аргументативного кроку. Зміни інтенсивності в англомовних ділових переговорах корелюють із семантикою тієї чи іншої ділянки досліджуваного дискурсу і комунікативно-прагматичним навантаженням цих ділянок.

Отже, результати аналізу динамічної підсистеми англомовних ділових переговорів дають підстави виокремити певну тенденцію. Конфліктні ситуації англомовного дискурсу ділових переговорів знаходяться в середньому діапазоні. Відсоток змін динамічних характеристик у реактивних

аргументативних кроках свідчить про високий ступінь оцінності, що відтворює певну градуальність реалізації прагматичного потенціалу ситуацій, а саме в реактивних аргументативних кроках. Інтенсивність зростає з негативною оцінкою опонента. Так, у реактивних аргументативних кроках конфліктних ситуацій спостерігається децентралізоване розташування піків інтенсивності.

Повне розкриття особливостей функціонування дискурсу ділових переговорів полягає в урахуванні взаємодії та взаємозумовленості тональної, темпоральної та динамічної підсистем, які виконують специфічну функцію реалізації прагматичного потенціалу мовленнєвих одиниць.

Література

1. Дворжецкая М. П. Единство системного и коммуникативно-функционального анализа просодии связного текста / М. П. Дворжецкая // Изучение динамического аспекта сегментных и супraseгментных единиц звучащего текста. – К. : КГПИИЯ, 1988. – С. 5–11.
2. Дубовский Ю. А. Вопросы просодии устного текста / Ю. А. Дубовский. – Минск : Минск. гос. пед. ин-т иностр. яз., 1975. – 294 с.
3. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / А. А. Калита. – К. : Вид. центр Київськ. держ. лінгв. ун-ту, 2001. – 351 с.
4. Келлетт П. Конфликтный диалог: работа с пластами значений для продуктивных взаимоотношений / П. Келлетт [пер. с англ. М.А. Новицкая]. – Харьков : Изд-во "Гуманитарный Центр", 2010. – 416 с.
5. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / D. Crystal. – Oxford : Oxford University Press, 1990. – 392 p.

ПИТАННЯ ЗВУКОВОГО СИМВОЛІЗМУ У ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ТЕЧІЯХ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Львова Н.Л.

*Київський національний лінгвістичний університет
nadiyalvova@gmail.com*

The present thesis is an attempt to analyze different approaches to the study of sound symbolism in Ukraine, the USA and Europe. The relationship between the sounding of the word and its meaning has been in the focus of scientific research for centuries but the objective reliable data were received only after the introduction of quantitative methods of language study by the Ukrainian scholars.

Key words: *linguistics, sound symbolism, quantitative methods, phonestheme, phonosemantics.*

Ідея звукового символізму бере початок ще з часів Давньої Греції, та варто зауважити, що цікавість науковців до питання взаємозв'язку між звучанням та значенням не послаблювалась протягом століть. Проблема звукозображувальності обговорювалась та обговорюється лінгвістами та філософами, психологами та літературознавцями, спеціалістами та неспеціалістами. Оскільки все ще спостерігається загальна тенденція зростання кількості сучасних лінгвістичних пошуків, спрямованих на вивчення зв'язків матеріальної форми одиниць різних рівнів мови та змісту, робимо висновок про актуальність досліджень у галузі фоносемантики, де предметом вивчення є звукозображувальна система мови.

Науковий розвиток проблеми звукосимволізму (ЗС) став можливим лише з появою об'єктивних психолінгвістичних методів дослідження цього явища, а саме у ХХ столітті. І вже тоді погляди на звукосимволізм, а особливо на його характер та методи вивчення, в європейській, американській та на той час радянській (переважно російській та українській) науці суттєво відрізнялися.

Одними з найперших експериментальних досліджень у сфері ЗС вважаються праці американських науковців Е. Сепіра у 1929 році та його послідовника С. Ньюмена, які намагалися довести існування внутрішнього зв'язку між звуками та значеннями в мові. Цю ідею далі активно підтримували та розвивали у своїх працях американські та канадські мовознавці С. Цуру, Р. Браун, А. Блек, А. Горовіц, Р. Наттел, М.С. Майрон, І. Тейлор, Дж. Вайс тощо. Головна увага у наукових розвідках в США та Канаді приділялася експериментальному дослідженню ЗС та розробці й

удосконаленню методики експериментів, в той час як теоретичні аспекти почали вивчатися значно пізніше (50-60 роки ХХ століття). У другій половині ХХ століття продовжують з'являтися праці американських науковців, в яких публікуються результати експериментів, що доводять існування вмотивованості мовних знаків та наголошують на тому, що практично кожен звук може мати значення. Не можна оминати увагою ґрунтовне міждисциплінарне вивчення звукового символізму американськими вченими Л. Хінтон, Д. Ніколс та Д. Охала (1994 р.), які запропонували типологію ЗС та дослідили його біологічну базу, розглядаючи звук не як *символ*, а, скоріше, як *знак* чи *симптом* [4]. На відміну від теоретичного дослідження Л. Хінтон, Д. Ніколс та Д. Охали, дисертація Маргарет Магнус (2001 р.), як і інші її праці, має більш прикладне спрямування. М. Магнус вважається однією з провідних сучасних американських знавців у галузі ЗС ХХІ століття, яка створила веб-сайт Margo's Magical Letter Page, де можна ознайомитися з результатами її дисертаційного дослідження, із фоносемантичним словником, укладеним авторкою тощо. Своїми науковими здобутками вона продовжує надихати нове покоління лінгвістів на вивчення питання ЗС (наприклад, дисертаційне дослідження Дж. Р. Фрімана «Експериментальні методи у фоносемантиці», 2009 р.). Можна зробити висновок, що вивчення ЗС у США продовжується і має воно як теоретичне, так і практичне спрямування. Серед методів дослідження, що використовуються американськими науковцями, можна виокремити переважно описовий, зіставний, лінгвістичний та фонетичний аналіз, методи кількісних підрахунків та елементи статистики, проте потенціал лінгвостатистичних методів задіяний не повністю. На нашу думку, значущість цих методів не можна недооцінювати, оскільки саме вони надають лінгвістичному дослідженню об'єктивності. Професор В.В. Левицький, відомий український мовознавець, стверджував, що «успішне вивчення відношень між звуками і змістом у мові буде насамперед залежати від наявності ефективних методів дослідження» [2, с. 76].

У Європі вивчення звукосимволізму до недавнього часу характеризувалася наявністю досить великої кількості праць, присвячених теоретичним питанням звукової символіки (Г. Вернер, А. Зіберер, Г. Кронассер, М. Вандрушка, С. Ульман), і майже повною відсутністю експериментальних досліджень (єдиним відомим науці експериментальним дослідженням є праця німецького психолога Г. Мюллера *Experimentelle Beitrage zur Analyse des Verhältnisses von Laut und Sinn*, 1935). У 1958 році

німецький науковець Х. Марчанд робить спробу систематизувати звукозображувальний матеріал англійської мови, але його дослідження було неповним і незавершеним. Англійський лінгвіст Дж. Р. Ферт увів у науковий ужиток термін *phonestheme* (“фонестема”) та визнав наявність певної фонестетичної функції в різних консонантних груп (1935-1957 р.р.). У другій половині ХХ століття дослідження ЗС у Європі продовжуються, проте великий вплив на методи та характер наукових розвідок зробила саме українська школа звукового символізму, яку довгі роки очолював професор Левицький В.В. (Чернівецький національний університет). Запропонований ним принцип поєднання психолінгвістичних методів із методами статистичної лінгвістики сприяв об’єктивізації результатів. Фоносемантичні дослідження із застосуванням такої методики проводилися у різних мовах і на різних мовних рівнях. Вивченню звукозображальності германських мов присвячено праці В. Левицького, дисертації В. Кушнерика, Л. Комарницької, Н. Львової, О. Найдеш та ін. Серед праць, де вивчалися символічні властивості фонестем, варто згадати і дослідження А.А. Калити, яка стверджує, що відтінки значень слів-синонімів з ідентичними початковими фонестемами залежать від типу наступної голосної, яка, на її думку, “здатна доповнювати та конкретизувати значення слова” [1, с. 105]. Отже, згадані українські науковці, використовуючи психолінгвістичні та статистичні методи, довели існування символічних властивостей окремих звуків та звукосполучень у англійській та німецькій мовах, існування зв’язку між вживанням певних звуків та звукокомплексів і конотацією художніх текстів, дослідили фонетичне значення текстів, звукоколірні асоціації у мові. Були зроблені висновки про те, що в основі звукосимволізму лежить синестезія, а зв’язок між звуком і значенням має первинний характер.

Сьогодні науковці, які цікавляться проблемою звукового символізму об’єднуються у спільноти, де вони можуть поділитися своїми здобутками у царині фоносемантики. Наприклад, у 1998 році з’явилася міжнародна асоціація The Linguistic Iconism Association, яка нараховує вже більше 200 членів.

Зараз використання квантитативних методів характерне як для сучасного вітчизняного, так і для зарубіжного мовознавства. Причина подібної зацікавленості пояснюється такими факторами: “...по-перше, прагненням до поглибленого розуміння багатьох явищ мови і мовлення; по-друге, бурхливим розвитком лінгвістичних дисциплін, які відчують підвищену потребу в статистичних методах; по-третє, появою прикладних

завдань, пов'язаних з автоматичною обробкою текстів; по-четверте, посиленням пошуків нових шляхів підвищення об'єктивності й точності дослідження" [3, с. 222]. Мова є об'єктивно існуючою, певним чином організованою реальністю, якій властива велика кількість вимірів, а не хаотичне утворення явищ, відірваних одне від одного.

Література

1. Калита А. А. Фонестема у системі лінгвістичних засобів вираження смислу / А. А. Калита // Вісник Харківського національного ун-ту. Серія Романо-германська філологія. Іноземна філологія на межі тисячоліть. – Харків, 2000. – С. 102-107.
2. Левицький В. В. Семантичні і стилістичні функції початкових сполучень фонем у німецькій мові / В. В. Левицький // Іноземна філологія: Респ. міжвід. наук. збірник. – Вип. 81. – Львів, 1986. – С. 75-80.
3. Левицький В. В. Звуковий символізм. Основные итоги: Монографія / В. В. Левицький – Черновці: Рута, 1998. – 130 с.
4. Ohala John J. Sound Symbolism / John J. Ohala, L. Hinton, J. Nichols. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 371 p.

ФОНЕТИКО-ОРФОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЙ КАТУЛЛА

Борбенчук І.М.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
anya.poddubnyak@mail.ru*

The paper is focused on the study of phonetic and orthographic features typical of the Latin poetic language. As a result of the analysis of Catullus' poetry – the Roman poet of the 1st century BC – the author systematizes phonetic and orthographic specificities of the archaic forms used in his poems.

Key words: *Catullus, the Latin language, poetry, phonetic and orthographic phenomena.*

У творчості римського поета Катулла (87-54 рр. до н.е.), що нерозривно пов'язана з діяльністю літературного гуртка неотериків, спостерігається часте вживання лексичних форм, що не відповідають нормам класичної латини. Це пов'язано як з варіативністю у правописі періоду I ст. до н.е. та відсутністю усталених загальноприйнятих правил і традицій в орфографії, так і з метричними можливостями латинської мови, зокрема особливостями вживання гексаметру. Важливо, що у класичний період серед граматиків не було відповідної домовленості та спільних пояснень щодо написання багатьох слів. І оскільки латинський правопис був перш за все фонетичним, то існували варіації написання тих чи інших лексем [4, с. 124]. У поезіях Катулла зустрічаються численні фонетико-орфографічні явища, відмінні від норм класичної латини, вжиті з різною метою.

Фонетико-орфографічні зміни стосуються системи вокалізму та консонантизму. Так, у системі вокалізму спостерігаються такі типові явища, як:

1) *монофтонгізація дифтонгів*: **au > o**: форма *oricilla* [25. 2] утворена від *auricula* “вухко”, *colam* [63. 28] від *caulis* “стеблина”; **ae > e**: *celicola* [64. 385] від *caelicola* “небожитель”, *pene* [15. 9] від *paene* “майже”.

2) *чергування голосних у корені*: **o > u**: *convolsus* [62. 40] від *convulses* “спазматичний”; **u > y**: *myrtus* [61; 64] від *murtus* “мирт”; **y > u**: *Durrachium* [36. 15] від *Dyrr(h)achium* “Диррахій, місто в Іллірії”; **e > a**: *lasarpicifer* [7. 4] від *laserpicifer* “той, що утворює лазерпіцій.”

Для системи консонантизму притамані такі фонетичні процеси:

1) *синкопа* – редукція кінцевого або серединного голосного, яка призводить до повного його випадіння. У латинській мові синкопа існувала

як нерегулярне явище лише в серединному або кінцевому складі і, як правило, була характерною для народної мови, в літературній мові її намагались уникати. Незважаючи на свій народнорозмовний характер, синкопа ще в античні часи була одним із найзручніших інструментів подолання метричних складнощів у латинському віршуванні [3, с. 304]. Наприклад: *oraclum* [7. 5; 64. 326] від *oraculum* “пророцтво”; *saeclosum* [64.22], *saecilis* [68.43], *saeculum* [43.8], *saecula* [78b.3], *saeculi* [14.23], *saeclo* [1.10] від *saeculum* “вік”; *tegmina* [64] від *tegimen* “покриття”.

2) *рекомпозиція* – явище зворотнє до асиміляції: *ecfututa* [6. 13] замість *effututus* “розбещений”; *subripio* [99.16] замість *surrupio* “красти”, *immerentibus* [54. 7] замість *immerentibus* “незаслужений”.

3) *спрощення* у тексті зареєстровано у таких групах приголосних: **ll > l**: *vilicae* [61. 129] замість *villicae* “господарка”; **exs > ex**: *exilium* [33. 5] замість *exsilium* “вигнання”, *exules* [63] замість *exsules* “вигнанець”; **gn > n**: *magus* [90.1,3] замість *magnus* “великий” (у тексті вжито повну форму *magnus* [91.6]); **mp > p**: *typanum* [63.8; 63.9] замість *tympanum* “тимпан” (у тексті вжито повні форми *tympana* [63. 21; 64. 262], *tympano* [63. 32]); **mm > m**: *imo* [64.125] замість *immo* “навпаки”;

4) *подвоєння l > ll* у корені слова: *loquella* [55. 20] замість *loquela* “мова”; *pilleatis* [37. 2] замість *pileatis* “вільновідпущеник”; *querellis* [66. 18] замість *querela* “скарга”.

5) *усічення* спостерігається у формах **прислівника**: *dein* [5.8; 5.10] замість *deinde* “далі” (у цьому ж вірші вживається повна форма прислівника *deinde* [5.7; 5.9]); *sat* [23. 27] замість *satis* “досить”; *turpi* [91.4] замість *turpiter* “огидно”; та **дієслова**: форма 1 особи Praes.ind.act.: *reduc* [55. 11] замість *reduco* “повертаю”; форма Imperat.praes.act.; *inger* [27.2] замість *ingere* “поклади”.

6) *фонетичні явища, пов’язані з приголосним h*. У класичній латинській мові приголосний **h** практично не вимовлявся. Процес випадіння початкового **h** розпочався ще в архаїчний період, хоча в багатьох випадках його вживання мало фонологічне значення, оскільки сприяло семантичній диференціації слів [2, с. 137]. Письменники різних жанрів сходилися в думці про неприпустимість для літературної мови вживання **h-** у позиціях, не передбачених мовними нормами. Вживання приголосного **h** призвело до таких, зокрема, фонетичних явищ, як: 1) афери́зи у превокальній позиції *aruspicium* [90. 2] від *haruspicium* “ворожіння”; 2) явища гіперкорекції: *harenae* [7. 3] від *arena* “дійство”; 3) епентези: *Tethyi* [66. 70] від *Tetyus*

“Фетіда”; 3) випадіння *h* у інтервокальній позиції: *comprendis* [62. 35] замість *comprehendis* “захоплювати”; *nil* [17. 21; 30. 2; 42. 21; 47. 3] від *nihil* “ніщо”; *nilo* [97. 3] від *nihilo* “нічим”; *mi* [14. 9; 30. 8] замість *mihi* “мені”.

7) аспірація звуку *c*: *carta* [36.1; 36. 20] від *charta* “папір”; *pulcre* [23. 5], *pulcer* [61.191], *pulcrior* [61.84], *pulcerrima* [64.28; 86.5] від *pulcher*, *chra*, *chrum* “красивий”; *incohatam* [35. 13], *incohata* [35. 18] від *inchoatus* “незакінчений”. Однак, форми *sepulcrum* [7, 68.89] *sepulcra* [64. 368; 68. 97], *sepulcris* [96. 1] утворені за правилом від *sepulcrum* “могила”.

Виконаний аналіз фонетико-орфографічних особливостей поезій Катулла дозволяє нам зробити такі узагальнення. По-перше, серед фонетико-орфографічних особливостей у системі вокалізму були зафіксовані явища монофтонгізації дифтонгів та чергування голосного у корені По-друге, для системи консонантизму притаманними є такі фонетичні явища, як синкопа, рекомпозиція, спрощення, подвоєння, усичення приголосних, афереза, гіперкорекція та аспірація. По-третє, фонетико-орфографічні зміни, що мають місце в поезіях Катулла, вживаються з метричних міркувань, надають їм вишукано-урочистого звучання та слугують для архаїзації поезій.

Література

1. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. – М. : Рус. яз., 2000. – 846 с.
2. Корлэтяну Н. Г. Исследование народной латыни и ее отношений с романскими языками. – М. : “Наука”, 1974. – 302 с.
3. Миронова В. М. Латинська мова в Україні XV – початку XVIII століття : монографія / [відп. ред. В.М. Миронова]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2014. – 591 с.
4. Тронский И.М. Очерки из истории латинского языка. – М., Л., 1953. – 270 с.
5. С. Valerii Catulli Carmina. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit R. A. B. Mynors. Oxonii e typographeo clarendoniano. – New York: Oxford University Press, 1958. – 113 s.

**PHONETIC PECULIARITIES OF THE CONCEPT “*FEAR*”
MANIFESTATION IN PROSE (ON THE BASIS OF H. LOVECRAFT’S
SHORT STORIES)**

Havrylenko V.M.

*National Technical University “Igor Sikorsky Kyiv polytechnic university”
lera.aveo@gmail.com*

In this study we make an attempt to research the phonetic peculiarities of the lexical material, chosen for verbalization of the concept sphere in the prose works. The approach used is based on the idea that the choice of lexical units is based not only on the semantics but also on their phonetic specific traits, which provoke a certain image in the process of reading, thus stimulating the creation of a certain concept in the recipient’s psychic sphere.

Key words: *concept, phonetic features, sound, cluster, fear.*

In her concept of “evaluation”, E.M. Volf stated that emotional and rational sides within evaluation process show a dichotomous attitude of subject to object, and to their feelings and thoughts, in particular [2, с. 42]. According to her statement, natural languages can’t reflect the emotional evaluation only while the rational aspect is always present. But the ways of reflection of these two sides differ, thus showing which way – emotional or rational – is dominant in a chosen case [2, p. 40]. The confirmation of this statement is the psychological studies, which provide confirmatory evidence that language doesn’t possess a “direct” reflection; the only possible emotional evaluation is the one, which was felt and which is shown via linguistic means. Thus, G. Shingarov claims that in psychology the notion of emotion is used for the sphere of feelings, whilst the notion of emotiveness is used to denote psychological processes, connected with emotions, but not equaled to them [3, p. 91]. On these grounds the emotions are described in the language via linguistic means, i.e. they are not reflected directly (in the form of a signal), but indirectly – in the form of description of feelings-relations and feelings-states.

In our study we attempt to distinguish certain phonetic patterns of verbalization of “fear” concept, specifically – those sounds and clusters, which play a major role in evoking the image of fear. The basis for our research was a set of short stories by Howard Lovecraft, who is deemed as a founder of horror stories. With the view to analyzing the concept we have selected lexical units, which manifest the concept “fear”. For this purpose we have also divided the concept into several subframes. Subframe 1. Unknown: *terror, crumbling doorsteps, strange*

uneasiness, silent and furtive figures, dubious safety, one instinctively dislikes, tenebrous tunnel, strange forest, curious prophesies, babble dementedly, tremendous future, hill noises, strange books, strange influences, strange evil, barking and screaming, teratologically fabulous, suspect of knowing something, weirdness of the whole region, mysterious noises, sealed story, half-hidden murders, hideous screaming [4].

Humanity has always feared the unknown, because it makes them feel uncertain [1, c. 4]. Fear is realized as a reaction of a person, who predicts certain events that are out of their control.

Subframe 2. Repulsive: *crude bridges, massed mould and decay of centuries, foul odours, yellowish skin, animalistic lips, coarse crinkly hair, disproportioned arms, exceedingly ugly unattractive albino woman, dark goatish looking infant, bloodless-looking specimens, morbid community, faint malign odour, alarming size dark and goatish gargoyle, the monstrous being, oddly elongated ears, tomb's cold clamminess, hated and dreaded goatish face.*

Subframe 3. Horror: *one almost fears, one dreads to trust, season of horror, subject of fear, dreadful name, dawning look of evil, being afraid of him, dreaded volume, lurking terror, terrible part of the intruding horror, foetic and horrible, mortally afraid, abnormal degree of fear.*

Subframe 4. Supernatural: *doomed hills, cursed voices, unusual powers, magic, mania, black magic, half-human flesh and blood, monstrous unison, bent goatish giant, they bend the forest and crush the city, ancient nightmare, frightful tales of wizardry, souls of the dying, monstrous threats.*

Subframe 5. Forbidden: *forbidden things, forbidden shapes of shadow, forbidden books.*

Forbidden items and phenomena are always associated with something enigmatic and unknown. The principal, similar to Subframe 1, is dominant.

Subframe 6. Demonical: *Satan-worship, witch-blood, unhallowed presence of satan, black magick, divel, daemonic laughter, gittin' ready to ketch my soul, hideous necronomicon, black dominion.*

Subframe 7. Violence: *savage watchdog, wild fierce cries, greater violence, deeds of almost unnamable violence and perversity.*

In the process of analysis we have grouped phonetic patterns typical of the lexical units that realize the concept of “fear”. Thus, the sound /r/ and clusters, which comprise it, such as /gr-/ , /dr-/ , /br-/ , /pr-/ , /kr-/ , /rb-/ , /str-/ evoke a feeling of danger, uneasiness due to being associated with rumbling, unpleasant and unfamiliar noises. Similar patterns were observed with the sound /f/, for example

in such words as *fear*, *afraid*, *frightful*, *flesh* [5]. One of the major sounds, representing fear on a phonetic level, is the sound /t/ and clusters comprising it, for example, in such words and word combinations as *tenebrous future*, *teratologically fabulous*, *monstrous threats*, etc.

Thus our views rest on the assumption that this sphere might be a lucrative research field since nowadays there is a limited number of theses, dealing with the analysis of non-verbal concepts representation, i.e. not only with its lexicosemantic aspect, but also the phonetic one.

References

1. Борисов О.О. Мовні засоби вираження емоційного концепту страх: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англomовної художньої прози) : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. О. Борисов. – Донецьк, 2005. – 20 с.
2. Вольф Е.М. Функциональная семантика: оценка, экспрессивность, модальность / Е.М. Вольф. – М., 1996. – 168 с.
3. Шингаров Г.Х. Эмоции и чувства как формы отражения действительности / Г.Х. Шингаров. – М., 1971.
4. Lovecraft H.P. The Dunwich Horror / H.P. Lovecraft. – L.: Penguin books, 2010 – 200 p.
5. Magnus M. Gods of the Word: Archetypes in the Consonants / Margaret Magnus. – Thomas Jefferson University Press, 1999. – 146 p.

ПРОСОДИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ УІНСТОНА ЧЕРЧІЛЛЯ

Гавриленко В.М., Титарова Д.Ю.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

lera.aveo@gmail.com

The paper presents the results of research touching upon prosodic characteristics of Winston Churchill's political speeches. The particular features being investigated are the peculiarities of pitch fluctuation as well as different types of logical stressing. The interest to this topic is based on the popularity of Winston Churchill as a politician along with the desire to define which features of his linguistic persona served as the basis for his popularity.

Key words: *pitch, emphatic stress, prosodic means, extralinguistic peculiarities.*

Перша світова війна спровокувала стрімкий розвиток геополітичних процесів, результатом яких стало не лише отримання незалежності рядом країн та утворення нових політичних союзів, але й поява нових гравців на міжнародній політичній арені. Це сформувало передумови для проведення досліджень особливостей політичного дискурсу, його лінгвістичних та екстралінгвістичних аспектів. Першими мовознавцями, які працювали саме у галузі політичної лінгвістики, були Уолтер Ліппманн, Пол Лазарсфельд та Гарольд Лассвелл [1, с. 248–249].

Метою нашого дослідження стало встановлення специфічних ознак просодичного оформлення промов Уінстона Черчілля та визначення їхньої ролі при передачі інтенцій мовця. Наш вибір зумовлений значною популярністю персоналії політика, а також впливом, який його промови і робота в цілому мали на повоєнний світ.

Матеріалом дослідження слугували 3 промови: «Blood, Toil, Tears and Sweat», «House of Many Mansions» та «Their finest hour» у вигляді надрукованих текстів та аудіозаписів [5–10].

В основі політичної комунікації знаходиться ораторський інструментарій, визначальною частиною якого є інтонаційне оформлення. Інтонаційні особливості мовлення, його мелодичне та ритмічне забарвлення у першу чергу сприяють ефективній (або неефективній) реалізації політичного дискурсу [2]. Згідно з А.А. Калитою, системи інтонації охоплює такі компоненти: 1) мелодика мовлення, 2) фразовий наголос, 3) ритм, 4) гучність, 5) темп і паузація, 6) тембр [3, с. 96-97].

Аудитивний аналіз публічних політичних промов Черчілля засвідчив, що термінальним тоном, характерним для виступів такого жанру, є спадний. Проте окрім цього, у мовленні політика наявні ті тони, які надають його промова емоційного забарвлення. Так, наприклад, ключова фраза виступу «*Blood, Toil, Tears and Sweat*» набуває емпатичного інтонаційного оформлення за рахунок виділення слова *nothing* високим спадним тоном широкого діапазону та чергуванням тональних рівнів висхідних тонів: «*I have \nothing to offer § but 'blood, | /toil, | 'tears | and \sweat ||*» [6]. Як бачимо, спочатку мовець попереджає аудиторію, акцентуючи увагу на слові *nothing*, а потім вдається до тлумачення ситуації, виокремлюється кожен елемент переліку паузою та висхідним тоном.

Інша особливість мелодичного оформлення мовлення політика полягає в тому, що він привертає увагу слухачів до конкретного слова або словосполучення, вживаючи спадно-висхідний тон. Зазвичай цей тон актуалізується на словах, що несуть в собі певну негативну або позитивну конотацію або у межах вставних конструкцій: «...*we see \remarkable signs ...*»; «...*and when \victorious nations ...*»; «...*and, \above all, the Norwegians ...*». Крім того, типовим для його мовлення є варіювання тонів саме в кінці промов, коли оратор переходить від фактів до закликів та до безпосереднього звернення до аудиторії.

Під час аналізу специфіки реалізації емпатичного наголосу у виступах Черчілля було встановлено, що він вживається, переважно, для підкреслення заперечення, кількості та певної оцінки, як наприклад, у словах *large, every, much, prime, great, no*. На додачу до цього, мовець навмисно підвищує гучність свого голосу на модальних дієсловах, звертаючи увагу слухачів на їхнє значення. Емпатичний наголос безпосередньо впливає на ритмічну організацію промови, виокремлюючи емоційно-сміслові центри висловлення.

Окрім цього інтонаційного елемента, на ритмічну структуру промов впливають і паузи. Як зазначає О.А. Філатова, британському ораторському мовленню властива актуалізація значної кількості емпатичних пауз та пауз гезитації [4, с. 88], у той час, як О.М. Алексієвець звертає увагу на високу частотність логічних, синтагматичних (синтаксичних) та прагматичних пауз [2]. Цікавим фактом видається й те, що з трьох розглянутих політичних промов лише в одній («*Their finest hour*») оратор декілька разів вдавався до гезитаційних пауз, справляючи враження невизначеності:

«*The § disastrous military | events |, which have happened in France during the last fortnight, | have not come to me with any sense | of surprise*» [8].

Усі вище описані просодичні характеристики політичних промов Уінстона Черчілля супроводжуються помірним темпом, що є властивим для більшості англомовних публічних виступів.

Уважаємо, що, оскільки корпус текстів політичного дискурсу постійно поповнюється, а манера подачі промов кожного політика є індивідуальною, то подальші дослідження питання специфіки їхньої усної реалізації залишаються актуальними, зокрема з погляду встановлення характерних інтонаційних моделей промов британської політичної школи та виділення тих комплексів просодичних засобів, які сприяють передачі комунікативної настанови мовця.

Література

1. Алексієвець О.М. Історія та сучасність політичної лінгвістики / О.М. Алексієвець // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / О. М. Алексієвець. – Тернопіль, 2012. – №9. – С. 248–255.
2. Алексієвець О.М. Роль просодії в реалізації точки зору в англомовному політичному дискурсі [Електронний ресурс] / О. М. Алексієвець. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Aprgf/2012_1/Oksana_Aleksiiievets.pdf.
3. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / А. А. Калита. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
4. Филатова Е.А. Лексико-стилистические и фонетические средства организации англоязычного политического дискурса (На материале речей британских и американских политиков) : дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "германские языки" / Филатова Е. А. – Иваново, 2004. – 197 с.
5. Sir Winston Churchill. 'House of Many Mansions' speech – 20 January 1940 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=o1vdssG9QBo>.
6. Winston Churchill. Blood, Toil, Tears and Sweat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finesthour/blood-toil-tears-and-sweat>.
7. Winston Churchill. Blood, Toil, Tears and Sweat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8TlkNdcDCk>.
8. Winston Churchill. Their Finest Hour [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/122-their-finest-hour>.
9. Winston Churchill. Their Finest Hour Speech. – Complete [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=jB5wZtV1MWM>.
10. Winston Churchill. The War Situation: House of Many Mansions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/thewar-situation-house-of-many-mansions>.

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕЛОДИКИ В ОЗВУЧЕНИХ ТЕКСТАХ БАЙКИ ТА ДОПОВІДІ

Шваб Л.М.

*Київський національний лінгвістичний університет
schwab.mila@gmail.com*

The article outlines the differences in the implementation of melody in two functional styles: the literary and scientific ones in terms of the voiced texts of the tales and reports. It is proved that the key difference is in the allocation of the main information according to the content of the text. It is determined that a rising pitch is typical of reports in the thematic parts of the text, while in a short prose – in rhematic.

Key words: *functional styles, melody, theme, rheme, tale, report, rising pitch.*

Особливості інтонаційного оформлення озвученого тексту з огляду на ситуацію його функціонування складають предмет фонетичної стилістики, яка вивчає специфіку звукового оформлення повідомлення у тій чи іншій комунікативній ситуації. Аналіз просодичної структури озвученого тексту передбачає розгляд інтонації як комплексного феномена, який складається з таких компонентів, як мелодика, фразовий наголос, паузація, ритм, гучність, тембр і темп мовлення. Усі компоненти інтонації тісно пов'язані між собою, серед них немає провідних [3], оскільки вони в однаковій мірі слугують структурному членуванню мовленнєвого потоку й виступають індикаторами його комунікативного навантаження.

Метою цієї праці є встановлення відмінностей у реалізації такого компоненту інтонації, як мелодика у двох функціональних стилях: художньому та науковому на прикладі озвучених текстів байки й доповіді.

Мелодика як один із інтонаційних параметрів відіграє важливу роль серед комплексу просодичних засобів. Вона може виконувати різні функції: поєднувати окремі частини висловлення; разом з паузою слугувати засобом членування мовлення; за допомогою перелому в мелодійному малюнку розмежовувати суміжні синтагми тощо. Мелодика становить зміни частоти коливань голосових складок, що на акустичному рівні зумовлюють зміни частоти основного тону голосу та утворюють різні мелодійні рисунки або конфігурації інтонаційного контуру, які реалізуються в межах інтонаційної одиниці та набувають ознак інтонаційних стереотипів. Останні утворюють свою парадигму значень залежно від модифікацій мовленнєвої ситуації [1].

Характер мелодійного тону виступає виразником емоційності тексту, а також корелює з його змістом [2]. За рахунок зміни мелодики та

комунікативного навантаження висловлення реалізується конкретність сприйняття змісту та оформлюється композиційно-сміськова структура тексту. Зокрема, паузи і висхідний тон привертають увагу до відповідного фрагмента, виокремлюючи його домінуючу роль.

Представлене дослідження передбачало проведення аудитивного аналізу, під час якого аудиторами спершу було визначено мелодійне оформлення тематичних та рематичних частин висловлень фрагментів текстів наукового стилю. Отримані дані щодо руху тону в темі та ремі доповіді подано на рис. 1.

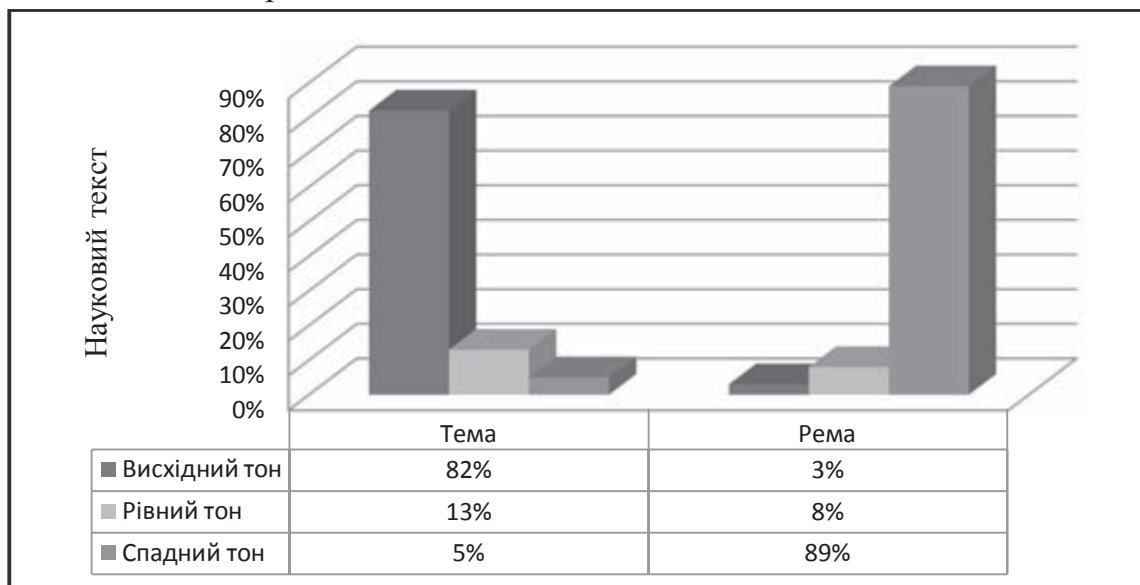

Рис. 1. Реалізація мелодики у темі і ремі наукового тексту (доповіді)

За даними діаграми 1, мелодійне оформлення фраз, що містять нову та відому інформацію, маркується певними відмінностями. Так, рематичні частини доповіді, локалізовані переважно наприкінці висловлень, здебільшого характеризуються спадним рухом тону в фінальних фразах (89%). Це зумовлюється змістом тексту, головним завданням якого є не лише показати завершеність думки (ключової ідеї), але й реалізувати прагматичну настанову фрагмента:

(T) Dem 'Ziel "widmet sich → (R) die Com'puterlinguistik, ↓ (R) ein 'Zweig des "Forschungsgebiets, ↓ (R) das als "Künstliche Intelli'genz" be"zeichnet wird. ↓ (T) Hier 'hat es in den letzten "Jahren → (R) einen großen 'Sprung nach vorne ge"geben. ↓

Менш частотним виявилось використання рівного тону, який трапляється лише у 8% випадків, й у більшості з них означав незавершеність ідеї або її обірваність:

(R) Computer 'speichern Mengen an Informa"tionen, → (T) die unser Ge'dächtnis weit über"fordern würden, ↓ (R) und 'stellen sie auf "Anforderung bereit. ↓ (R) Nur mit einigen 'Dingen, → (R) die uns so leicht "fallen, → (R) dass wir unsere geistige Aktivi'tät kaum be"merken, → (R) 'tun sie sich 'nach wie vor "schwer. ↓

Більшість тематичних частин фрагментів доповіді прочитано з висхідним тоном (82%). Такий мелодійний контур обумовлюється смислом тексту з прагненням привернути увагу й ніби попередити слухачів про висвітлення нової інформації. Частотність уживання рівного тону в темі складає 13%. Наведемо приклад:

(T) Com'puter "können viel: → (T) 'Aufgaben, ↑ (T) für die ein 'Mensch seine ganze Intelligenz und 'Zeit "einsetzen muss, ↑ (R) er'ledigen sie in "Sekundenbruchteilen. ↓ (T) Dazu 'zählt ganz besonders die "Aufgabe, ↑(T) natürliche 'Sprache zu ver"stehen. ↓

Якщо порівняти реалізацію текстів наукового стилю з художніми, отримаємо інші результати, як це видно з наведених нижче прикладів та наочно зображено на рис. 2.

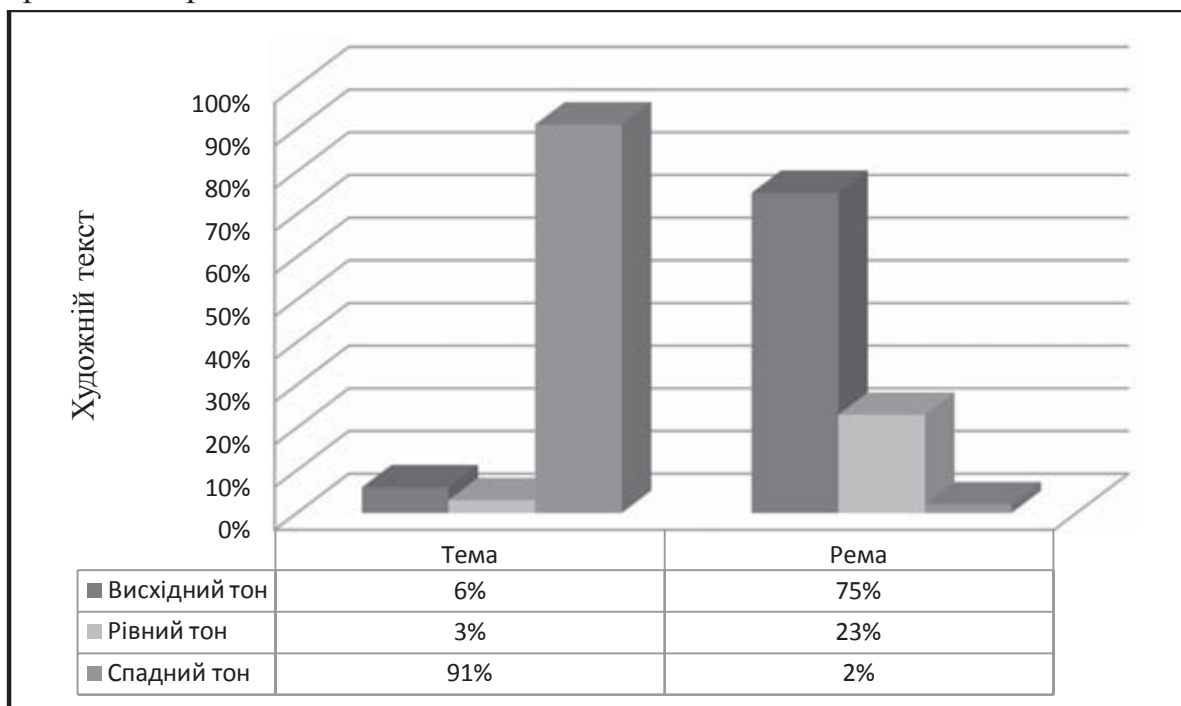

Рис. 2. Реалізація мелодики у темі і ремі художнього тексту (байки)

Аудитивний аналіз текстів байки, які починаються зі сповіщення "нового", дозволяє стверджувати, що більшість з них промовляється з висхідним тоном на початку реми (75%) і рівним тоном на межі реми й теми (23%):

(R) Es lief ein 'Hund durch einen ''Wasserstrom ↑ (R) und hatte ein Stück Fleisch im ''Maule. ↓ (R) Als er aber den 'Schemen vom Fleisch im Wasser ''sah ↑ (R) ''wähnte 'er, → (T) es 'wäre ''auch ''Fleisch, → (R) und 'schnappte gierig da''nach. ↓ (T) Da er aber das 'Maul ''auftat, → (R) entfiel ihm das Stück ''Fleisch, ↑ (R) und das 'Wasser führte es ''weg. ↓ (T) Also ver'lor er ''beide, → (T) das 'Fleisch und den ''Schemen. ↓

Представлена в прикладі рема реалізується на початку фрагмента висхідним рухом тону з метою привернення уваги до змісту тексту.

Згідно з отриманими результатами аудитивного аналізу, частини фрагментів з відомою інформацією вирізняються низхідним тоном (91%). У темі відображено повідомлення, яке, зазвичай, констатує, доповнює або уточнює попередню рему та оформлюється лише у 3% рівним тоном і у 6% – висхідним, що свідчить про завершеність висловленої думки:

(T) ''Lehre: ↓ (R) Man 'soll sich ge'nügen lassen an ''dem, ↑ (T) das 'Gott ''gibt. ↓ (R) Wem das 'wenige ver''schmäht, ↑ (T) dem 'wird das ''Größere nicht. ↓ (R) Wer zu viel ''haben 'will, ↑ (T) der be''hält zu'letzt nichts. ↓ (T) Mancher ver'liert das 'Gewisse über dem ''Ungewissen. ↓

Як засвідчують дані щодо інтонаційної організації наведених вище прикладів, більшість висловлень у рематичних частинах художнього тексту оформлена висхідним мелодійним контуром, на відміну від читання доповіді з використанням емоційно-нейтральних просодичних параметрів, у якому переважає спадний тон. Рівний тон однаково нечасто зустрічається в обох видах мовленнєвих жанрів. У рематичних частинах текстів байки аудитори зафіксували спадний тон переважно наприкінці фрази перед довгою паузою, короткі та надкороткі паузи сполучаються у більшості випадків з висхідним, іноді – з рівним тоном.

Для тематичних частин наукового тексту характерне більш часте вживання висхідного мелодійного контуру, а для текстів байки притаманний спадний тон. Однак у прочитаних фрагментах наукового тексту зміна тону відбувається рідше, ніж під час реалізації короткої прози, що викликає враження монотонного, невиразного, формального мовлення, позбавленого емоційності й виділення прагматично вагомих фраз.

Сам напрям руху тону не є суттєвим для вираження емоційного змісту тексту. Важливим виявляється частота змін мелодійного контуру та характер мелодійного оформлення сусідніх римтоодиниць – ритмічних груп, синтагм, фраз. Однотипний мелодійний контур суміжних ритмічних одиниць,

характерний для озвученого наукового тексту, справляє враження монотонності, неемоційності, нещирості, а тому таке мовлення є нейтральним. Натомість, часті тональні зміни поживляють читання художнього тексту, роблячи його виразнішим, приємнішим для сприйняття і щирим.

Таким чином, головна відмінність у реалізації мелодійного контуру на тема-рематичних елементах текстів розглянутих функціональних стилів полягає у виділенні основної інформації. Для доповідей характерний висхідний тон в тематичних частинах, у той час, як для короткої прози – в рематичних. В обох різновидах текстів висхідний мелодійний контур притаманний початку висловлень, які завершуються спадним рухом тону.

Література

1. Зінченко О. А. Фонетичні параметри усного мовлення чоловіків і жінок (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі німецького спонтанного мовлення) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / Зінченко Оксана Анатоліївна. — К., 2011. — 253 с.
2. Стеріополо О. І. Комунікативні аспекти навчання читанню текстів різних жанрів / О. І. Стеріополо, Л. М. Коюда // Мовна комунікація та методика викладання іноземних мов : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., (Одеса, 17–19 трав. 2001 р.). — Одеса : Астропринт, 2001. — С. 56–59.
3. Steriopolo O. Intonation als Komplexphänomen. / Olena Steriopolo. — Germanistik in der Ukraine, 2009. — Nr. 4. — S. 75–86.

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОСОДИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ

ДИНАМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СЛОВАКІВ-БІЛІНГВІВ

Девіцька А.І.

*Київський національний лінгвістичний університет
antoninadevitska@gmail.com*

The article discusses the dynamic features of Slovak/English bilinguals' interfered English speech, obtained during acoustic analysis. At the same time, basic parameters of the interfered phonetic system of Slovak bilinguals' English speech on suprasegmental level were allocated and codified. The peculiarities of intonation in Slovak bilinguals' English were found, namely pitch and intensity variations.

Key words: *acoustic analysis, bilingualism, phonetic interference, intensity, intonation, native speaker's speech, interfered speech.*

Адекватне вираження, сприйняття та передача смислу й прагматичної ціленастанови висловлення вважаються головною умовою для досягнення мети під час міжкультурної комунікації [2, с. 17]. Правильне інтонаційне оформлення висловлення у кореляції з належним емоційно-смісловим навантаженням має важливе функціональне значення – доповнює та інтенсифікує смислові центри твору, підсилює його ритмічність, надає йому особливого експресивного забарвлення та сприяє зростанню рівня його емоційно-прагматичного потенціалу [1, с. 24; 3, с. 58].

Динамічні риси висловлень в англійському мовленні словаків-білінгвів передаються на акустичному рівні інтенсивністю звукового сигналу, що аудитивно сприймається як гучність. Під час акустичного аналізу динамічних ознак англійського мовлення словаків-білінгвів було проаналізовано такі показники, як локалізація максимуму інтенсивності всередині синтагми, а також варіювання діапазону інтенсивності.

Результати акустичного аналізу динамічних показників еталонного та інтерферованого мовлення засвідчують, що інтенсивність досягає максимальних значень, переважно, у першій та другій синтагмі. Окрім того, аналіз локалізації максимуму та діапазону інтенсивності (табл. 1) в еталонних й інтерферованих висловленнях підтвердив, що в усіх досліджуваних групах висловлень домінує локалізація максимуму інтенсивності на ядерному складоносії. Так, в еталонних реалізаціях цей показник складає 67,00 %, тоді як у реалізаціях з низьким, середнім та

високим рівнями інтерференції – 53,5%, 47,5% та 40,0% відповідно. Локалізація максимуму інтенсивності на такті у висловленнях з *високим*, *середнім* та *низьким* рівнями інтерференції майже однакова і варіюється у межах 25,5%-26%. Висловлення з *високим* рівнем фонетичної інтерференції характеризуються локалізацією максимуму інтенсивності на інших наголошених складах, тоді, як у еталонних реалізаціях цей показник складає 0%.

У межах аналізу *діапазону інтенсивності інтоногруп* різних ступенів фонетичної інтерференції, було з'ясовано, що діапазон варіює від розширеного до звуженого. При цьому середній діапазон присутній у більшій мірі в *еталонних висловленнях* у кількості 30% та у висловленнях з *низьким* ступенем вияву просодичної інтерференції (37,5%). Окрім того, висловлення, реалізовані дикторами із *середнім* ступенем вияву фонетичної інтерференції, характеризуються найвищим показником звуженого тонального діапазону інтоногруп – 41,7%. Висловленням з *високим* ступенем фонетичної інтерференції властивий вузький діапазон інтенсивності (29,3%). Уживання розширеного діапазону інтенсивності характерне для високого (24,9%), середнього (22,8%) й низького (21,1%) рівнів інтерференції.

Таблиця 1

*Локалізація максимуму і діапазон інтенсивності
англійських еталонних та інтерферованих висловлень (%)*

Ступінь інтерфе- ренції вислов- лень	Локалізація максимуму і діапазон інтенсивності									
	локалізація					діапазон				
	перед- такт	такт	ядро	інший наголо- шений склад	широкий	розшире- ний	середній	звуже- ний	вузький	
високий	24,5	26,0	40,0	9,50	1,00	24,9	16,8	28,0	29,3	
середній	22,0	24,5	47,5	6,00	2,0	22,8	21,5	41,7	12,0	
низький	19,0	25,5	53,5	2,00	3,5	21,1	37,5	12,0	25,9	
еталонні	12,5	20,5	67,00	0,00	7,0	12,0	30,0	29,1	22,2	

Наведемо деякі приклади аналізу інтенсивності в інтоногрупах еталонних та інтерферованих висловлень.

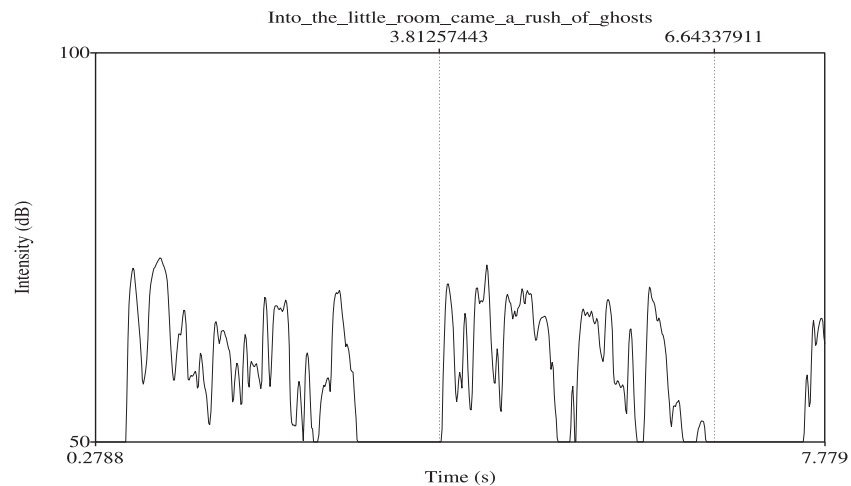

Рис. 1. Реалізація інтенсивності в інтонаційній групі *Into the little room came a rush of ghosts* (еталонне мовлення)

Як видно з рис. 1, інтоногрупа *Into the little room came a rush of ghosts* вимовляється гучністю в межах 19-72 дБ. Максимум інтенсивності припадає на слово *little*, яке вимовляється у межах 40-83 дБ. Такі показники у поєднанні з розширеним діапазоном свідчать про бажання мовця акцентувати увагу на цьому слові й передати атмосферу емоційної напруги, що панує у тісній кімнаті. Щодо варіювання гучності на решті слів інтоногрупи, то вона є рівномірною, сприймається як помірна і коливається у межах 19-72 дБ, що є характерним для просодичного оформлення художніх текстів.

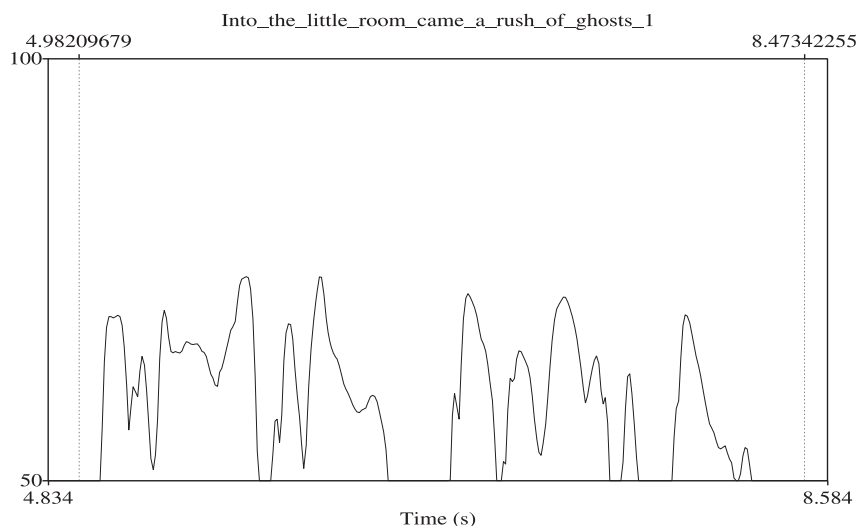

Рис. 2. Реалізація інтенсивності в інтонаційній групі *Into the little room came a rush of ghosts* (низький рівень інтерференції)

Висловлення (рис. 2) *Into the little room came a rush of ghosts*, актуалізоване мовцем з *низьким* рівнем інтерференції, має деякі збіги та

розбіжності з еталонним мовленням в реалізації інтенсивності цієї інтоногрупи. Наприклад, гучність цієї інтоногрупи коливається в межах 25–74 дБ, що є максимально наближеним до еталону і сприймається як помірна. Однак, наголошеність інших слів у ритмогрупі вказує на наявність інтерферентних ознак у мовленні білінгва.

Наступний приклад на рис. 3 представляє інтоногрупу висловлення, актуалізованого мовцем з *середнім* рівнем інтерференції, її інтенсивність коливається в діапазоні від 24 до 77 дБ. Такі показники інтенсивності є характерними для просодичного оформлення художніх текстів. Максимум інтенсивності в інтоногрупі припадає на дієслово *came* і виголошується в межах 77 дБ. За допомогою підвищення гучності на зазначеному слові, мовець виділяє його серед інших слів, тоді, як решта слів в інтоногрупі мають рівномірний розподіл інтенсивності. Загальна підвищена гучність висловлення свідчить про бажання мовця передати його певну стурбованість й зацікавлення щодо ситуації, яка відбувається.

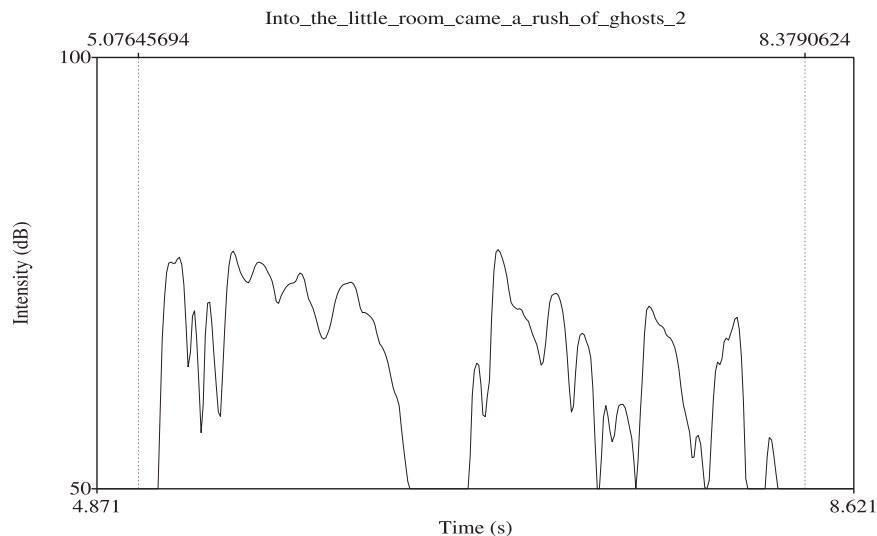

Рис. 3. Реалізація інтенсивності в інтонаційній групі *Into the little room came a rush of ghosts* (середній рівень інтерференції)

Висловлення *Into the little room came a rush of ghosts*, актуалізоване мовцем з *високим* рівнем інтерференції має деякі збіги та розбіжності з еталонним мовленням в реалізації інтенсивності цієї інтоногрупи. Наприклад, гучність цієї інтоногрупи коливається в межах 25–74 дБ, що є максимально наближеним до еталону. Високий тональний рівень початку інтоногрупи, широкий діапазон та підвищена гучність надають висловленню більш емоційного насичення, сприяють розумінню тексту та передачі прагматичного потенціалу.

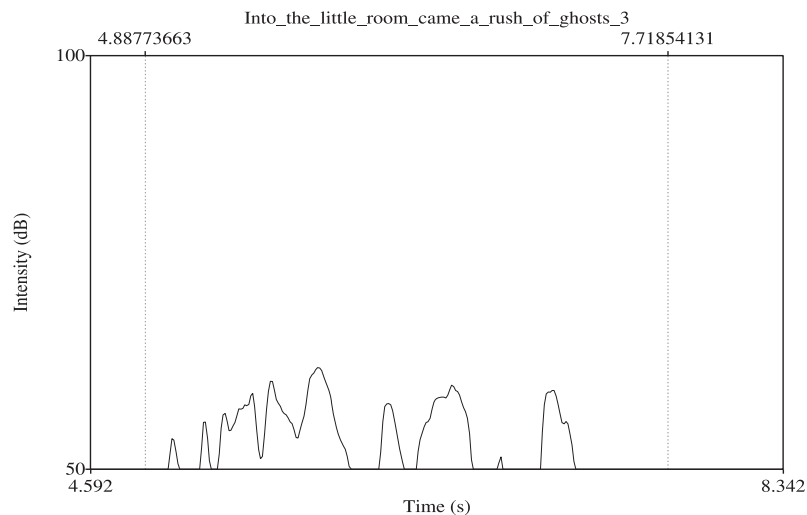

Рис. 4. Реалізація інтенсивності в інтонаційній групі *Into the little room came a rush of ghosts* (високий рівень інтерференції)

Висловленню *Into the little room came a rush of ghosts*, актуалізованому мовцем з *низьким* рівнем інтерференції властиве використання зниженої гучності та вузького діапазону інтенсивності у межах 48–62 дБ, а також невпевненість диктора у вимовлянні певних слів та комплексів. Таке порушення єдності між інтонаційним оформленням і семантичною структурою висловлення у більшій мірі перешкоджає його сприйняттю і, відповідно, коректній передачі прагматичного потенціалу.

Таким чином, найтипівіші ознаки інтерферованої фонетичної системи англійського мовлення словаків-білінгвів включають некоректне інтонаційне оформлення, що має безпосередній вплив на передачу прагматичної ціленастанови, головного смислу висловлення, його розуміння й сприйняття. Відсутність варіювання наголосу у словацькій мові спричинює певну ритмічність в інтонаційному оформленні англійського інтерферованого мовлення словаків-білінгвів, що є відмінною від еталонного мовлення.

Література

1. Валігура О. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів: [монографія] / О. Р. Валігура. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 288 с.
2. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія] / Алла Андріївна Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 318 с.
3. Тараненко Л. І. Актуалізація англійських прозових фольклорних текстів малої форми: [монографія] / Лариса Тараненко; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін.-т». – К. : Кафедра, 2014. – 287 с.

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО МОВЛЕННЯ

Космацька Н.В.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

nkosma@mail.ru

The paper systematizes phonetic features typical of different characters' speech in their certain psycho-emotional state. It is outlined that the speaker's emotional state is phonetically represented by the use of mixed up sounds, zero articulation of a sound, lisping, stuttering, syllable articulation, onomatopoeia, and reduplication. The most common phonetic interference is onomatopoeia.

Key words: *emotion, phonetic, onomatopoeia, psychological state, speech.*

Психологічний стан людини має суттєвий вплив на звучання її мовлення. В стані афекту вона може затинатися, губити окремі звуки, склади, слова, аж до повної втрати мови. Навіть притаманні з дитинства вади артикуляції дуже часто виявляються спричиненими певною психологічною травмою.

Метою цієї розвідки є встановлення фонетичних засобів відтворення емоційного стану мовця. Об'єктом дослідження слугували уривки з діалогічного мовлення персонажів коміксів французької серії *Astérix*.

Відповідний характерний набір лексичних одиниць, стилістика й синтаксис на позначення емоційно-психічного стану героя, фонематичні засоби – це ті складові комунікативного обміну, за допомогою яких мовець висловлює емоції або спонукає іншого до емоційного реагування.

Найпоширенішим фонетичним втручанням у вербальний текст коміксу є звуконаслідування – система специфічних конвенційних знаків літерного походження, які можуть входити до філактерію або ж розміщуватись поза ним: *Hmouais...*, коли персонаж думає [1, р.21]; *Heuheuheu!*, коли персонаж підсміюється [1, р.25]; *Gnnnnnnnn!*..., коли персонаж лютує [4, р. 18] тощо. Звуконаслідувальні слова допомагають передати значення й силу емоції, як наприклад, у випадку ледь стримуваного сміху, який водночас заважає герою говорити: «*Hgmmpfff!*... *hahahaha hihihoho! excuse-nous hihihoho cochonnet, notre ch... hahaha!*» [2, р.15]. Вміщені у вербальний ряд ономапоєї на позначення звуків ковтання, відкушування, смакування відсилають до емоції задоволення більше, ніж слова природної мови: «*Manger ?... gloup !... Manger ! Je n'y pensais plus ! Il faut que j'apporte à manger à Astérix ! / Je veux*

кораблі сповіщає іншим: «Le gau... le gaugau...», чим дуже дивує капітана, який не спостерігає довкола жодного судна: «Quoi, le gaugau ? Quoi, le gaugau ? Où vois-tu un navire gaulois, toi ?!» [6, р. 31]. В альбомі *Astérix et le chaudron* на заїканні одного та дефекті мовленні іншого сценарист створює гру слів:

Baba: Je p'ends les petits sanglie's ou les g'os ?

Barbe-Rouge: Les gau... les gau...

Baba: Les g'os ? Ça ma'che !

Barbe-Rouge: Les gaulois ! [1, р. 16]

До мовних засобів фонетичного виокремлення належить і поділ ключового у висловленні слова на склади – скандування: «Mais il ne s'agit pas de soupe à l'oignon mais de sesterces ! *D'ar-gent* !» [1, р. 12]. За потреби зробити наголос на важливості кожної з ужитих лексем, слова у репліці поділяють на склади й сполучають дефісом: «Nous-de-vons-les-vendre...» [1, р. 20].

У досліджуваних текстах постійним дефектом мовлення, а саме нездатністю артикулювати французький звук [r], характеризуються, головно, персонажі негалльського походження, що є своєрідним натяком на специфіку цього звуку та створює аналогію зі звичним варіантом його вимови до XV ст. Серед таких героїв виділяються, передусім, рекурентний персонаж серії – чорношкірий пірат нумідійського походження та його двоюрідний брат – гладіатор. На письмі неартикульований звук замінено апострофом: «Clients à t'ibo'd ! / Je vais p'épa'e' des g'illades, des 'otis et des ta'tes aux p'unés!» (Clients à tribord ! / Je vais préparer des grillades, des rotis et des tartes aux prunes!) [1, р. 15]; «J'au'ai dû me fai'e pi'ate, comme mon cousin ge'main, celui qui a 'éussi...» (J'aurai dû me faire pirate, comme mon cousin germain, celui qui a réussi...) [1, р. 25]. Учасник бунту на римській галері, німець, плутає в словах глухі та дзвінкі приголосні: «Che le zouhaite auzzi ! ... Il feut barler d'une réunion de dravail !» (*Je le souhaite aussi ! ... Il veut parler d'une réunion de travail !*) [5, р.7]. Багато звуків не вимовляє й один із легіонерів: «Ma, qu'est-ce qué tou dis, là ? Moi, zé ferais mêmé lé domesticus* (domestique) dans cette lézion-là !» (Mais, qu'est-ce que tu dis, là ? Moi, je ferais même le domesticus* (domestique) dans cette légion-là !) [4, р. 34]. В інших випадках має місце навмисне застосування фонетичних засобів експресивного увиразнення ситуативного мовлення й поведінки персонажів у різних епізодах.

Отже, фонетичними засобами відтворення емоційного стану мовця виступають: плутання звуків, відсутність артикуляції окремого звука,

шепелявлення, заїкання, скандування, звуконаслідування, редуплікація. Напоширенішим фонетичним втручанням є звуконаслідування.

Література

1. Gosciny R. Astérix et le chaudron / R. Gosciny, A. Uderzo. – Paris : Hachette, 1999. – 48 p.
2. Gosciny R. Le Devin / R. Gosciny, A. Uderzo. – Paris : Hachette, 2000. – 48 p.
3. Uderzo A. L'Odyssée d'Astérix / A. Uderzo. – Paris : Les Editions Albert René, 1981. – 48 p.
4. Uderzo A. La Rose et le Glaive / A. Uderzo. – Paris : Les Editions Albert René, 1991. – 48 p.
5. Uderzo A. La Galère d'Obélix / A. Uderzo. – Paris : Les Editions Albert René, 1996. – 48 p.
6. Uderzo A. Astérix et Latraviata / A. Uderzo. – Paris : Les Editions Albert René, 2001. – 48 p.

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН МОВЦЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОСОДИЧНІ ПОКАЗНИКИ МОВЛЕННЯ

Сотников А.В.

Київський національний лінгвістичний університет

avsotnykov@ukr.net

The abstract is dedicated to the issue of the speaker's emotional state, its reflection by prosodic means and the factors influencing them. There is a strong correlation between the speaker's emotional, physical or mental state and his/her prosodic portrait.

Key words: *tempo, pauses, prosody, emotional state, rhythm, tone colour.*

Вивчення вербального рівня вираження емоційних станів в мовленні включає в себе дослідження синтаксичних, лексичних та фонетичних засобів мови. Безсумнівно, успішний комунікативний акт характеризується досягненням поставленої прагматичної мети. Розуміння вихідного повідомлення передбачає правильне декодування як вербального, так і невербального компоненту. Невербальний компонент повідомлення розкривається через правильну інтерпретацію закладених мовцем емоцій. Як зазначає Г.М. Кузенко [4], емоційний стан мовця виявляється на сегментному (збільшення довжини голосних) та супрасегментному (варіювання гучності, чергування звичайного та емпатичного наголосів, зміна показників модуляції голосу) рівнях.

Фонетистами встановлено, що просодичні показники вирізняються за здатністю передати увесь комплекс емоційного навантаження. При цьому панівна роль відводиться частоті основного тону (далі – ЧОТ), тривалості висловлення та стабільності ритму. По-перше, саме тон вказує на справжнє значення повідомлення (спадні тони свідчать про завершеність та категоричність висловлення, висхідні – незавершеність, невпевненість, спадний-висхідний вказує на наявність прихованого підтексту і так далі). По-друге, швидкість зміни напрямку руху ЧОТ дає можливість більш-менш вірогідно встановити емоційний стан мовця. По-третє, конфігурація ЧОТ вказує на зміни, що вносяться мовцем на відповідному етапі втілення мовленнєвої стратегії.

Тривалість висловлення також вказує на зміни емоційного стану мовця, тому що збільшення тривалості пауз, розтягнута в часі вимова чи її прискорення свідчать про наявність емотивного компоненту. Експериментально-фонетичні дослідження доводять, що прискорений темп є

ознакою осіб з легко збудливою психікою, збуджений стан, осіб середнього та старшого віку, неофіційного мовлення чи порівняно невисокого соціального статусу мовців. Дещо сповільнений темп мовлення може бути ознакою флегматичного чи меланхолічного характеру особистості, емоційного пригнічення, важливості інформації повідомлення, емоційного мовлення дорослих з високим соціальним статусом тощо.

Стабільний ритм свідчить про впевненість мовця і будь-які його порушення також вказують на зміни емоційного стану особистості. Щодо пауз, то вони відображають емоційний стан незадоволення (увесь спектр емоцій залежно від комунікативних обставин), мовлення мовців чоловічої статі старшого віку (такі мовці переважним чином вживають довгі та часті паузи, коли як мовці молодшого віку вживають короткі та надкороткі паузи). Зі зростанням емоційної напруги мовця зростає кількість пауз хезитації, що може свідчити про небажання продовжувати мовлення, з одного боку, та внесення відповідних коректив/вибір необхідної тактики чи стратегії, з іншого.

Емоційний стан також відображається через тембр мовлення, хоча тембральні показники і є суб'єктивними, прийнято вважати, що м'який та дзвінкий тембри є позитивними, і, на противагу, різкий, твердий чи тремтячий тембри є негативними [6]. Щодо варіювання гучності та висотно-тональних рівнів, ці аспекти є достатньо дослідженими фонетистами.

Слід зазначити, що існують фактори, які впливають на просодичні параметри мовлення особистості. Основними з них дослідники (див., наприклад, [5]) визначають зміну емоційного (турбування, страх, пригніченість) чи фізичного (втома, алкогольна інтоксикація) стану мовця. І.В. Ганзін [2; 3] вказує на велику кількість розладів психічного стану особи, які також змінюють просодичні показники мовлення. Василик М.А. [1] зазначає, що фізична втома чи погане самопочуття мовця значно уповільнює темп його мовлення; при цьому базові просодичні маркери навіть за вищезгаданих факторів слугують фактором визначення біофізичних характеристик особистості (точність параметрів становить: 98,4% для визначення статі, 82,4% для визначення віку, 96,7% для визначення зросту та 87,2% для визначення ваги особи). Варто зазначити, що до послуг фонетистів, які займаються дослідженнями просодичних характеристик мовців, стало доступним програмне забезпечення openEAR, що дозволяє отримати детальний просодичний портрет мовця на основі аналізу записаних повідомлень.

Дослідження емотивного стану особистості та просодичних показників її мовлення безумовно мають спиратися на сучасний апарат комп'ютерного забезпечення та міждисциплінарний інструментарій.

Література

1. Василик М.А. Пара- и экстралингвистические особенности невербальной коммуникации / М.А. Василик. – Режим доступа: <http://www.elitarium.ru/neverbalnoe-obshhenie-temp-rech-golos-informacija-kommunikacija-intonacija-vnimanie/>
2. Ганзин И.В. Исследование просодических характеристик речи в диагностике психических расстройств / И.В. Ганзин. – Режим доступа: <http://mdganzin.com/wp-content/uploads/2015/02/GANZ3.doc>.
3. Ганзин И.В. Психиатрия. Руководство для студентов психологических вузов. – Симферополь: Таврия, 2013. – 380 с.
4. Кузенко Г.М. Мовні засоби вираження емотивності / Г.М. Кузенко // Наукові записки НаУКМА. – 2000. – Т. 18 : Філологічні науки. – С. 76-83.
5. Потапова Р.К. Язык, речь, личность. / Р.К. Потапова, В.В. Потапов. – М.: Языки славянской культуры, 2006. – 496 с.
6. Plutchic R. Emotions. Revised edition: A general psychoevolutionary theory. – New York, London: University Press of America, 1991. – 222 p.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ МОВЦЯ ЗА ФОНЕТИЧНИМ ОФОРМЛЕННЯМ ЙОГО МОВЛЕННЯ

СПЕЦИФІКА ЗАЛЕЖНОСТІ ФОНЕТИЧНИХ ВІДХИЛЕНЬ ВІД ВІКОВИХ ГРУП МЕШКАНЦІВ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО РЕГІОНУ АНГЛІЇ У ПЕРІОД 1960-2010 РОКІВ

Колісник М.П.

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
m.p.ruda@gmail.com*

The paper presents the experimental study results of the specificity of the deviations in the vocalic and consonantal systems registered in the pronunciation of the English north-eastern dialect speakers within certain age groups. Graphical interpretation of the quantitative relation between the deviations in the vowel and consonantal systems and the speakers' age group is given. Moreover, the author provides reasoning of the received frequency tendencies.

***Key words:** age group, consonantal system, England, frequency rate, North-eastern dialect, phonetic deviations, vocalic system.*

Основним завданням традиційної діалектології вважається отримання емпіричних фактів, за допомогою яких стає можливим визначення особливостей мовлення носіїв діалекту певної територіальної місцевості [6, с. 24]. Позаяк вивчення діалектів винятково під кутом зору їхніх територіальних ознак не є достатнім. Сьогодні лінгвісти все частіше вказують на актуальність дослідження особливостей функціонування різновидів мови не лише з територіальної, але й з соціальної, часової, біологічної та просторової точок зору., оскільки всі діалекти є одночасно і регіональними, і соціальними, оскільки всім мовцям разом із соціальними притаманні також і регіональні особливості [4, с. 39-40; 7, с. 156].

Досліджуючи соціальні особливості діалектів, учені часто акцентують увагу на низці факторів, як от: вік, соціальний клас і статус, освіта, стать і т. ін. Зі свого боку, Д. Болінджер [5, с. 21-23] зазначає, що причини змін у мовленні лежать десь між двома класичними протилежностями (*extreme points*): біології та соціалізації. Вік знаходиться найближче до біологічної крайньої точки, однак його соціальна складова має не менший вплив.

Таким чином, для виявлення закономірностей частоти актуалізації фонетичних відхилень від вікових груп мешканців північно-східного регіону Англії ми звернулися до систематизації експериментального матеріалу та

його розподіл на такі групи відповідно до вікових ознак мовців: 16-20, 21-30, 31-40, 41-50, 51-60, 61-80 років.

На підставі отриманих даних було побудовано сімейство часткових кривих, що відображають характер залежності частоти реалізації сегментних відхилень від вектору зростання вікових груп носіїв мови. Далі шляхом графічного інтегрування було побудовано абстраговану інтегруючу залежність відхилень у системах голосних і приголосних у вимові носіїв північно-східного діалекту Англії за період 1960-2010 років, показані на рис. 1.

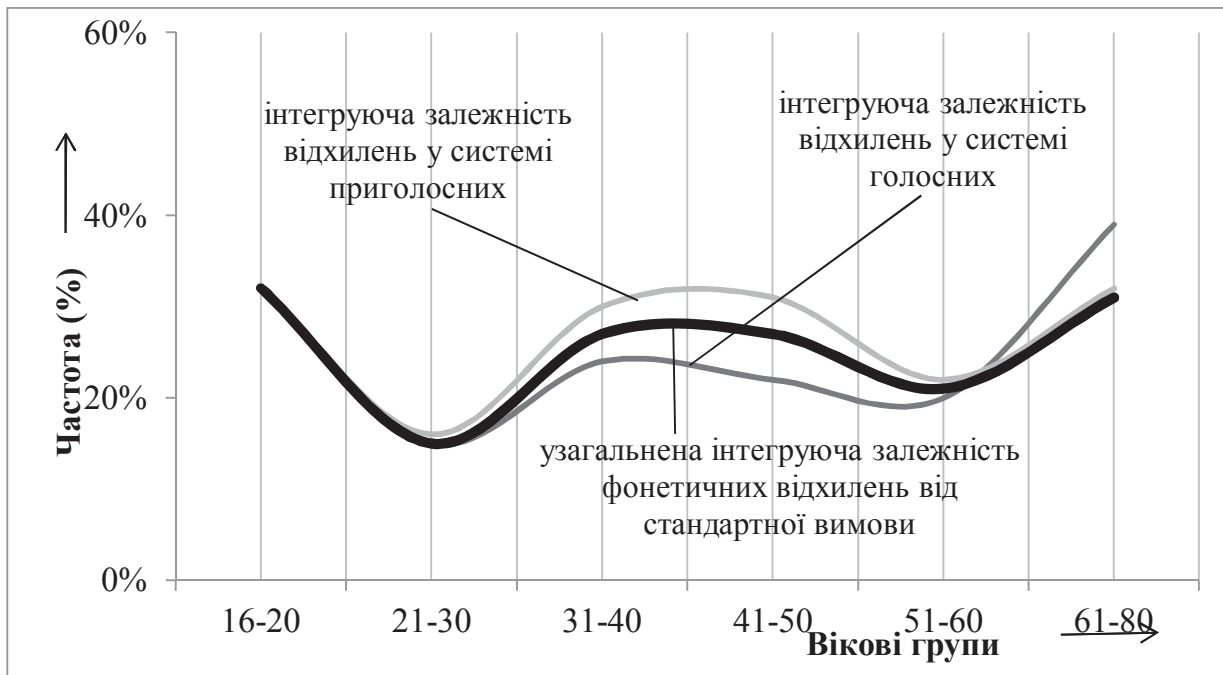

Рис. 1. Інтегруюча залежність частоти фонетичних відхилень від вікових груп носіїв північно-східного діалекту Англії 1960-2010 років

Повторне графічне інтегрування кривих, що відображають закономірності відхилень у системах голосних і приголосних у вимові представників північного сходу Англії, уможливило побудову узагальненої інтегруючої залежності відхилень у вимові мешканців північного сходу на сегментному рівні, зображеної на рис. 1 жирною лінією.

Отримана у такий спосіб крива свідчить про зниження частоти фонетичних відхилень від стандарту у вимові 21-30-літніх представників північного сходу Англії та про подальше її підвищення у групі 31-50-річних носіїв діалекту. У наступній віковій групі (51-60 років) спостерігається зменшення частоти фонетичних відхилень у системі голосних і приголосних та подальше зростання їхньої кількості у мовленні 61-80-річних мешканців регіону. Така закономірність досить щільно, на наш погляд, корелює з

відповідними періодами активної соціалізації мешканців регіону, а саме: (а) юнацькою безтурботністю [2, с. 39; 1, с. 352] (16-20 років), (б) початком самостійного життєвого шляху (21-30 років) [3, с. 40], (в) досягненням ними певних успіхів у кар'єрі та особистому житті, що призводить до певної недбалості або сприяє коректності у вимові (31-50 років), (г) подальшою роботою над особистим статусом (51-60 років) та, нарешті, (д) завершенням трудової діяльності й виходом на пенсію (61-80 років).

Щодо загальної тенденції залежності особливостей функціонування відхилень на сегментному рівні від вікової групи мовця, то її можна схарактеризувати специфічним явищем певного, пропорційного зростання віку носіїв північно-східного діалекту, тяжіння до орфоепічної норми англійської вимови, яке поступово зникає у віковій групі 61-80 років. При цьому недбалість у вимові молодих мовців, а саме значну кількість випадків редукції голосних, глотальної зупинки, елізії, можна пояснити психологією підлітків (16-20 років), тобто розкутістю, нігілізмом, відсутністю обмежень мовної поведінки. На відміну від цього, підвищення частоти фонетичних відхилень у групі 61-80-річних мовців є, на нашу думку, певною розкутістю унаслідок їхнього відходу від справ, які змушували дотримуватися вимовної норми не лише за місцем роботи, але й у повсякденному житті.

Література

1. Бойко Б. Л. Молодежный жаргон как отражение взаимодействующих субкультур / Б. Л. Бойко // Встречи этнических культур в зеркале языка (в сопоставленном лингвокультурном аспекте) : Научный совет по истории мировой культуры. – М. : Наука, 2002. – С. 352-361.
2. Бугаева И. В. Сленг современных семинаристов в аспекте изучения религиозной личности / И. В. Бугаева // Язык. Речь. Речевая деятельность : межвуз. сб. науч. тр. – Н. Новгород, 2004. – Вып. 7. – С. 36-40.
3. Кубрякова Е. С. О природе варьирования языковых единиц и его основных типах / Е. С. Кубрякова // Всесоюзная конференция «Проблемы вариативности в германских языках». Тезисы докладов. – М. : Наука, 1988. – С. 25-27.
4. Филин Ф. П. К проблеме социальной обусловленности языка / Ф. П. Филин // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1966, № 4. – С. 31-44.
5. Bolinger D. L. Accent is Predictable (If you're a Mind-reader) / D. L. Bolinger // Language, 1979. – № 48. – P. 633-644.
6. Chambers J.K. Dialectology – / J.K. Chambers, P. Trudgill. – Cambridge: Cambridge univ. press, 2002. – 218 p.
7. Joyce P. The people's English : Language and Class in England c. 1840-1920 / P. Joyce // Language, Self and Society. A Social History of Language. – Cambridge : Cambridge University Press, 1991. – P. 154-183.

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ РІЗНИХ ГРУП ФРАНЦУЗЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Лембик С.О., Толмачова К.М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

snizanalembik@gmail.com

minksaya10@gmail.com

This paper deals with the identification of personality based on phonetic shaping of speech. The aim of this work is to review the varieties of French pronunciation and demonstrate that they are formed and changed under the influence of territorial, age and social indications as well as education. The authors describe the influence of a major part of human environment on the person's pronunciation notwithstanding the above-given indications.

Key words: social phonetics, Alsatian French, Breton French, Parisian French, pronunciation varieties.

Нерозривний зв'язок суспільства й мови є давно визнаним і зрозумілим явищем, але не зважаючи на це, тема особистості мовця та її ідентифікації за фонетичним оформленням мовлення залишається багатогранною і малодослідженою. Те, що може здаватися очевидною правдою, заслуговує, можливо, на більшу увагу й повинно бути вивчено більш досконало.

Андре Мартіне вважає, що серед мов і культур сучасного світу, французька мова привертає увагу багатьох дослідників. Вона, без сумніву, має систему фонем, що знаходяться під загрозою зникнення за короткий чи довший термін [7, с. 9]. Мова випробовує та віддзеркалює всі культурні, соціальні, політичні та економічні зміни, які відбуваються в суспільстві. За словами Фердинанда де Соссюра «мова ніколи не існує поза суспільством, тому що мова – семіологічне явище. Її соціальна природа – одна з її внутрішніх властивостей». Також він пояснює, що «якби ми взяли мову в часі, але абстрагувалися від колективу (уявімо собі людину, яка живе ізольовано протягом багатьох віків), то ми не виявили б у неї, можливо, ніяких змін: час не вплинув би на неї» [1, с. 79-80]. Отже, можна зробити висновок, що існування мови неможливе окремо від колективу, який, у свою чергу, складається з особистостей. Згідно зі словниковим визначенням, наука, яка вивчає носіїв мови і вплив, здійснюваний суспільством на мову, а також «функціонування однієї чи декількох мов у конкретній спільноті людей, об'єднаних за національними, соціальними чи територіальними ознаками», називається соціолінгвістикою. Соціофонетика, у свою чергу, як галузь соціолінгвістики займається вивченням «особливостей використання

фонетичних одиниць різними прошарками суспільства» [3, с. 182]. Було встановлено, що на фонетичне оформлення мовлення індивіда впливають територіальні, вікові і соціальні чинники та рівень освіти.

Характеризуючи територіальні ознаки, слід зазначити, у першу чергу, що на формування вимови людини впливає місце її перебування. Із самого дитинства вона вбирає в себе особливості мовлення тієї чи іншої території. Звичайно, а priori зрозуміло, що протягом тривалого часу проживання людини на території країни, мову якої вона вивчає, досягти рівня, який властивий носіям мови, вдається небагатьом, проте існує можливість набуття особливостей регіональної вимови. Наведемо декілька прикладів фонетичної специфіки деяких із них. Так, у *le français alsacien* спостерігається відсутність палаталізації [ŋ]: *vigne* [ˈvi'n]. Існує спрощення груп приголосних, випадіння звука чи зміна порядку в звукосполуках *-tre, -fre, -ble*: *autre* [ˈot], *mètre* [ˈmɛtə]. Іноді зустрічається слабка назальність голосних в *on, an, in*: *se sont* [sə'sô]. У *le français breton* відмічають деназалізацію *en*: *on en faisait* [ɔ̃naféze]. [u] зникає під впливом [R]: *pour moi* [ˈpoR mwa], *pourtant* [ˈpoRtã] [6].

Наступною неменш вагомою ознакою специфіки вимови є вікова ознака. У молодих людей рідко прослідковується використання традиційного варіанту мови, відчувається вплив англійської, а також мови текстових повідомлень (*le langage texto*). На прикладі *le français parisien populaire* можна зареєструвати значну кількість фонетичних змін. Так, типовим є випадіння приголосних, *E caducs* та голосних: *c'était une copine* [steyŋkɔpin]; *parce que je crois* [paskəskrwa] [6]. Молоде покоління, як це відомо, має суттєвий вплив на вимовну норму.

Існує думка, що за манерою вимови людей можна поділити їх на інтелігентів і робочих, а також філологів і не-філологів [2]. У процесі проведення нашого дослідження мовців було згруповано лише за їхньою належністю до інтелігентів або робочих. До інтелігенції було віднесено усіх робітників розумової праці, що мають освіту або отримують її в різних сферах, включаючи філологію. Вони дотримуються стандартної вимови, тобто, іншими словами, є консерваторами і зберігають класичний, літературний варіант вимови. На прикладі мовлення французьких дикторів, професорів і студентів вузів, було встановлено, що їхня вимова відрізняється більшою чіткістю і виразністю артикуляції, правильним формуванням фонем та інтонації, які є стандартом французької мови. Проте, не зважаючи на традиційні переваги, мовлення представників французької інтелігенції

піддається впливу простонародної мови. І це, на нашу думку, є природнім процесом. Людина може намагатися говорити правильно, але зберегти повністю нормативне мовлення навряд чи зможе. Скоріше за все, це пов'язано з тим, що індивідуум, знаходячись у певному колективі, приймає особливості вимови превалюючої частини. Так, останнім часом, у *le français parisien* існує тенденція заміщення фонем $[\tilde{e}]$ на $[\tilde{a}]$ [4]. Наприклад, слово *corain* $[k\tilde{o}r\tilde{e}]$ може вимовлятися як *corain* $[k\tilde{o}r\tilde{a}]$. Також на підтвердження окресленого факту про вплив суспільства на людину і як наслідок на його мовлення, хотілося б навести приклад із власного досвіду: при заглибленні в іншомовне середовище, спілкуючись з носіями мови чи переглядаючи фільми сучасного французького кінематографа, частково набувається саме *le français populaire*, і це відбувається, не зважаючи на те, що ми, філологи, вивчаємо мову традиційну і знаємо правила нормативної вимови та намагаємось дотримуватись їх.

У поданій нижче таблиці узагальнено інформацію про три соціальні групи Парижа [6].

Соціальна приналежність	Географічна зона	Зовнішня конотація паризького акценту
<i>простонародна (робочі і дрібні торгівельники)</i>	бідні квартали, приміські селища	«народно-розмовний»
<i>аристократична і вища буржуазія (колишні багаті і дворяни)</i>	лівий берег, західні вишукані квартали	«снобістський»
<i>середній клас (посадові особи, кадри)</i>	погано визначена	«нейтральний»

Безумовно, кількість людей, яка належить до групи робочих і посадових осіб, буде перевищувати число, так званої, буржуазії. Це, відповідно, доводить той факт, що більший вплив на вимову здійснюють саме так звані «народно-розмовний» і «нейтральний» акценти, які є менш складними при вимові, тому значно легше і швидше заміняють нормативну стандартну мову.

Література

1. Курс общей лингвистики / Редакция Балли Ш. и Сеше А.; Пер. с франц. Сухотина А., Де Мауро Т.; Биографические и критические заметки о Ф. де Соссюре;

Примечания / Пер. с франц. Чистяковой. С.В.; Под общ. ред. Рут. М.Э. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. — 432 с.

2. Социофонетика [Электронный ресурс]. — Джерело ресурсу: <http://scicenter.online> URL: <http://scicenter.online/russkiy-yazyik/sotsiofonetika-72061.html> (дата звернення: 04.04.2017).

3. Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык. Том 1 / Тихонов А.Н., Хашимов Р.И., Журавлёва Г.С., Лапыгин М.А., Ломов А.М., Рацибурская Л.В., Тихонова Е.Н., Тихонова Е.Н. и др.; под ред. Е.Н. Тихонова, Р.И. Хашимов. — 2-е изд. — М. : Флинта, 2014. — 840 с.

4. Carton F. Les accents des Français / F. Carton, D. Autesserre, P. Léon. — Paris : Hachette, 1983. — 94 с.

5. Description phonétique de l'accent alsacien. Description phonétique de l'accent breton [Электронный ресурс]. — Джерело ресурсу: <http://accentsdefrance.free.fr> URL: <http://accentsdefrance.free.fr/> (дата звернення: 10.04.2017).

6. Description phonétique du français standardisé [Электронный ресурс]. — Джерело ресурсу: <http://accentsdefrance.free.fr> URL: <http://accentsdefrance.free.fr/standard/standardphonetique.html#analyse2> (дата звернення: 10.04.2017).

7. Walter Henriette La Dynamique des phonèmes dans le lexique français contemporain / Henriette Walter, André Martinet. — Paris : France expansion, 1976. — 481 с.

КОНСТАНТНІСТЬ І ВАРІАТИВНІСТЬ СОЦІОФОНЕТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ МОВЛЕННЯ

ВАРИАТИВНОСТЬ НОРМ КОММУНИКАТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ: КОГНИТИВНЫЙ АСПЕКТ

Шевченко И.С.

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
irina.shevchenko@karazin.ua*

Variability of communicative norms of behavior in a discourse, including historical transformations of phonetic norms, is caused by socio-cultural changes occurring in the society as well as by language development. The paper shows that an integrative cognitive-discursive methodology and its methods open up possibilities of studying the discourse as a process or result of constructing meanings and concepts, phonoconcepts including, actualized in discourse.

Key words: *communicative behavior, phonoconcept, social-and-cultural changes.*

Стабильность и вариативность социофонетических и шире – социально-дискурсивных параметров речевого поведения объясняется универсальным философским принципом изменчивости материального и духовного мира, которая проявляется в вариативности по различным параметрам в плане синхронии и в диахронии. Диахронический анализ в когнитивной лингвистике восходит к основным принципам историзма Г. Пауля: развитие – результат различия узуальных, деконтекстуализированных значений и окказиональных, контекстуальных смыслов, появляющихся в дискурсе [2]. Эти принципы лежат в основе новейших исследований в области исторической когнитивистики (точнее, концептологии) в Украине, как и в работах по когнитивной семантике («диахроническая прототипическая семантика» [6]) в Бельгии.

Историческая изменчивость концептов коммуникативного поведения акцентирует социокультурные свойства коммуникации как деятельностной системы, сложно организованной и диалектически противоречивой. Такой подход позволяет, не выходя за рамки речевой сферы, продуктивно интерпретировать данные речевой системы в двух основных аспектах ее функционирования и организации: в качестве относительно самостоятельной системы и в качестве элемента многих систем, входящих в целостное явление речевой коммуникации, рассматривать полученные данные в комплексе. Тем самым речевые процессы трактуются максимально широко как связанные не только с системой языка, но и с картиной мира народа, с системой

соціального взаємодія в цілому (комплекс мови – когніція – семантика – прагматика).

Універсальна філософська трактовка еволюції дозволяє розглядати її як необоротний процес історичного змінення. При цьому всі проявлення еволюції постулюються через призму людини і пов'язані з розвитком суспільства і культури.

Важливіше умовою еволюції – збереження накопичуваних змін. Цю функцію в лінгвокультурному суспільстві здійснюють дискурси, які фіксують змінення картини світу і соціокультурні виробничі норми на визначених історичних етапах. В сутності, самі етапи скоріше умовні, так як розвиток – постійний процес, тривалість, динаміка в протилежності статичності. В широкому сенсі еволюція притаманна і типам мислення. За думкою теоретика еволюції Анрі Бергсона, еволюція внутрішньо пов'язана з розумом, оскільки розум – продукт еволюції, а еволюція – це безперервно відновлюючий творчість [5].

Важливіше властивість еволюції – неперервність. Історичний розвиток протікає за законами діалектики, зокрема, заперечення заперечення. В природничих науках вироблено уявлення про механізми еволюції, серед яких для лінгвістики, як свідчить наш аналіз, релевантні кладогенез і анагенез.

Кладогенез – це механізм еволюції, заснований на дивергенції. Дивергенція (розходження) виникає в результаті змінення напрямку відбору в різних умовах. В ході дивергенції має місце незалежне формування різних ознак.

В процесі еволюції процес дивергенції стає необоротним: відміння між видами і таксонами вищих рангів все більш углибоються. При цьому зберігається спільність ознак, що свідчить про походженні таксонів від загального предка.

Анагенез – це еволюція, заснована на поступовому перетворенні однієї групи в іншу. Така еволюція передбачає плавне змінення шляхом поступового накопичення ознак. Цей принцип плавної, поступової еволюції, розвиток без розгалуження, називають принципом градуалізму.

Враховуючи розширення (лат. evolution – розгортання) лінгвісти говорять і про «свертывання» – інволюції, коли поняття втрачає частину своїх когнітивних ознак в процесі історичного змінення:

«динамика смысла в интервале между исходным и развивающимся содержанием концепта проявляется как эволюция и инволюция концепта, т.е. смысловое расширение и сжатие» [1, с. 179]. В философской трактовке это соответствует представлению об усложнении либо упрощении системы в ходе эволюции, когда результатом самоорганизации неравновесных систем является их прогрессивное либо регрессивное изменение.

Эволюция / инволюция концепта проявляется в изменении его различных параметров: номинативной плотности, оценочного знака, образной характеристики и т.п., причем она несколько отличается по своим параметрам и направлениям для концептов разных типов.

По нашим данным [4] и данным В.А. Турченко [3], концепт коммуникативного поведения СКРОМНОСТЬ/ MODESTY определяет нормы речевого поведения, в том числе произносительные нормы эпохи, обязательные для соблюдения представителями средних и высших слоев общества. СКРОМНОСТЬ демонстрирует развитие смешанного типа: изменение вектора в XIV – XXI веках с эволюционного на инволюционный. СКРОМНОСТЬ/ MODESTY – регулятивный признаковый концепт коммуникативного поведения, модель, отраженная в сознании индивида в соответствии с закрепленными в стереотипах этики нормами морали лингвокультурного социума [3; 4].

Фреймовая структура концепта СКРОМНОСТЬ/ MODESTY определяется двумя слотами НЕКИЧЛИВЫЙ и ДОБРОПОРЯДОЧНЫЙ – диахроническими постоянными, соответствующими микрополям «Humble» и «Decent», но их расширения, связанные схемами спецификации и каузации, диахронически изменяются и достигают наибольшей численности в дискурсе викторианского периода, когда в его двух слотах DECENT И HUMBLE наблюдается максимальное число разветвлений (10 и 5 соответственно) [3].

Историческое варьирование проявляется и качественно, и количественно. СКРОМНОСТЬ – изначально позитивно оценочный концепт в XVIII в. переосмысливается как антиконцепты ХАНЖЕСКИЙ, КОКЕТЛИВЫЙ, а в наше время способен полностью негативно переосмысливаться [3]. Численность и разветвленность расширений существенно изменяется: возрастает от средневековья до викторианского периода и снижается после XIX века (всего 15 – 17 – 10 расширений соответственно).

Степень метафоризации концепта СКРОМНОСТЬ/ MODESTY и способы его метонимической концептуализации членами микрополя

«Moderate» также исторически трансформируются. Диахронические константы коррелятивных доменов – источников перекрестного картирования на референт СКРОМНОСТЬ/ MODESTY – это ЧЕЛОВЕК, КОНТЕЙНЕР и др., а переменные – ВОЙНА, СМЕРТЬ, ЖИВОТНОЕ. Исторически постоянным референтным доменом в спектре метафор, на которые картируется коррелят СКРОМНОСТЬ, остается домен ЧЕЛОВЕК, а переменными служат ЖИЛЬЕ, ЕДА / НАПИТКИ, АРТЕФАКТ [3].

Признаковый концепт коммуникативного поведения СКРОМНОСТЬ / MODESTY актуализируется в дискурсе стратегиями вежливости. Исторически постоянно доминируют стратегии дистанцирования (тактики «избегай вмешательства», «уважай желания слушателя»). Напротив, частотность тактик сближения растет в XIV – XVIII веках и снижается в XIX – XXI [3].

В целом, по данным В.А. Турченко [3], в эволюции концепта СКРОМНОСТЬ/ MODESTY наблюдается два вектора: «расширение» с «пиком» в викторианскую эпоху и последующее «сужение». В дискурсе XIV – XIX веков концепт постепенно приобретает наиболее разветвленную структуру и наивысшую номинативную плотность, а в XX – XXI вв. этот вектор изменяется в направлении уменьшения числа расширений в структуре концепта, снижения числа доменов, в которых профилируются признаки СКРОМНОСТИ, то есть эволюция концепта сменяется его инволюцией в английской языковой картине мира [3], причем эволюция протекает в форме кладогенеза – расширения по типу ветвления, экстенсии, а инволюция – в форме компрессии, сжатия.

Таким образом, основными проявлением исторического варьирования концепта служат: изменение объема импликационала; трансформация структуры концептуальной сети; дивергенции отдельных когнитивных признаков и степени метафоризации концепта; изменение ценностной составляющей вплоть до противоположной (переоценка прототипических значений).

Приведенные данные анализа вариативности норм коммуникативного поведения показывают, что интегративная когнитивно-дискурсивная методология и ее методы открывает возможности, с одной стороны, исследования дискурса как процесса / результата конструирования смыслов, объединенных дискурсообразующими концептами; с другой – концептов, категорий, и когнитивных процессов их актуализации в дискурсе, в т.ч. фонетических концептов. Такие исследования безусловно заслуживают

продолжения, уточнения методик и алгоритмов анализа, углубления системного анализа в синхронии и диахронии на материале английского, украинского и других языков. Когнитивно-дискурсивный подход будет способствовать становлению когнитивной прагматики / когнитивной дискурсологии, диахронической когнитивной семантики / исторической когнитивистики как новых и актуальных направлений лингвистических исследований.

Литература

1. Карасик В.И. Языковые ключи / В.И. Карасик. – Волгоград : Парадигма, 2007. – 520 с.
2. Пауль Г. Принципы истории языка / Пауль Г. – М. : Иностранная литература, 1960. – 500 с.
3. Турченко В.О. Когнітивно-комунікативні характеристики концепту СКРОМНІСТЬ в англomовному дискурсі XIV – XXI століть : дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Турченко Віра Олександрівна. – Харків, 2014. – 241 с.
4. Шевченко И.С. Дискурсообразующие концепты викторианства: СКРОМНОСТЬ vs ХАНЖЕСТВО / Шевченко И.С. // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2010. – №2. – С .73-84. – Режим доступа: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse>
5. Bergson H. L'Évolution créatrice / H. Bergson. – Paris : PUF, coll. «Quadrige», 2007. – 696 p.
6. Geerarts D. Diachronic prototype semantics: A contribution to historical lexicology / Geerarts D. – Oxford: Clarendon Press, 1997. – 216 p.

ВАРІАТИВНІСТЬ ВИМОВНИХ НОРМ У СУЧАСНОМУ БРИТАНСЬКОМУ ТА АМЕРИКАНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Козуб Л.С.

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ
liubatarn@yahoo.com*

The article deals with the study of pronunciation norms actualization in modern British and American cinematography, the specifics of national pronunciation standards use in English cinematography, the peculiarities of American and British pronunciation variants in the analyzed films and serials.

Key words: *pronunciation norm, national pronunciation standard, pronunciation variant, phoneme, cinematography.*

Незважаючи на те, що на сьогодні використання англійської мови набуло світового значення, останні роки досліджень можна охарактеризувати низкою постійного розширення ділових, наукових і культурних контактів із зарубіжними країнами. Відповідно до цього, багато уваги приділяється національним нормам вимови слів і висловлювань у реальних мовних ситуаціях. Практика свідчить, що збільшення ефективності навчання англійської вимови залежить від специфіки використання національних вимовних норм і носіями мови, і тими, хто її вивчає як іноземну.

Поняття “зразкової англійської мови” почало активно обговорюватися в академічних і публічних дискурсах ще в 1980-их роках. На міжнародному рівні увага зосереджувалася на тому, які держстандарти використовувати при вивченні англійської мови як іноземної [2, с. 110]. На державному рівні, наприклад, в Об’єднаному Королівстві, було докладено зусиль для затвердження відповідної державної навчальної програми для викладання англійської мови у школі [3, с. 36].

Специфічною особливістю вимовної норми будь-якої літературної мови є її співвіднесення із поняттям кодифікації, тобто закріплення, фіксація у вимовних словниках, довідниках та інших лінгвістичних виданнях об’єктивно існуючої мовної норми у вигляді правил або мовних форм, які вважаються зразковими, статистично релевантними і соціально престижними [1, с. 166; 2; 4, с. 226].

Існує багато теорій щодо мовної норми у сучасному мовознавстві. Це різноманіття можна звести до наступних підходів: норма є сукупністю найбільш стійких, традиційних реалізацій елементів мовної структури, яка

визнається мовним загалом як зразкова на певному етапі її розвитку (норма як сукупність еталонних реалізацій); норма є сукупністю правил.

Беручи до уваги зазначене тлумачення мовної норми, можна запропонувати наступне визначення вимовної норми – набір параметрів, які свідчать про те, що фонетичні забарвлення розмовної форми державної мови у певний період часу визнаються мовним загалом і є доволі престижними. Інакше кажучи, стандарт вимови – набір форм вимови та правил їх використання, визнаний освіченими людьми у соціальному співтоваристві [3, с. 35].

У лінгвістичній літературі поняття норми співвідноситься із визначеннями – об'єктивна, регулярна, престижна у соціальному сенсі; поняття кодифікації – суб'єктивна, правильна у мовному сенсі. Норма постійно розвивається, а кодифікація лише змінюється під впливом безперервного внутрішнього, соціально та комунікативно зумовленого розвитку літературної норми [1, с. 166]. Стандарт англійської вимови набуває матеріалізованої форми шляхом її кодифікації, тобто запису існуючої форми вимови у словники та інші довідкові матеріали.

Вивчаючи англійську мову за межами мовного середовища, мовець часто має справу з кодифікованою нормою вимови, яка пропонується у спеціалізованих словниках англійської вимови. При цьому зважаючи на основний варіант вимови, необхідно зважати й на її альтернативні форми, оскільки вони можуть бути також достатньо вживаними. Разом з тим, особливість літературної вимови полягає у тому, що поняття норми англійської вимови постійно змінюється. Те, що є прийнятним у певний період часу, може розглядатися як менш поширений або навіть застарілий варіант вимови через декілька десятиліть.

Особливості актуалізації британського та американського національних стандартів вимови у сучасному кінематографі досліджувалися на прикладі таких фільмів і серіалів: “House MD”, “The Great War”, “What a Girl Wants”, “Hustle”, “Flawless”, та “LA Confidential”.

Проведене дослідження показало, що системні, структурні та лексико-дистрибуційні відмінності є відмінностями фонологічного рівня, які стосуються кількості, сполучуваності та лексичної дистрибуції фонем, серед яких провідне місце в ієрархії міжваріантних відмінностей дифтонгійальної підсистеми на фонетико-фонологічному рівні належить реалізаційним та системним параметрам. У матеріалі дослідження простежується загальна тенденція дифтонгів загальноамериканської мови (General American – GA) до

монофтонгізації, яка неодноразово спостерігалась в історії англійської мови і вважається загальною константною ознакою всіх германських мов.

Не менш важливим є й те, що американці, на відміну від британців, зберігають оригінальне звучання запозичених франкомовних лексем. Відмінності у системі наголосу на рівні висловлювань полягають у тому, що ядерні склади окремих сталих виразів в обох стандартах також різняться. Американську англійську часто називають недбалою (*casual*) мовою, а британський варіант є більш скрупульозним (*particular*). Щодо мовців загальноприйнятої вимови, то у багатоскладових словах вони часто редукують або опускають склади. Викладене дає підстави вважати, що ці та інші відмінності надають обидвом варіантам англійської вимови типового звучання і роблять їх унікальними.

Проведене дослідження свідчить про те, що сучасна англійська є досить неоднорідною і далекою від класичної англійської мови, що існувала декілька століть тому. При цьому фонетичний рівень мови найбільше піддається різноманітним змінам. Аналіз численних прикладів, відібраних із британських й американських фільмів і серіалів, вказує на те, що, на відміну від британського варіанту, американська англійська є гнучкішою, відкритішою до вказаних змін. На сьогодні це мова нового покоління без певної національності і місця проживання, вихованого на масовій культурі.

Література

1. Паращук В. Ю. Зміни в кодифікованих вимовних нормах сучасної англійської мови / В. Ю. Паращук // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2000. – № 26. – С. 165-175.
2. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 489 p.
3. Parashchuk V. Theoretical Phonetics of English / V. Parashchuk. – Vinnytsya : Nova Knyha, 2005. – 240 p.
4. Vishnevskaya G. English Pronunciation Norms and the Case of Russian English / G. Vishnevskaya // Exploring English Phonetics. – Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2012. – P. 225-240.
5. Wells J. Longman Pronunciation Dictionary / J. Wells. – London : Longman, 2008. – 922 p.

КОМБІНАТОРНА ВАРІАТИВНІСТЬ НАГОЛОШЕНИХ ГОЛОСНИХ ФОНЕМ У СПОНТАННОМУ НІМЕЦЬКОМУ МОВЛЕННІ

Кузьменко Т.М.

Київський національний лінгвістичний університет

kutam@ua.fm

The paper advances the determination of main features of stressed vowels' reduction in modern German. According to the results of auditory experiment aimed at distinguishing the stressed vowels' realization in spontaneous speech, the author defines the degree of vowel phonemes differential markers' in/stability. The analysis has proved that some stressed vowels can undergo quantitative and qualitative reduction; the degree of the vowels differential markers weakens, especially with the increase of spontaneity of speaking.

Key words: *spontaneous speaking, position of the phoneme, complete and incomplete phoneme realization, reduction, vowel phoneme's differential markers.*

Спонтанне мовлення як мовлення вільне, незаплановане, імпровізоване характеризується особливою реалізацією одиниць сегментного рівня мови. Численні повтори, паузи, емоційність висловлення впливають певною мірою на інтонаційне оформлення повідомлення, що, у свою чергу, сприяє варіативності голосних та приголосних фонем.

Спонтанному мовленню притаманна особлива реалізація одиниць сегментного та супrasegmentного рівнів. Голосні фонем, які знаходяться у слабкій позиції, суттєво змінюють свої диференційні ознаки, нейтралізуються та зникають зі структури слова [2; 4; 6]. Цікавим вважається встановлення темпоральних та тембрових характеристик наголошених голосних фонем у спонтанному мовленні і визначення того, чи дійсно вони є такими “константними”, як стверджують деякі вчені [1; 3; 5].

Головне завдання даного дослідження – проаналізувати якісні та кількісні ознаки наголошених голосних фонем у спонтанному мовленні залежно від впливу різних мовних та позамовних чинників;

З метою виявлення комбінаторних модифікацій наголошених голосних німецької мови у спонтанному мовленні проведено аудитивний аналіз. Аудиторами (n=10) було запрошено викладачів фонетики німецької мови, а також аспірантів Київського національного лінгвістичного університету, які мають досвід проведення такої роботи. Перелік завдань складався із сегментації попередньо записаних текстів спонтанного мовлення носіїв мови (n=12) на тема-рематичні єдності, синтагми й фонетичні слова (ФС) з виділенням наголошених слів та позначенням реалізації наголошених

голосних і їхніх модифікацій за допомогою транскрипції МФА та діактичних позначень.

Основні результати проведеного аудитивного аналізу комбінаторних алофонів наголошених **довгих голосних фонем** у німецькому спонтанному мовленні виявили такі особливості:

- 1) модифікацію всіх голосних фонем, особливо /i:/, /e:/, /u:/, /o:/ та /a:/;
- 2) найвищий ступінь редукції голосних /i:/, /e:/ та /o:/, які стають нейтральними, подібними до шва [ə], або, взагалі, випадають зі структури слова;
- 3) нестабільність таких диференційних ознак довгих голосних фонем, як їхнє розрізнення за тривалістю, ступенем підняття, напруженості та участю губ.

Наголошена довга напружена голосна фонема /i:/ може скорочуватись, ставати закритою ненапруженою (2,4%). В свою чергу, це приводить до того, що голосний може реалізуватись як нейтральний [ə] (0,9%), особливо в службових частинах мови. Відносна різниця між алофонами фонемі /i:/ залишається істотною (75%), а протиставлення “довгий – короткий”, “напружений – ненапружений” виявляється нестабільним.

Наголошена голосна фонема /y:/ реалізується в спонтанному мовленні у більшості випадків нормативно (75%). Варіативність зазначеної фонемі пояснюється квантитативно-квалітативною редукцією, тобто зменшенням тривалості, частковою делабіалізацією та здатністю змінювати розрізнення за рядом, тобто уподібнюватися деякою мірою до голосного заднього ряду верхнього підняття [ʊ] (4,5%). Крім того, у спонтанному мовленні має місце поява спадного фонетичного дифтонга [y:ɐ] (20,5%).

Наголошена довга напружена голосна фонема /e:/ не тільки скорочується за тривалістю (2,2%), але й змінює ступінь підняття, чергуючись з коротким ненапруженим високим голосним [ɪ]: [e:] → [e̞:] → [e] (0,9%). У невеликій кількості випадків (0,9%) має місце елізія зазначеного голосного, особливо у службових частинах мови.

Унаслідок сполучення довгої голосної фонемі з вокалізованим приголосним [ɐ] утворюється спадний фонетичний дифтонг [e:ɐ], який відзначається високою частотністю у спонтанному мовленні (32,9%).

Наголошена довга голосна переднього ряду середнього підняття [ø:] реалізується здебільшого нормативно (92,3%), хоча іноді має місце спадний

фонетичний дифтонг [ø:ɐ̃] внаслідок контакту голосного з вокалізованим приголосним [ɐ] (7,7%).

Довга напружена голосна фонема верхнього підняття /u:/ поступово втрачає у спонтанному мовленні свою тривалість, реалізуючись як закритий напружений короткий [u] (6,2%). Іноді виникає короткий закритий частково лабіалізований напружений алофон [u^ɸ] (1,2%), а також короткий закритий частково делабіалізований [u^ɔ] (1,8). Унаслідок сполучення наголошеної голосної /u:/ з вокалізованим приголосним [ɐ] з'являється спадний дифтонг [u:ɐ̃] (12,4), у якому [ɐ] має напівскладовий характер. Відносна різниця між алофонами аналізованої фонемі є істотною (78%). До того ж, у спонтанному мовленні такі диференційні ознаки, як розрізнення голосних за тривалістю, ступенем напруженості та огублення варто визнати нестабільними.

Модифікація наголошеної довгої голосної фонемі середнього підняття /o:/ характеризується переважно кількісною редукацією, внаслідок чого цей фонологічно довгий голосний скорочується у 6,7%. В окремих випадках цей голосний може частково делабіалізуватись, ставати відкритим ненапруженим [ɔ] (3,6%), змінювати ступінь підняття, чергуючись з коротким голосним [u], а іноді – наближатися до нейтрального [ə], що свідчить про його якісну редукацію. Отже, нестабільними у мовленні є протиставлення голосного за тривалістю, ступенем підняття, напруженістю та участю губ.

Варіативність наголошеної довгої голосної фонемі низького підняття /a:/ відзначається кількісною редукацією. Навіть у сильній позиції голосний скорочується (3,5%) та стає ненапруженим (7,7%). Розрізнення цієї голосної фонемі за тривалістю має тенденцію до нейтралізації.

Відносно висока варіативність, притаманна наголошеним довгим голосним фонемам у спонтанному мовленні, не виключає можливості того, що реалізація коротких голосних буде також відмінною від нормативної.

Дані аудитивного аналізу реалізації наголошених **коротких голосних фонем** підтверджують такі особливості їх функціонування у спонтанному мовленні:

- 1) голосні /ɛ/, /u/, /ɔ/ та /a/ подовжуються перед вокалізованими приголосними [ɐ] та [ɰ] внаслідок регресивної акомодатії або елізії зазначених приголосних;

- 2) короткі /ɛ/ та /ɔ/ стають довгими широкими ненапруженими, а /a/ уподібнюється до нейтрального [ə], що свідчить про появу якісної редукції;
- 3) нестабільними диференційними ознаками варто вважати розрізнення голосних за ступенем підняття та лабіалізації у огубленого голосного /ɔ/.

Наголошена коротка напружена голосна фонема /ɪ/ реалізується у спонтанному мовленні переважно нормативно. У деяких випадках вона лабіалізується та стає закритою ненапруженою в позиції перед вокалізованим приголосним [e] (2,3%).

Коротка ненапружена голосна фонема /ɛ/ може заміщуватись вузьким напруженим [e], тобто змінювати ступінь підняття (2,3%).

Унаслідок регресивної акомодатії з вокалізованими приголосними [e] та [t] має місце подовження голосних /ɛ/ (2,8%; 0,9%) та /u/. Проведений аудитивний аналіз дозволив встановити появу спадних фонетичних дифтонгів [ɛɐ] (8,8%) та [uɐ] (1,5%).

Наголошена коротка ненапружена голосна /ɔ/ реалізується у 76,2% нормативно, але перед вокалізованими приголосними [e] та [t] вона подовжується і частково втрачає огублення. До того ж, в позиції перед вокалізованим [e] виникає довгий відкритий ненапружений алофон [ɔ:] (21%).

Фонологічно коротка голосна /a/ може подовжуватись внаслідок елізії наступного вокалізованого приголосного [e]. Іноді трапляються випадки, коли вона уподібнюється за своїми характеристиками до нейтрального [ə], тобто стає нечіткою (2,7%).

Спонтанному мовленню притаманний більший ступінь модифікацій наголошених голосних фонем, ніж підготовленому. Непідготовленість мовця до комунікації викликає нестабільність прояву майже усіх диференційних ознак голосних фонем. При цьому розрізнення голосних за рядом переважно зберігається, але ступінь підняття, напруженості та лабіалізації послаблюється. Протиставлення голосних за ознакою “довгий – короткий” нейтралізується.

Усі довгі наголошені голосні фонемі підлягають і кількісній, і якісній редукції, внаслідок чого вони втрачають розрізнення за тривалістю, частково делабіалізуються та стають менш напруженими. Найвищий ступінь редукції

притаманний голосним /i:/, /e:/ та /o:/, які можуть редукуватися до нейтрального [ə].

Наголошені короткі голосні фонемі часто перетворюються на довгі широкі ненапружені внаслідок появи компенсаторної тривалості на місці елізії наступних вокалізованих приголосних [e] та [t]. Високий голосний [i̯] набуває огубленості в результаті регресивної асиміляції з наступним вокалізованим приголосним [e], що деякою мірою сприяє зближенню його характеристик із голосним [ʏ].

Література

1. Барінова Г.А. Редукція гласних в розмовній мові / Галина Алексеевна Барінова // Развитие фонетики современного русского языка. – М. : Наука, 1971. – С.97–116.
2. Бондарко Л.В. Фонетическое описание языка и фонологическое описание речи / Лия Васильевна Бондарко. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1981. – 199 с.
3. Вейсалов Ф.Е. Проблема варьирования фонем в современной фонологии / Ф.Е. Вейсалов // Вопросы языкознания. – 1990. – №3. – С. 72–80.
4. Кузьменко Т.М. Редукція наголошених голосних як можливий чинник розвитку вокалізму сучасної німецької мови / Тетяна Миколаївна Кузьменко // Мова. Мовлення. Комунікація. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. – С. 168–176.
5. Meinhold G. Phonologie der deutschen Gegenwartssprache / Gottfried Meinhold, Eberhard Stock. – 2 dg. Auflage. – Leipzig : Bibliographisches Institut Leipzig, 1980. – 256 S.
6. Steriopolo O. Neuere Entwicklungsprozesse in der Phonetik des Deutschen / Olena Steriopolo // Germanistik in der Ukraine. – Jh. 8. – Kyjiw : Verlagszentrum KNLU, 2013. – S.114–130.

ПАРАЛІГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕМОЦІЙНОГО МОВЛЕННЯ

ПАРАЛИНГВАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ АГРЕССИВНОЙ РИТОРИКИ В ПУБЛИЧНОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Петлюченко Н.В.

Национальный университет “Одесская юридическая академия”

natalja.petljutschenko@onu.edu.ua

This article focuses on the paralingual features of aggressive rhetoric and considers the transformation of the 'speech aggression' concept towards its positive semantics in public political discourse. The main paraverbal means of aggressive rhetoric are seen as the rhapsodical prosody and of the co-speech gesture of the right hand. Waving the right hand, throwing the right hand forward has a long historical and cultural semiotic background associated mostly with the Roman salute, but later it received a negative connotation in the Deutscher Gruß. In modern public communication this gesture is desemantized; it plays the role of an accentuating gesture and is used by politicians as a way of strengthening/conveying their aggressive message.

Key words: political discourse, aggressive rhetoric, paraverbal, prosodic, rhapsodical prosody, co-speech gesture.

Политическая коммуникация находится под постоянным пристальным вниманием, как простых граждан, которые сами являются ее участниками, так и ученых, которые изучают ее ход, виды и способы реализации, в частности, ее ярко выраженный риторический характер [4; 9]. Риторическая компетенция помогает оратору донести свою точку зрения до широкой аудитории, установить контакт, позиционировать себя в выгодном свете, убедить слушателей в правильности своего мнения и побудить к конкретным действиям. И чем решительнее, увереннее и агрессивнее политик, тем эффективнее оказывается его речевое воздействие на аудиторию.

Изначально *речевая агрессия* понимается как форма речевого поведения, нацеленного на оскорбление или преднамеренное причинение вреда человеку или группе людей. Она сопровождается эмоциональным состоянием говорящего и использованием инвективной лексики. В то же время отмечается, что неотъемлемой чертой речевой агрессии являются экспрессивность и эмоциональная окрашенность, которые повышают персуазивность речи [2]. В настоящее время ученые отмечают трансформацию понятий «агрессивность», «агрессивный» в сторону положительного семантического наполнения. Агрессивность все чаще

ассоциируется с настойчивостью, амбициозностью, харизматичностью. Следует также отметить, что, причинами таких изменений является пропагандирующее влияние СМИ, которые целенаправленно влияют на формирование ассоциативных полей тех или иных явлений и придают им необходимую направленность. Это означает, что СМИ стремятся стереотипизировать значение слова «агрессивный» и зафиксировать его смысл с позитивной коннотацией. Таким образом, опираясь на современную трактовку речевой агрессии, можно говорить об агрессивной риторике, как искусстве настойчиво, решительно осуществлять речевое воздействие с целью убеждения общественности в правильности своих решений и действий. Особенно актуальным это является в условиях политической коммуникации. Дискурсивный имидж политика должен быть агрессивным, так как каждая партия стремится к победе в борьбе за власть, и если политик не будет агрессивным, его просто заменят другим. И что главное, публика любит агрессивных политиков. Именно такие политики вызывают восхищение, доверие, ощущение стабильности и безопасности, они всегда отличаются острыми высказываниями, категоричностью взглядов, агрессивностью речи, способностью рисковать [6, с. 85]. Агрессивная риторика присуща политикам, чья позиция противоречит мнению большинства аудитории, мнению союзников по партии, мнению членов парламента. Ее проявления мы видим в острые, кризисные моменты в политической жизни любой страны.

На паралингвальном уровне агрессивность риторики создается при помощи определенных просодических и кинетических средств. *Просодическая специфика* агрессивных политических выступлений характеризуется скачкообразной мелодикой, минимальной длительностью пауз, преобладанием отрицательных тембральных оттенков голоса (голос резкий, грубый, неприятный) [1; 8], а также рапсодической (англ. *rhapsodical* – восторженный, экстатический) интенсификацией динамического и тонального компонентов в кульминационной фазе выступления, где оратор, достигая максимального эмоционального напряжения, переходит на крик и впадает в экстаз [3]. Рапсодическая просодия выступлений была присуща таким историческим политикам, как Л. Троцкий, А. Гитлер, Б. Муссолини, Ф. Франко и др., дискурсивный имидж которых воспринимался как агрессивный.

Также агрессивный риторический имидж публичного политика дополняет *жестовый компонент*, который сопровождает высказывание

(англ. *co-speech gestures*), знаходиться в функціональному єдинстві з його просодическим оформленням і робить комунікацію більш ефективною. Для публічної політичної комунікації характерні, в першу чергу, акцентуючі або ілюструючі жести, які представляють собою рухи тіла, зокрема рук, з допомогою яких політик роз'яснює, доповнює те, що він виражає в словах, розставляє акценти, підкреслює головне або посилює вербальне вплив [5; 7]. Так, агресивні частини в виступах політиків можуть посилюватися різкими і, як правило, імпульсивними речесопроводжуваними рухами правої руки, яка "виривається" в бік аудиторії з положенням вище лінії плеча і конфігурацією кисті руки в формі кулака або стиснутої долоні з випрямленим вказівним пальцем. Хотім підкреслити, що мах правої руки вперед має давню історико-культурну семиотическу основу, пов'язану з привітанням у давніх римлян (*Roman salute*), отримавший пізніше негативну конотацію нацистського привітання (*Deutscher Gruß*). В сучасній публічній комунікації цей жест десемантизований, він виконує функцію "жестового удару" і використовується політиком як спосіб посилення/передачі його екстази. [3].

Таким чином, агресивна риторика має явно виражений прагматический зміст: вона є неотъемлемим елементом публічного виступу політика в переломні періоди і притаманна також політикам, чья позиція не збігається з позицією більшості. Вербальна агресивність створюється з допомогою широкого арсеналу риторических прийомів, в яких активну роль грають просодія і жести, які посилюють агресивну елоквенцію публічних політиків і є додатковими експлікаторами меседжів, які народні вибранці відправляють як своїм єдинодумцям, так і політическим опонентам. Перспективним в цьому контексті є подальше дослідження процесів синхронізації речесопроводжуваних жестів правої руки і просодическої емпізи в агресивній мові публічних політиків, що дозволить отримати об'єктивну інформацію про акцентну поведінку адресанта в публічній політическій дискусії в різних лінгвокультурах.

Література

1. Комалова Л.Р. Типологія мультилінгвальної вербалізації емоціонального стану «агресія» (на матеріалі різносистемних даних корпусної лінгвістики): Дисс. ... д-ра філол. наук. – М., 2016б. – 348 с.

2. Комалова Л.Р. Язык и речевая агрессия: Аналитический обзор. – М.: ИНИОН РАН, 2015. – 75 с.
3. Петлюченко Н. В. Харизматика: мовна особистість і дискурс: [монографія] / Н. В. Петлюченко. – Одеса: Астропринт, 2009. – 464 с.
4. Beck H. R. Politische Rede als Interaktionsgefüge: der Fall Hitler / Hans Rainer Beck. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2001 – 225 S.
5. Cozzolino M. La comunicazione invisibile. Gli aspetti non verbali della comunicazione / Mauro Cozzolino. – Edizioni Carlo Amore, 2003. – 196 p.
6. Encke J. Charisma und Politik: Warum unsere Demokratie mehr Leidenschaft braucht / Julia Encke. – München : Hanser Verlag, 2014. – 176 S.
7. Kendon A. Gesture: Visible Action as Utterance / Adam Kendon. – Cambridge: University Press, 2004. – 410 p.
8. Kranich W. Phonetische Untersuchungen zur Prosodie emotionaler Sprechausdruckweisen / Wieland Kranich. – Frankfurt am Main: Lang, 2003. – 241 S.
9. Petljutschenko N. Geburt und Tod des Charismas: Maidan 2004 vs. Euromaidan 2014 (diskursive Besonderheiten der Appelle in der Antrittsrede von Petro Porošenko bei seiner Amtseinführung am 7. Juni 2014) / N. Petljutschenko // Одеський лінгвістичний вісник : зб. наук. праць; Національний університет "Одеська юридична академія". – Вип. 4. – Одеса : "Видавничий дім "Гельветика", 2014. – С. 336–341.

ВЗАЄМОДІЯ ПРОСОДИЧНИХ ТА ПАРАЛІНГВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ АКТУАЛІЗАЦІЇ СПІВЧУТТЯ З ПРАГМАТИЧНОЮ ФУНКЦІЄЮ «ВТІШАННЯ»

Куценко М.А.

*Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації, м. Київ
nicokutsenko@gmail.com*

The paper is aimed at analyzing prosodic and paralinguistic means' interplay in sympathy utterances having the pragmatic aim of consolation. The author comes to the conclusion that prosodic means perform a leading role in relation to lexico-grammatical ones while realizing the meaning of consolation. The function of paralinguistic means is to intensify the prosody, helping the addressee explicitly define the utterance as a genuinely consoling one.

Key words: *sympathy utterances, consolation, prosodic means, paralinguistic means.*

Результати сучасний лінгвістичних досліджень [1, с. 135-139; 5, с. 49; 4, с. 1; 3, с. 136] переконливо свідчать про важливість установаження закономірностей взаємодії просодичних і паралінгвальних засобів в умовах усної комунікації як її невід'ємних складових, що дозволяють адресатові повідомлення отримати додаткову інформацію про мовця та про те, наскільки щирими є його почуття й ставлення до адресата.

Відомо, що співчуття як емоційний тип висловлень здатні, залежно від прагматичного наміру мовця, актуалізуватися у вигляді [2, с. 259]: 1) власне співчуття; 2) співпереживання чи занепокоєння станом адресата; 3) підбадьорювання або втішання, в експліцитній або імпліцитній формах, однозначне декодування функціонального спрямування яких досягається за рахунок їх відповідного оформлення просодичними та паралінгвальними засобами.

Тому метою цієї праці є встановлення особливостей взаємодії просодичних і паралінгвальних засобів усної актуалізації англійських висловлень співчуття, які реалізують прагматичну функцію «втішання».

За результатами дослідження встановлено, що вираження комунікативної підтримки адресата забезпечується, здебільшого, такими висловленнями, як: *It's OK, It's all right, Everything's gonna be all right*, наприклад (уривок з серіалу "Broadchurch"):

"Hey, mate... It's all ^vright. || It's all ^vright, I'm ^vhere. || Come ^vhere. || There we ^vgo, ^veh." ||

У зазначеному фрагменті вираження підтримки сина, який втратив свого друга, досягається за допомогою односпрямованої взаємодії лексичних

засобів на позначення втішання та засобів надсегментного рівня: помірні темп і знижена гучність вимовляння та приглушений тембр, які свідчать про обережність і делікатність адресанта під час звернення до адресата. Сприйняття висловлення-співчуття як щирого втішання забезпечується актуалізацією середньо-підвищеного тонального рівня початку кожної репліки та середньо-підвищеного спадно-висхідного тону високого регістру зі зменшеною швидкістю зміни його руху, які свідчать про надзвичайно дбайливе ставлення мовця до слухача.

В окресленій ситуації просодичні засоби виконують підсилювальну функцію відносно лексико-граматичних, тісно взаємодіючи з паралінгвальними засобами, провідними серед яких є міміка (сумний вираз обличчя), що підкреслює розуміння трагічності ситуації та співпереживання, рухи в бік дещо опущеною головою, наявність зорового контакту, необхідного для встановлення довірливого контакту між співрозмовниками, відсутність між ними дистанції (батько обіймає сина), таким чином заспокоюючи його. Отже, паралінгвальні засоби виконують відносно просодичних функцію підсилення й доповнення, слугуючи однозначному декодуванню співчуття як щирого втішання.

Слід зауважити, що вираження втішання досить часто реалізується лише за допомогою взаємодії інтонаційних та паралінгвальних засобів, взагалі без участі лексичних одиниць або з частковою зміною прямого значення слова за допомогою інтонаційних засобів та під впливом позамовного контексту для досягнення бажаного комунікативно-прагматичного ефекту, наприклад (урив. з серіалу “Broadchurch”):

- *How is that justice?*
- (1) *It's not.* || (2) *Go and be with your family.*
- *I wanna kill him, El.*
- *I know.*
- *Me too.*

У цьому прикладі матір загиблого хлопця, Елізабет, говорить своїй подрузі про несправедливість суду. Вжиті фрази “*It's not*”, “*Go and be with your family*” не виражають прямого значення втішання, але у поєднанні з низьким (1) і середньо-підвищеним (2) спадними тонами вузького діапазону, середньо-зниженим тональним рівнем передтакту (1), приглушеним тембром, низькою гучністю й помірним темпом вимовляння та у взаємодії з позамовними засобами набувають значення заспокоєння, підтримки й втішання.

Установлено також, що у висловленнях-співчуття, які реалізують комунікативно-прагматичну функцію «втішання», переважає односпрямована взаємодія лінгвальних і паралінгвальних засобів, наприклад (урив. з серіалу “Broadchurch”):

“Come on, Beth. Come here. Beth, come on. Come here. Come here. ^ˈIt’s ^ˈall right. || ^ˈIt’s ^ˈall ^ˈright. || ^ˈIt’s ^ˈnot ^ˈMark. ^ˈξ ^ˈThis is ^ˈ↑not ^ˈMark. || This is Joe doing this to us. We won't let him win, OK?”

У наведеному фрагменті Еллі заспокоює Елізабет, акцентуючи увагу на тому, що її чоловік не винен у смерті сина. Інтонаційні засоби, а саме: поступове підвищення з кожною реплікою тонального рівня її початку від середньо-зниженого до високого, зростання емоційності висловлень за рахунок актуалізації вузьких низького та високого спадних термінальних тонів, підкреслюють та підсилюють вираження одночасно занепокоєння мовця та його намір заспокоїти співрозмовника. Паралінгвальні засоби, зокрема міміка тривоги, супроводжувана похитуванням голови та тримання подруги за руку, інтенсифікують просодичні засоби, передаючи експліцитне значення щирого співчуття-втішання.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що просодичні засоби вираження співчуття виконують провідну роль відносно лексико-граматичних, а в поєднанні з паралінгвальними засобами уточнюють й підсилюють семантику висловлень-співчуття, слугуючи їх однозначному декодуванню як щирого заспокоєння і втішання співрозмовника.

Література

1. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / Алла Андріївна Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
2. Куценко М.А. Емпатія та лінгвістичний статус висловлення-співчуття / М.А. Куценко // Наукові записки. – Випуск 153. – Серія: Філологічні науки. – Кропивницький : Видавець Лисенко В.Ф., 2017. – С. 257-261.
3. Скрябіна В. Б. Щирість у сучасній персуазивній комунікації / В. Б. Скрябіна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / [гол. ред. Н.Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2014. – Вип. 20. – 311 с.
4. Ягнюк К.В. Невербальные аспекты взаимодействия психотерапевта и пациента / К.В. Ягнюк / Журнал практической психологии и психоанализа. – 2009. – №3. – С. 1-19.
5. Sikorski W. Paralinguistic communication in the therapeutic relationship / W. Sikorski // Archives of Psychiatry & Psychotherapy. – 2012. – Vol. 14 (1). – P. 49-54.

ЛІНГВОКОНТРАСТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНЕТИЧНИХ СИСТЕМ ІНОЗЕМНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

ПАРАДИГМАТИКА І СИНТАГМАТИКА ДИФЕРЕНЦІЙНИХ ОЗНАК ФОНЕМ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ

Стеріополо О.І.

Київський національний лінгвістичний університет

esteriopol@mail.ru

The paper presents a paradigmatic and syntagmatic description of phonological systems of Ukrainian and German. As a result of auditory and acoustic analysis the author makes an attempt to define the status of the so-called semi-palatalized Ukrainian consonants and geminates, specify their place of articulation and compare them with the corresponding phonemes in German as well as identify the degree of their modifications in connected speech.

Key words: *paradigmatics, syntagmatics, phoneme, differential features, Ukrainian, German.*

Чимало українських учених досліджували фонетику української мови та створювали класифікації за певними ознаками, наприклад О.О. Потєбня, Н.І. Тоцька, М.А. Жовтобрюх, М.П. Кочерган. Проте досі українську мову не було докладно описано за стандартами Міжнародної фонетичної асоціації.

Незважаючи на здійсненні дослідження, низка питань все ще залишається невирішеним. Насамперед, немає єдиного зіставного аналізу систем вокалізму та консонантизму української та німецької мов. Соціолінгвістична спрямованість у сучасному суспільстві на глибоке і повне вивчення української мови та її порівняння з іншою важливою індоєвропейською мовою, зокрема німецькою, зумовлює **актуальність** цієї доповіді. Спроби опису фонетичної системи української мови згідно з сучасними стандартами Міжнародної фонетичної асоціації (МФА) наштовхуються на проблему суттєвих розбіжностей у лінгвістичній традиції. З одного боку, це стосується іншої системи транскрибування, яка до того ж під впливом кирилиці індивідуально змінювалася доволі часто, що ускладнювало об'єктивний синхронний фонологічний аналіз. З іншого боку, наявні експериментально-фонетичні дослідження артикуляційних характеристик звукової системи української мови вирізняються певними суперечливими результатами. Це стосується, наприклад, недостатньо вичерпного опису місця творення українських приголосних та їх реального вимовляння [7, с. 192].

Стаття висвітлює першу спробу – у тому числі на основі зібраного мовного матеріалу та акустичного й аудитивного аналізів – поєднати чинні традиції опису системи голосних і приголосних української мови, визначити статус так званих напівпалаталізованих приголосних, уточнити місце артикуляції приголосних, з'ясувати розташування голосних <a> та <i> у трапеції українських голосних, розглянути статус гемінатів (подовжених приголосних) та порівняти їх із системою фонем німецької мови і ступенем модифікаційних процесів у мовленні.

Відомо, що фонологічна система будь-якої мови складається, з одного боку, з інвентарю фонем, який встановлюється на основі парадигматичного критерію через протиставлення фонем в ідентичних або схожих фонетичних позиціях, з іншого боку, фонологічна система – це синтагматичний зв'язок між фонемам, а також закони їх функціонування в мовленні. Парадигматичні відношення залежать від синтагматичних законів, що корелюють із дистрибуцією одиниць звукової системи. Розподіл одиниць на синтагматичній вісі системи визначає: різницю між 1) комбінаторною модифікацією звуків мовлення; 2) позиційними алофонічними змінами; 3) чергуваннями одиниць звукової системи.

Будь-яка людська мова характеризується трьома різновидами конститутивних властивостей: універсальними (властивими всім або більшості мов), типологічними (властивими тільки певній групі мов, що утворюють мовний тип), специфічними або індивідуальними (характерними лише для певної мови). Виявити ці ознаки мов можна лише шляхом їх зіставлення.

Якщо зробити спробу виявити всі спільні ознаки певної кількості мов, то буде отримано сукупність ознак, які вирізнятимуть виділену групу мов серед інших. Ключовим у зіставленні мов є поняття мовного контрасту (за терміном В.П.Нерознака), або категорії контрастивності (за терміном В.Г.Гака). Мовний контраст (категорія контрастивності) – специфічна особливість структури мови, яка стає такою за умови зіставлення з іншою мовою (те саме явище при зіставленні з іншою мовою може виступати як специфічне контрастне явище (категорія), а при зіставленні з іншою втрачати цю контрастивність. Так, німецький звук [ŋ] контрастний до української звукової системи і неконтрастний до англійського[ŋ]. Отже, мовний контраст є лінгвістичною змінною, що означає встановлення змін залежно від зіставляваних пар мов. Загалом специфічна структура однієї мови формує контрастивний статус іншої мови. Тому, наприклад, німецька мова має різні

статуси при зіставленні з українською мовою. Слушною є думка Є. Косеріу про те, що контрастивна лінгвістика вивчає відмінності й аналогії між окремими мовами, тобто між окремими системами значень. [Косеріу 1989, с. 69].

Зважаючи на те, що німецька та українська мови різноспоріднені за своєю сутністю, хоча і належать до єдиної індоєвропейської сім'ї, можна припустити, що вони мають як властиві для кожної з них специфічні ознаки, так і спільні для обох мов риси. Так, німецька мова багата на систему голосних, маючи 15(14) монофтонгів і 3 дифтонги, в українській їх усього 6. Водночас українській притаманні 32 приголосні фонем, а німецькій – всього 21.

Диференційні ознаки зазвичай трактуються як ознаки постійні, притаманні всім алофонам відповідної фонемі. Недиференційні (інтегральні) ознаки – змінні, характеризують окремі алофони. По суті, диференційною вважається та ознака, за якою протиставляється, принаймні, одна пара фонем відповідної мови.

Варіативність фонем є різноманітною, але вона, очевидно, лімітується насамперед їхніми диференційними ознаками, інакше відбулося б змішування фонем. Це правило стосується в першу чергу повного стилю вимовляння, у розмовному стилі межі між алофонами різних фонем виявляють тенденцію до нейтралізації, стертості розрізнявальних ознак. З іншого боку, можна припустити, що, якщо якась ознака не є диференційною, ступінь її варіативності повинен бути менш обмеженим. Скажімо, в німецькій мові дзвінкість-глухість для щілинних /s/ й /z/ є релевантною, а для /h/ – нерелевантною. Очевидно, в останньому випадку можна очікувати незначного лімітованого варіювання за дзвінкістю.

Фізіологічний фактор, про який так багато писала вже дофонематична фонетика, безумовно, відіграє важливу роль у варіюванні. Однак надавати йому першочергового значення неможливо з таких міркувань. Склад алофонів певної фонемі, їхні артикуляційно-акустичні властивості в кожній окремій мові досить чітко визначені. Якби характеристики алофонів визначалися тільки завдяки позиційним і комбінаторним фонетичним умовам, то майже в усіх мовах в однакових умовах з'являлися б однакові алофони. А це, як відомо, не відбувається. Отже, визначеність алофонів не можна розглядати тільки як результат дії механізму вимовляння.

Індивідуальні особливості мовця, мабуть, також не можуть відігравати у варіюванні головну роль. Однак вивчення модифікаційних процесів фонем у мовленні окремо взятих мовців заслуговує на пильну увагу в плані всеохоплюючого порівняння й установлення загальних закономірностей.

Порушені питання мають певне фонетичне значення й можуть бути розглянуті на конкретному звуковому матеріалі будь-якої мови. При цьому особливо важливим є ґрунтування на об'єктивних акустичних даних, а не лише опора на слухові враження, як це дозволяють собі багато сучасних дослідників.

Система фонем української мови складається, за даними більшої частини інформаційних джерел, із 32 приголосних та 6 голосних [3; 3а; 4; 5; 6; 7; 9]. Українські приголосні розрізняються за такими фонетичними ознаками, як **участь голосу**. Існують глухі та дзвінки приголосні, що характерно і для німецької мови. Хоча притаманна їй аспірація глухих зімкнених відсутня в українській. Ступінь напруження виражений невиразно, проте рівень його вияву більш сильний, ніж у російській мові. Дзвінки приголосні у більшості позицій слова й складу вимовляються дзвінко на відміну від німецької мови. Оглушення дзвінкості наприкінці складу відсутнє.

За місцем артикуляції розрізняються білабіальні /p, b, m/, лабіо-дентальні /f, v/, дентальні / альвеолярні /t_ɕ, t_ʃ, d_ɕ, d_ʃ, s, s^j, z, z^j, ɲ, ɲ^j, l, l^j, r, r^j, ts, ts^j, dz, dz^j/, палатальний /j/, велярні /k, g, x/ і глотковий /h/ приголосні фонemi.

В українській мовознавчій літературі за основу береться здебільшого поділ спинки язика на три зони: передню, середню, задню, тобто надається радше фонологічний опис, а не артикуляторний, при цьому увагу звернено лише на те, чи звук утворюється за допомогою кінчика язика, або його передньою, середньою чи задньою частинами, через що, наприклад, альвеолярні фрикативні відносять до передньоязикових /s, s^j, z, z^j/ [7, с. 192], хоча артикуляторно кінчик язика торкається під час реалізації цих звуків суто нижніх альвеол, ретрофлексні й постальвеолярні – до середньоязикових /ʂ, ʐ/, при утворенні яких кінчик язика підіймається вгору і дещо завертається у напрямі твердого піднебіння, велярні й глоткові – до задньоязикових /x, h/, при цьому глотковий /h/ утворюється в нижній частині глотки.

За способом артикуляції існують плозивні (проривні), носові, фрикативні (щілинні), африкати, вібранти, апроксиманти і бокові апроксиманти.

За палаталізацією. Палаталізація як вторинна артикуляція виникає, коли передня частина спинки язика наближається до твердого піднебіння. 18 приголосних фонем української мови є парними за ознакою "непалаталізований (твердий)" / "палаталізований (м'який)", що позначається в МФА надстроковим /^j/, а не апострофом, яким користуються українські фахівці-фонетисти, отже: /t_ɕ-t_ʃ, d_ɕ-d_ʃ, s-s^j, z-z^j, ɲ-ɲ^j, l-l^j, r-r^j, ts-ts^j, dz-dz^j/.

Метою роботи, результати якої викладаються у пропонованій праці, постало дослідження питання про співвідношення варіативності із системою диференційних ознак фонем на основі експериментально-фонетичних методів. За експериментальний матеріал обрано голосні і приголосні фонем української і німецької мови, специфіка варіювання яких дає багатий матеріал для аналізу і викладу цікавих лінгвістичних міркувань.

До конкретних завдань роботи входило вивчення ступеня варіативності всіх груп приголосних за напруженістю й інтенсивністю залежно від різних позиційно-комбінаторних умов (місця в слові, положення стосовно наголосу, якісних і кількісних характеристик сусідніх голосних), аналіз якісних змін приголосних за участю голосу, придишу, силі-слабості й змін спектральної картини приголосних під впливом ефекту коартикуляції з різними голосними, виявлення специфіки варіювання різних груп приголосних.

Результати роботи показали, що для вирішення питання про співвідношення варіативності фонем із системою їхніх диференційних ознак, про загальні чинники й напрями варіативності важливе значення має вивчення варіювання фонем не тільки за диференційними, а й інтегральними ознаками.

Тривалість приголосних у німецькій мові не має фонологічної значущості, однак її варіативність не така велика, як можна було б очікувати. Вона змінюється в достатньо строгих межах, зумовлених насамперед фонетичними характеристиками самих приголосних.

Результати аналізу свідчать про те, що різні типи приголосних мають свою характерну тривалість: дзвінки приголосні в будь-яких комбінаторно-позиційних умовах залишаються менш тривалими, ніж відповідні їм глухі; проривні, як правило, мають меншу тривалість, ніж щілинні.

Істотним чинником, який визначає тривалість усіх приголосних, є місце в слові й положення стосовно наголосу: інтервокальні приголосні в післянаголошеній позиції завжди є коротшими, ніж приголосні на початку наголошеного складу, і найбільшою тривалістю відрізняються кінцеві приголосні. Статистична перевірка даних за t-критерієм Стюдента показала, що значні розбіжності тривалості приголосних пов'язані частіше з якістю, а не з тривалістю сусідніх голосних. Зокрема, тривалість інтервокальних зімкнених, предмет давніх дискусій фонетистів, має суттєві розходження принаймні тільки в тих випадках, коли приголосний знаходиться поряд із голосним, який контрастує з ним за положенням язика, наприклад, у

сполученнях губних приголосних і голосних заднього ряду (bu-, ru-, -ub-, -ur- тощо).

Тривалість приголосних обох мов, таким чином, має досить певний діапазон варіативності. Завдяки цьому інтегральна ознака тривалості може відігравати іноді важливу роль у збереженні фонологічного протиставлення приголосних, коли втрачається певна диференційна ознака.

Це має місце, наприклад, при втраті ознаки дзвінкості дзвінких німецьких приголосних. У кінцевій позиції складу чи слова, що нетипово для українських приголосних, які зберігають свою дзвінкість у будь-якій позиції.

До проведеного дослідження додано також аналіз варіативності приголосних за спектральною картиною. Це передусім вивчення коартикуляції і пов'язаних з нею змін приголосних, у даному дослідженні – результатів коартикуляції приголосних із лабіалізованими голосними й голосними переднього ряду.

Цікавий матеріал для аналізу дають зміни в результаті коартикуляції спектральної картини інтервокальних приголосних, варіювання залежить від власних характеристик приголосного і від якості сусідніх голосних. Загальним для всіх цих приголосних є те, що вони нібито виконують роль сполучного містка між попереднім і наступним голосними. Це виявляється в змінах частотних характеристик на початку й у кінці приголосного, викликаних відповідною коартикуляцією з попереднім та наступним голосним. При цьому істотну роль у посиленні коартикуляційного ефекту відіграє належність приголосного до одного складу.

Результати дослідження варіативності приголосних фонем обох мов за їхніми диференційними й інтегральними ознаками дають змогу зробити такі висновки:

1. Діапазон варіативності приголосних, зумовленої позиційними й коартикуляційними впливами, лімітується насамперед диференційними ознаками фонем.

2. Варіативність фонем за інтегральними ознаками не має першочергового значення для фонологічного протиставлення приголосних, але вона не зайва для розуміння фонологічної системи загалом. Так, інтегральна ознака тривалості є одним із чинників, що компенсують втрату ознаки дзвінкості німецьких приголосних.

3. Одна й та сама диференційна ознака фонем не пов'язана з однією певною фонетичною властивістю. У різних умовах та сама диференційна ознака виявляється по-різному: в описаних вище випадках – то за голосом, то

за силою-слабкістю, аспірацією, тривалістю, які, очевидно, варто розглядати як компоненти однієї диференційної ознаки.

4. Лабіалізованість німецьких приголосних, будучи природним виявом коартикуляції, має універсальний характер, як і в інших мовах, де фонологічна система не перешкоджає цьому.

5. Палаталізованість, яка не має фонологічної значущості в системі німецьких приголосних фонем, але характерна для українських фонем, є неминучою як результат коартикуляції з голосними переднього ряду, однак відрізняється досить обмеженим діапазоном варіативності, що можна пояснити тільки звичками вимовляння мовців.

6. Суперечливим є фонологічний статус гемінованих (подовжених) українських приголосних, не притаманних іншим слов'янським мовам, а в українській мові такі приголосні утворюють чотири групи: вони виникають у тому випадку, (1) коли на стику морфем збігаються однакові приголосні: *беззубий* [be^z'zubi^j], *нід+дати* [pⁱ'd:ati], *причин+на* [priⁱ'tʃiⁿ:a], (2) як нове історичне подовження при прогресивній асиміляції⁶: *життя* [ziⁱ'tʃa], *погруддя* [pɔⁱ'rudⁱ:a], *волосся* [vɔⁱ'lɔsⁱ:a], *стаття* [staⁱ'tʃa]. У сучасній українській мові гемінація виникає також (3) на стику двох однакових приголосних на межі слів і складів або як результат регресивної асиміляції: *над Дніпром* [nadⁱ:nⁱ'prɔm], *ввічливий* [ⁱvⁱ:itʃlivⁱ]⁷, *квітчати* [kvⁱ'tʃ:ati], а також (4) у словах іноземного походження: *ванна* ['van:a], *барокко* [ba'rokkɔ] [8, с. 64-66]. Наявність опозиційних пар слів типу *причина* [priⁱ'tʃina] – *причинна* [priⁱ'tʃiⁿ:a], *істина* ['istina] – *істинна* ['istin:a], *стіна* [s^t'tiⁿa] – *стінна* [s^t'tiⁿ:a] тощо дають підстави вважати подовжені приголосні окремими фонемами, але єдиної думки з цього приводу серед українських фонетистів немає. Вагання у вирішенні цієї проблеми зрозумілі, тому що зазначене подовження приголосних відбувається на стику кореневого і суфіксального <n>, тобто у довгому твердому [n:] реалізуються дві самостійні фонemi [За, с. 109]. Однак розрізнення у вимовлянні наведених пар слів пов'язане все-таки з диференціацією їх значень, особливо в ізольованій позиції, що могло б слугувати підґрунтям для визначення подовжених приголосних як окремих фонем. Але деякі дослідники вважають, що кожен довгий приголосний не є найменшою неподільною одиницею звукової мови, а з фонологічного погляду це звук, в якому реалізуються дві

фонемі [За, с. 110]. Отже, фонетичний склад приголосних української мови вимагає подальшого ґрунтовного дослідження [За; 5; 10].

В українській мові шість голосних: /i, ɪ, ε, а, ɔ, u/, які графічно передаються такими літерами: <i, и, е, а, о, у>. Наприклад: *дім* [dʲim], *дим* [dɪm], *сем* [sɛm] (родовий відмінок множини), *сам* [sam], *сом* [sɔm], *сум* [sum].

Голосні /i, ɪ, ε/ фонологічно є голосними переднього ряду, а /а, ɔ, u/ - голосними заднього ряду, середнього ряду в українській мові не існує, хоча і артикуляторно, і акустично українське <a> за отриманими нами даними зміщене вперед до центру чотирикутника, що дозволяє віднести цей звук до середнього ряду і позначати у трапеції голосних символом, який уособлює світлий /a/, а не темний задній [ɑ]. Акустичні показники, представлені свого часу» Н.І.Тоцькою в роботі «Голосні фонемі сучасної української мови» [8, с.60], теж підтверджують світлий характер голосного [a], що дає підґрунтя для можливостей відобразити голосні української мови не в чотирикутнику, а в трикутнику. Необхідно підкреслити своєрідний характер українського голосного [ɪ], місце творення якого суттєво відрізняє його від положення [i] в трапеції голосних МФА, де зазначений голосний віднесено до середнього ряду верхнього підняття, типового, наприклад, для російського [i]. За отриманими нами акустичними даними, артикуляція українського [ɪ] відбувається в передній частині ротової порожнини, при цьому язик дещо зміщений назад. Встановлений можливості віднести український [ɪ] до голосних переднього ряду зниженого підняття, про що йдеться також і в роботах Н.І. Тоцької [8, с. 57-60]. Хотілося б звернути також увагу на позначення українських наголошених голосних середнього підняття [ε] і [ɔ], які мають більш відкритий характер, ніж [e] та [o], якими прийнято транскрибувати українські голосні <e> та <o>.

Різниця в якості і тривалості між наголошеними й ненаголошеними голосними української мови менш виражена, ніж російської, але суттєво наближена до «поведінки» ненаголошених німецьких голосних. Виняток становлять переднаголошені [ε, ɪ, ɔ], оскільки [ε, ɔ] перед закритими голосними свого ряду виявляють тенденцію до закритості, а [ɪ] перед відкритими голосними стає більш відкритим: переднаголошений [ε] зміщується в результаті регресивної дистантної асиміляції до [ɪ:/ε/ → [ɪ]/_ { 'Ci, 'Ci}: *вершина* /vɛʳʲʂina/ → [vɪʳʲʂina], а переднаголошений [ɔ] – до [u]: /ɔ/ → [u]/_ 'Cu: *подушка*

/pɔ^u duʂka / → [pu^o duʂka], ненаголошений /ɥ/ перед наголошеним складом з [ɛ] або [a] може бути реалізований як [ɛ]: /ɥ/ → [ɛ]/-{'Ce, 'Ca}: *письменник* /pɥs^j mɛn:ɥk/ → [pɛs^j mɛn:ɥk], *зима* /zɥ^e ma/ → [zɛ^o ma].

Отже, синтагматика розглянутих фонологічних параметрів, які різноманітно виявляються у варіативність фонем, не можна пояснити через прояв індивідуальності мовця або дією тільки фізіологічного фактора, вона значною мірою є результатом певної мовної традиції, яка диктує залежно від фонетичної позиції відповідну реалізацію. Варіативність фонем закладена вже в мовній системі й тому не повинна розглядатися тільки як явище, притаманне мові.

Література

1. Багмут А.Й.; Борисюк І.В.; Олійник Г.П. Інтонація спонтанного мовлення. – К., 1985. – 216 с.
2. Бровченко Т.О. Словесний наголос в сучасній українській мові. – Київ: Наукова думка, 1969]. – 188 с.
3. Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М., Скляренко В.Г. Історія української мови. Фонетика. – К., 1979.
- 3а. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови.- Київ: Радянська школа 1965. – 423 с.
4. Müller U. Ukrainisch. In: Hirschfeld, U.; Kelz, H.P. & Müller, U. (Hrsg.) *Phonetik international. Von Afrikaans bis Zulu: Kontrastive Studien für Deutsch als Fremdsprache.* – Waldsteinberg, 2010 [CD].
5. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. (та ін.). Українська мова: Енциклопедія. – Київ, 2004.
6. Rudnyúkj J.V. *Lehrbuch der ukrainischen Sprache.* – Wiesbaden, 1992.
7. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія, Фонетика. – К.: Знання, 2010.– 436 с.
8. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К., 1981. – 151 с.

VOKALPHONEMISCHE TYPOLOGIE DES UKRAINISCHEN UND DES DEUTSCHEN

Kiyko Svitlana

Juri-Fedkovych-Universität Tscherniwzi / Technische Universität Berlin

kiykosvit@gmail.com

The report describes the principles of contrastive studies of Ukrainian and German languages at the level of phonology and suggests the method of comparison of their vowel phonetic systems taking into account the hierarchy of distinctive features of phonemes. Based on the ideal language type we have also developed a flow diagramm for the description of the vowel phonemes in Ukrainian and German.

Key words: *phonemes, vowels, distinctive features, typology, Ukrainian, German.*

In diesem Beitrag wird vokalphonemische Typologie für das Ukrainische und das Deutsche aufgestellt und ein Raster für die Beschreibung des Vokalphonembestandes im Ukrainischen und Deutschen vorgeschlagen. Dazu sollen in erster Linie Vokalphoneme des Ukrainischen und des Deutschen als isolierte Erscheinung klassifiziert werden, weil es in der Interpretation des Phonembestandes in den jeweiligen Sprachen recht viele Uneinigigkeiten gibt.

Die Frage nach der Zahl der Vokalphoneme im Ukrainischen ist umstritten. In vielen Arbeiten [1, с. 122-123; 3, с. 5-6] rechnet man mit 6 Vokalphonemen: /a/, /o/, /u/, /e/, /y/, /i/. Dagegen in СУЖИМ [2, с. 229-230] weisen die Autoren darauf hin, dass man nur über 5 Vokalphoneme des Ukrainischen sprechen soll: /a/, /o/, /u/, /e/, /i/. Für das Verständnis des ukrainischen Vokalismus ist der Unterschied zwischen einem Phonem und einem Allophon entscheidend. So bezeichnet Allophon eine von mehreren phonetischen Repräsentation eines Phonems, d.h. ein Allophon ist einem Phonem zugeordnet. Die Allophone eines und desselben Phonems sind komplementär verteilt, d.h. sie treten nie in derselben lautlichen Umgebung [5, с. 39]. Wenn man die Distribution der ukrainischen Laute /i/ und /u/ verfolgt, so stellt man fest, dass /i/ nur nach palatalisierten Konsonanten steht, /u/ dagegen nur nach nichtpalatalisierten Konsonanten. Somit schließen sich /i/ und /u/ in derselben lautlichen Umgebung gegenseitig aus. Das bedeutet, dass sie komplementär verteilt sind und Positionsvarianten eines und desselben Phonems darstellen. Folglich gehen wir davon aus, dass es im gegenwärtigen Ukrainischen 5 Vokalphoneme gibt: /a/, /o/, /u/, /e/, /i/.

Zur Bildung der ukrainischen Vokalphoneme werden folgende distinktive Merkmale ausgenutzt: nach der vertikalen Zungenlage (hoch / mittel / tief), nach der horizontalen Zungenlage (vorn / hinten), nach der Lippenstellung (gerundet /

ungerundet). Es lassen sich folgende Beschränkungen in der Kombinierbarkeit von distinktiven Merkmalen feststellen:

1. das Merkmal „tief“ korreliert nicht mit dem Merkmal „vorn“;
2. das Merkmal „vorn“ wird nicht mit dem Merkmal „gerundet“ kombiniert;
3. das Merkmal „tief“ wird nicht mit dem Merkmal „gerundet“ verbunden.

Für Vokalphoneme des Deutschen ergibt sich folgende Einteilung, die experimentell begründet ist (vgl. spektrale Energieverteilungen der akustischen Werte der Vokalformanten in den Arbeiten von Steriopolo [1, с. 107-110]:

Vollvokale: /i:/, /ɪ/, /e:/, /ɛ:/, /ɐ/, /a:/, /a/, /y:/, /ʏ/, /ø:/, /œ/, /u:/, /ʊ/, /o:/, /ɔ/

Reduktionsvokale: /ə/, /ɐ/

Im Deutschen gibt es außerdem drei fallende Diphthonge [āi], [āu], [ōy]. Zur Bildung der deutschen Vokalphoneme werden folgende distinktive Merkmale ausgenutzt: nach der vertikalen Zungenlage (hoch / mittel / tief), nach der horizontalen Zungenlage (vorn / zentral / hinten), nach dem Spannungsgrad der Artikulationsorgane (gespannt / ungespannt) und nach der Lippenstellung (labial / illabial). Es lassen sich folgende Beschränkungen in der Kombinierbarkeit von distinktiven Merkmalen feststellen:

1. das Merkmal „tief“ wird nicht mit dem Merkmal „gerundet“ verbunden;
2. das Merkmal „hinten“ wird nicht mit dem Merkmal „ungerundet“ kombiniert;
3. das Merkmal „hoch“ korreliert nicht mit dem Merkmal „zentral“.

Für den Vergleich des Vokalphonembestandes im Ukrainischen und Deutschen wird als *tertium comparationis* ein Inventar von phonetisch-phonologischen Parametern genommen, die nach artikulatorischen Kriterien zusammengestellt sind (siehe Tab. 1).

Tab. 1

Phonologische Oppositionen im System des ukrainischen und deutschen Vokalismus

Sprache	Phonologische Oppositionen nach													
	Zungenstellung			Zungenhöhe			Diphthong		Quantität		Lippen-tätigkeit		Öffnungs-grad	
	vorn	zentral	hinten	hoch	mittel	tief	Mono-phthong	Diphthong	lang	kurz	labial	illabial	gespannt	ungespannt
Ukrainisch	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+
Deutsch	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Die Gegenüberstellung der beiden Vokalsysteme zeigt, dass im Deutschen wesentlich mehr Merkmale phonologisch relevant sind. Hinsichtlich der distinktiven Merkmale *vorn / hinten, hoch / mittel / tief, labial / illabial* stimmen die beiden Sprachen überein. Die Vokale des Deutschen werden jedoch durch weitere distinktive Merkmale definiert (*gespannt, lang, zentral, Diphthong*).

Solcher Vergleich lässt aber die Hierarchie einzelner phonetischer Merkmale außer Acht. Probleme bestehen hier größtenteils darin, dass es schwierig ist, ein *tertium comparationis* zu finden, das erlaubt, vom Ausdruck des Ukrainischen zum Ausdruck des Deutschen überzugehen. Die Idee für ein solches *tertium comparationis* bietet das Baumdiagramm zur Darstellung der distinktiven Merkmale der Vokale von H. J. Hakkarainen [4, с. 30]. Als Ausgangspunkt wählt er das Merkmal [\pm lang]. Dieses Diagramm lässt sich aber auf die Vokale der ukrainischen Sprache nicht übertragen, weil Länge hier ein redundantes Merkmal ist. Daher scheint es für mich sinnvoll, ein Raster für die Beschreibung des Vokalismus beider Sprachen vorzuschlagen. Dieses Raster sieht das Feststellen des so genannten vokalischen Minimums, dessen Erweiterung nach bestimmten Regeln die Vokalsysteme einzelner Sprachen ergibt.

B. Pompino-Marschall [6, с. 224] weist darauf hin, dass das minimale Vokalsystem aus drei distinktiven Vokalen besteht. Diese drei Vokale sollen akustisch so verschieden sein wie möglich, weil sich in der Artikulation zwei entgegen gesetzte Prinzipien die Waage halten: so wenig artikulatorische Anstrengung wie möglich vs. hinreichende perzeptuelle Trennung. Als vokalisches Minimum wird daher die Gegenüberstellung der Vokale nach dem distinktiven Merkmal „kompakt/diffus“ gewählt. Alle anderen Vokale können aus dieser Gegenüberstellung infolge deren Erweiterung nach hierarchisch geordneten Merkmalen abgeleitet werden (siehe Abb. 1):

Die erste Stufe der Erweiterung des Vokalminimums sieht die Teilung des diffusen Vokals in *labial* und *illabial*. Akustisch gilt diese Teilung als Gegenüberstellung *tief / hoch*. Die zweite Stufe stellt eine weitere tonale Differenzierung der diffusen Vokale, die durch hohe und mittlere Zungenhebung im Mundraum gewährleistet wird. Diese zwei Erweiterungsstufen des Vokalminimums ergeben alle fünf Vokalphoneme des Ukrainischen. Der deutsche Vokalismus mit 15 Vollvokalen (abgesehen von /ə/ und /ɐ/, die nur in unbetonter Stellung erscheinen) lässt sich als weitere Erweiterung des Vokalminimums nach Zungenstellung (Palatalität), Mundöffnungsgrad und Bau des Vokals (Monophthong / Diphthong) betrachten.

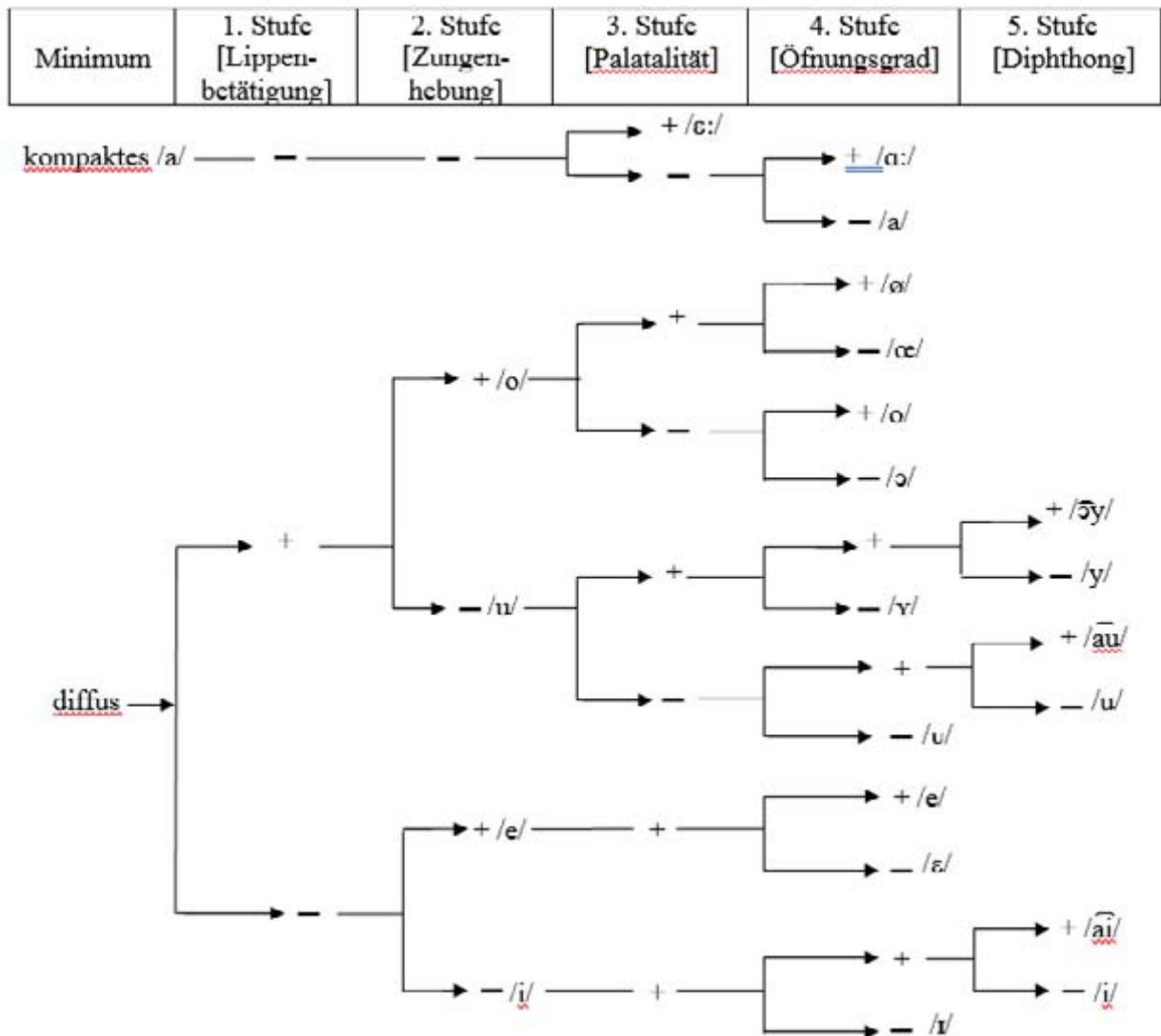

Abb. 1. Raster für die Beschreibung des Vokalphonembestandes im Ukrainischen und Deutschen

Palatalität ist ein tonales Merkmal, das nur bei den labialen Vokalen realisiert wird und die Phonemkorrelation /u/ : /y/ und /o/ : /ø/ ermöglicht. Potentiell kann die Erweiterung des Vokalismus auf Grund dieses Merkmals ein System als zehn Elementen ergeben, aber im Deutschen kommen nur zwei Elemente zusätzlich.

Andere distinktive Merkmale der deutschen Vokale sind nicht tonal. An der dritten Stufe setzen im Deutschen andere Merkmale ein im Unterschied zum Ukrainischen, wo nur tonale Merkmale die Erweiterung des Vokalminimums gewährleisten.

Die vierte Stufe ist mit dem Merkmal „Mundöffnungsgrad“ verbunden, das zur Unterscheidung von 14 Phoneme dient. Aber im Deutschen gibt es in betonter Stellung 15 Monophthonge, was die paarweise Beschreibung nach distinktiven

Merkmalen erschwert. Die Einordnung des /ɛ:/ bereitet bestimmte Schwierigkeiten; man schreibt sogar dem Phonem /ɛ:/ den Status eines Allophons zu. Gegen solche Auffassungen spricht aber die Tatsache, dass es Minimalpaare gibt, die sich durch /ɛ:/ : /e:/-Opposition unterscheiden, z.B.: *dehnen* [ˈde:nən] – *Dänen* [ˈdɛ:nən].

Da es zwischen /ɛ:/ und /e:/ einen tonalen Unterschied gibt, könnte man die Korrelation /a:/ : /ɛ:/ nach dem Merkmal der Palatalität vermuten wie bei der Gegenüberstellungen /u/ : /y/ und /o/ : /ø/. Diese Interpretation entspricht den historischen Prozessen (Palatalisierung und Hebung tiefer Vokale durch *i*-Umlaut). Die Unterscheidung /ɛ:/ : /a:/ kommt dann in der dritten Stufe der Erweiterung des Vokalminimums.

Die fünfte Stufe stellt die Erweiterung nach dem Merkmal „Bau des Vokals (Monophthonge / Diphthonge)“ dar. In diesem Schema sind Zentralvokale [ə] und [ɐ], die nur in unbetonter Stellung erscheinen, nicht vertreten.

Das vorgeschlagene Raster zeigt, dass sich der ukrainische Vokalismus auf der zweiten Erweiterungsstufe des vokalischen Minimums ergibt, dagegen der deutsche Vokalismus – auf der fünften Stufe. Folglich kann man vermuten, dass die größten Schwierigkeiten bei Vermittlung der deutschen Aussprache auf den Stufen 3 bis 5 ergeben, die die Erweiterung des vokalischen Minimums darstellen.

Literatur

1. Стеріополо О. І. Теоретичні засади фонетики німецької мови / О. І. Стеріополо. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 320 с.
2. Сучасна українська літературна мова // За ред. І.К. Білодіда. – Том 1. – Фонетика. – К. : Наукова думка, 1969. – 280 с.
3. Тоцька Н.І. До питання про артикуляційну та акустичну класифікацію голосних української мови / Н.І. Тоцька // Мовознавство. – 1976. – № 6. – С. 5–10.
4. Hakkarainen H. J. Phonetik des Deutschen / H.J. Hakkarainen. – München: Fink, 1995. – 197 S.
5. Hall T. A. Phonologie: eine Einführung / T.A. Hall. – Berlin [u.a.]: de Gruyter, 2000. – 360 S.
6. Pompino-Marschall B. Einführung in die Phonetik / B. Pompino-Marschall. – 2. Aufl. – Berlin / New York: Walter de Gruyter, 2003. – 324 S.

ДЕЯКІ СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ФОНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ ГЕРМАНСЬКИХ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Рудківський О.П.

Київський національний лінгвістичний університет

waltorna@ukr.net

The article highlights the problem of phoneme distinctive features in Germanic and Slavic languages as one of the main tasks of modern comparative phonology. The relevance of neutralization of such a phonological feature as “voiced” of Germanic consonant and the variety of vowel phonemes duration is established. The optional character of such signs as glottal stop for vowels in Germanic languages and palatalization of consonants in Slavic languages are outlined.

Ke ywords: *Germanic and Slavic languages, neutralization, voiced, distinctive feature, duration, glottal stop, palatalization.*

До фонологічних елементів певної мови належать фонемі, тобто звуки, яким притаманне функціональне навантаження в досліджуваній системі, і фонологічні ознаки, властивості окремих звуків чи звукових груп, які використовуються для розрізнення двох слів, двох груп слів чи двох фонем і які, таким чином, мають своє функціональне значення. Усі встановлені фонологічні елементи мають силу лише всередині системи, у якій вони були виявлені. Матеріалом фонетичного дослідження слугували аудіокнига “Гаррі Поттер і філософський камінь” англійською, німецькою, нідерландською, українською, російською та польською мовами. На підставі інструментального та слухового аналізу було встановлено такі специфічні риси фонологічних систем названих вище мов.

Так, наприклад, ясний і темний [l] в англійській мові належить до однієї й тієї ж фонемі, оскільки відмінність між ними є лише наслідком фонетичної ситуації і не несе функціонального навантаження, наприклад “*gossiped away happily as she wrestled*” – [ˈɡɒsɪpɪd əweɪ ˈhæpɪli æs ʃiː ˈreslɪd]. Навпаки, м’який та середній [l] у польській мові представляє дві різні фонемі, тому що обидва можуть знаходитися в однаковій позиції, і тому відмінність між ними використовується для розрізнення значення слів, наприклад, пор. “*które miały się wkrótce wydarzyć w całym kraju*” – [kturɛ mawi ʃɛ wkrutɕɛ wiˈdazɨtɕɛ w ˈtɕawim ˈkraju] та “*która przeleciała za oknem*” – [ktura pɕɛˈʦɛsawa za ˈɔknɛm] [5, С. 49].

Важливою фонологічною ознакою для германських мов є тривалість голосних. В українській та російській мовах довгота та короткість голосного

повністю залежать від фонетичної позиції і взагалі не несуть функціонального навантаження. Навпаки, у польській мові кількість голосного відіграє важливу роль. При цьому відмінність між коротким голосним та довгим голосним має силу як для наголошених, так і для ненаголошених складів.

Зазначена відмінність супроводжується лише незначними відмінностями в якості голосних, що стосується також усіх польських голосних, оскільки там, де попередня кількісна відмінність із плином часу переходить у відмінність якісну, виявляється вплив запозичених іноземних слів. Між зазначеними крайніми полюсами знаходиться англійська та німецька мови. Переважає усіх у цьому відношенні німецька мова, де кількість використовується функціонально в усіх голосних наголошених складів; між цими двома мовами знаходиться англійська мова, у якій лише деякі голосні наголошених складів несуть функціональне навантаження, і в цих випадках кількісні відмінності супроводжуються значними якісними відмінностями.

Учені дійшли висновку, що система містить ідеальні форми реалізації певної мови, слугує інвентарем для мовної діяльності й виражає динамічність певної мови. Норма відображає вже реалізовані моделі за допомогою мовного інвентаря і фіксує їхні традиційні форми [3, с. 112].

Специфічність фонематичних систем германських та слов'янських нерозривно пов'язана з розбіжністю у визначенні фонемного статусу приголосних фонем /h/, /η/, /ç/, /x/ германських мов, що викликано різними науковими концепціями фонологів. Такі ізоморфні риси, як конститутивна функція фарингальної /h/, відсутність проходження морфемної межі всередині приголосної /η/, умотивованість появи алофонів фонем /ç/ і /x/ за певних позиційно-комбінаторних умов, їхня кореляція за місцем творення та незалежність від характеристик попередніх голосних у словах іншомовного походження підтверджує фонемний статус усіх зазначених вище фонем в німецькій та нідерландській мовах. Твердий приступ у сучасній німецькій та нідерландській мовах є гортанним призвуком голосного, а не приголосною фонемою, тому що він виконує лише факультативну фонологічну функцію голосних, наприклад, нім. “*und versuchte es auch bei Dudley mit einem Abschiedskuss*” – [ʰʊnt fɐ'zu:xtə es aʁx ɓaɕ 'dɔdɫi mit aɕnəm ʰapʃi:tskus]. У фонологічних системах англійської мови та слов'янських мов зазначене вище фонетичне явище не представлено [4, с. 148].

Для германських та слов'янських мов позиція перед наголошеним голосним виявляється найбільш сприятливою для реалізації диференційних ознак, насамперед глухих приголосних. Інтервокальна позиція є стабільною

для вияву розрізняльних ознак у варіантах дзвінких приголосних фонем, але голосні переднього ряду зумовлюють підвищення енергетичних частот попереднього приголосного. У ненаголошених складах дзвінкі приголосні можуть частково втрачати шумну складову й послаблюватися.

З іншого боку, аломорфною рисою германських та слов'янських мов є позиція голосних перед приголосним, що заважає вираженню всіх диференційних ознак приголосних цих мов. Такі фонетичні явища можуть супроводжуватися втратою аспірації глухими зімкненими, частковим озвінченням напружених зімкнених та фрикативних, оглушенням дзвінких ненапружених, вокалізацією щілинного /r/ та бічного /l/ або цілковитим випадінням алофонів приголосних фонем у ненаголошеній позиції.

Важливим є той факт, що в сучасній нормі німецької та нідерландської мов найбільш поширеним є фрикативні варіанти [ʋ] та [r] фонем /r/, наприклад, нід. “*reed achteruit de straat op*” – [ʋet 'ɑχtəʋœχt də 'stʋat 'ɔp]. Ця тенденція поширюється з північного регіону Німеччини на центральну та частково південну частину й притаманна не лише мовленню дикторів радіо й телебачення, а також мовленню пересічних німців [2, с. 124]. У мовному ареалі Нідерландів чітко простежується південна та північна диференціація вимовляння алофонів фонем /r/ [4, с. 83].

Урешті, обов'язковість чи факультативність характеристик звуку визначаються завдяки фонологічно розрізняльним ознакам, інші фонологічно нерелевантні артикуляційні ознаки звуку, такі як тривалість, можуть вільно варіювати [1, с. 151]. Інтерес викликає перевірка того, наскільки приголосні проявляють свої диференційні ознаки у сильній позиції в спонтанному мовленні. Перспективу зіставного дослідження функціонування голосних та приголосних фонем германських та слов'янських мов становить варіативність і стабільність вияву їхніх диференційних ознак.

Література

1. Laver J. Principles of phonetics / John Laver. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – 707 p. (Cambridge textbooks in linguistics)
2. Pompino-Marschall B. Einführung in die Phonetik. – 3, durchgesehene Aufl. – Berlin: de Gruyter, 2009. – 324 S.
3. Steriopolo O. Kontrastiv-vergleichende Phonologie innerhalb der komparativen Linguistik // Germanistik in der Ukraine. – Jh.10. – Kyjiw : Verlagszentrum der KNLU, 2015. – S. 110–123.
4. Weijer van de J., Torre van de E.J. Voicing in Dutch: (De)voicing-phonology, phonetics, and psycholinguistics / Jeroen van de Weijer, Erik Jan van de Torre. – Amsterdam – Philadelphia : John Benjamins publishing company, 2007. – 186 p.
5. Wierzchowska B. Fonetyka i fonologia języka polskiego / Bożena Wierzchowska. – Wrocław; Warszawa [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980. – 186 s.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФОНЕТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Бігич О.Б.

Київський національний лінгвістичний університет

bigich_oksana@mail.ru

Among modern approaches to the methodology of teaching foreign languages there can be marked out the communicative, learner centred, competence, level-sensitive, cultural and reflexive ones. These approaches are specified in accordance with the formation of foreign phonetic competence on different stages of teaching foreign languages in comprehensive educational institutions – from primary to high school. The author singles out the most suitable technology providing students with the foreign phonetic competence typical of each approach.

***Key words:** methodology of teaching foreign languages, modern approaches, phonetic competence, students.*

З-поміж складників іншомовної комунікативної компетентності, як запланованої мети навчання іноземної мови в загальноосвітньому навчальному закладі, виокремлюється фонетична компетентність, формування, розвиток і вдосконалення якої є практичною метою на всіх ступенях навчання іноземної мови – в початковій, основній і старшій школі.

Сучасна методика навчання іноземних мов і культур трактує фонетичну компетентність як здатність людини до коректного звукового й інтонаційного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка ґрунтується на взаємодії фонетичних навичок, знань й усвідомленості [2, с. 192]. Отже, складниками фонетичної компетентності є:

- фонетичні рецептивні (слухові) й репродуктивні (вимовні) навички – автоматизовані мовленнєві дії, які забезпечують коректне звукове й інтонаційне оформлення власного мовлення й адекватне сприйняття звукового й інтонаційного оформлення мовлення інших [2, с. 192-193];

- фонетичні декларативні й процедурні знання про фонетичну сторону мовлення: фонеми та їхні артикуляційно-акустичні характеристики, основні модифікації звуків у потоці мовлення, фонетичну організацію слів (склад, словесний наголос), інтонацію та її складники (мелодику, ритм, паузацію, наголос, темп, гучність, тембр), транскрипцію й інші умовні символи (залежно від іноземної мови) та графічні можливості відображення інтонації

[2, с. 193];

- фонетична усвідомленість – здатність учня розмірковувати над процесами формування своєї фонетичної компетентності й оволодівати вимовою, конструюючи систему власних фонетичних знань, свідомо реєструвати й розпізнавати звукові одиниці різних рівнів, їхні особливості й закономірності їх утворення і функціонування, ідентифікувати свій тип «мовця» й «учня», усвідомлювати переваги й недоліки свого типу щодо формування фонетичної компетентності, аналізувати фонетичну сторону свого мовлення й приймати рішення щодо наявності грубих відхилень від стандартної (нормативної) вимови, аналізувати їх причини, використовувати пропонувані вчителем ефективні шляхи подолання й усунення помилок [2, с. 194].

З-поміж сучасних підходів до формування іншомовної фонетичної й інших видів комунікативної компетентності вітчизняна методика навчання іноземних мов виокремлює комунікативний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, рівневий, рефлексивний і культурологічний підходи, які реалізуються шляхом використання різних технологій навчання. Водночас кожний підхід, з урахуванням його особливостей, передбачає найефективнішу для його реалізації технологію навчання іноземних мов.

Згідно з комунікативним підходом формування у школярів іншомовної фонетичної компетентності має носити комунікативний характер, тобто оволодіння учнями фонетичними засобами спілкування передбачає їх практичне застосування в таких видах мовленнєвої діяльності як аудіювання (рецептивні слухові навички) й говоріння (репродуктивні вимовні навички). На уроках і позакласних заходах з іноземної мови вчитель моделює навчально-мовленнєві ситуації реального спілкування й організує виконання школярами вмотивованих мовленнєвих дій з фонетичним матеріалом для вирішення комунікативних завдань, спрямованих на досягнення запланованих цілей і визначених намірів спілкування.

Зважаючи на комунікативну спрямованість фонетичних вправ і завдань, прийнятними для комунікативного підходу є інтерактивні технології навчання з властивими їм навчальними прийомами (групова розповідь, незавершене речення, мозкова атака, свічка, мікрофон, карусель, дерево рішень, займи позицію, броунівський рух, акваріум тощо), які забезпечують активний характер взаємодії учнів на засадах співпраці й співтворчості й спрямовані на досягнення поставлених цілей.

Особистісно-діяльнісний підхід до формування у школярів іншомовної фонетичної компетентності передбачає центрацію учня як активного суб'єкта учіння в процесі навчання іноземної мови. Вчитель враховує в межах

- особистісного складника рівень сформованості мотивів (зовнішні,

внутрішні, особистісні, негативні) кожного учня й рівень розвитку його когнітивних процесів, задіяних у фонетичному аспекті мовлення (мовленнєвий слух, різні види пам'яті, мислення, увага, уява) як об'єкти особистісного розвитку школярів;

- діяльнісного складника рівень сформованості навчально-стратегічної компетентності, зокрема вмінь учіння й стратегій формування іншомовної фонетичної компетентності як об'єкти діяльнісного розвитку школярів [1].

З огляду на ці об'єкти особистісного й діяльнісного розвитку школярів на уроках і в позакласній роботі з іноземної мови, доцільними в межах особистісно-діяльнісного підходу є технології індивідуалізованого й диференційованого навчання. Технологія індивідуалізованого навчання передбачає врахування індивідуальних психологічних особливостей учня, які зумовлюють ефективність оволодіння ним іншомовною фонетичною компетентністю. Технологія диференційованого навчання уможлиблює формування іншомовної фонетичної компетентності за різними навчальними програмами на засадах автономного навчання.

Компетентнісний підхід до формування у школярів іншомовної фонетичної компетентності означає переорієнтацію іншомовної освіти з процесу на результат, зміщення акценту з накопичення фонетичних знань і навичок на формування в учнів здатності практично їх застосовувати в усних видах іншомовної мовленнєвої діяльності – аудіюванні й говорінні – в конкретних ситуаціях спілкування.

Рівневий підхід до оволодіння школярами іншомовною фонетичною компетентністю пов'язаний з визначенням рівнів її сформованості по закінченні ними початкової школи (рівень А1 «інтродуктивний»), основної школи (рівень А2 «середній»), старшої школи (нефілологічний профіль – рівень В1 «рубіжний»), філологічний профіль – рівень В2 «просунутий»).

Грунтуючись на визначенні рефлексії як процесу моделювання тим, хто вивчає іноземну мову, навчальних і мовленнєвих дій, стратегій досягнення практичних цілей, пошуку альтернативних рішень, аналізу ефективності власного учіння та аудіювання й говоріння як усних видів іншомовної мовленнєвої діяльності, самоконтролю й самооцінки, рефлексивний підхід передбачає формування в учнів фонетичної усвідомленості.

Розроблений Радою Європи мовний портфель як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності основною метою передбачає допомогти учням усвідомити, наскільки успішно вони оволодівають іноземною мовою, а які аспекти потребують цілеспрямованого розвитку й доопрацювання.

У межах компетентнісного, рівневого й рефлексивного підходів доцільним є використання технології «Портфоліо». В мовному портфелі

учень фіксує свої досягнення й досвід оволодіння іншомовною фонетичною компетентністю, які засвідчують його успіхи у вивченні іноземної мови.

Передбачаючи тісну взаємодію мови й культури її носіїв, культурологічний підхід до формування іншомовної фонетичної компетентності спрямований на формування у школярів лінгвосоціокультурної компетентності. Потенційні можливості її формування закладено в змісті такого етапу уроку іноземної мови як фонетична зарядка. Дотичні до теми уроку прислів'я, приказки, скоромовки, римування, загадки, вірші, пісні тощо уможливають знайомство школярів з автентичним матеріалом, відомим їхнім іншомовним ровесникам. Так, лімерики, клеріх'ю, акровірші, груки як малі віршовані форми слугують навчальним матеріалом для формування у школярів іншомовної фонетичної компетентності.

Найзапитанішою в межах культурологічного підходу є технологія «Діалог культур» як взаємопов'язане навчання школярів іноземної мови і культури, що забезпечує їм взаєморозуміння з іншомовними мовленнєвими партнерами, незважаючи на їхні особливості як представників інокультурних спільнот з численними розбіжностями й відмінностями.

Отже, комунікативний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, рівневий, рефлексивний і культурологічний підходи до формування іншомовної фонетичної компетентності передбачають використання сучасних технологій навчання іноземної мови, з-поміж яких виокремлюються найефективніші для їх реалізації інтерактивні технології, технології індивідуалізованого й диференційованого навчання, технології «Портфоліо» і «Діалог культур».

Перспектива подальших наукових розвідок передбачає дослідження сучасних засобів формування у школярів іншомовної фонетичної компетентності.

Література

1. Бігич О. Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови / О. Б. Бігич : Монографія. – Вид. центр КНЛУ, 2010. – 138 с.
2. Бориско Н. Ф. Методика формування іншомовної фонетичної компетентності / Н. Ф. Бориско // Методика навчання іноземних мов і культур: теорія та практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – С. 195-215.
3. Ніколаєва С. Ю. Підходи до навчання іноземних мов і культур / С. Ю. Ніколаєва // Методика навчання іноземних мов і культур: теорія та практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – С. 81-89.

TEACHING ENGLISH PRONUNCIATION: AN ESP CLASSROOM PRACTICE

Baklazhenko Y.V.

*National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

The paper focuses on the problem of teaching English pronunciation in the ESP classroom. The paper is an attempt to answer the question of how to make it an interesting and engaging way while keeping the general course on professionalization of study. Several ways of interesting pronunciation teaching are proposed: phonetic spelling, sounds recognition, mimicking, tongue twisters, and limericks. The ways of incorporating these methods into English for Professional Purposes lessons are suggested.

Key words: *ESP, teaching English pronunciation.*

The development and diversification of language teaching theory has led to the “Abbreviation Era” of language teaching with the introduction of such language branches as EGP (English for General Purposes), ESP (English for Specific Purposes), ESL (English as a Second language), EFL (English as a Foreign Language), EAP (English for Academic Purposes), etc. With such diversity of branches (which mainly focus on content specification), the challenges remain to effectively teach language basics, with pronunciation being one of the most important ones.

Phonetic competence is the ability to correctly articulate and use proper intonation in own speech and to understand speech of other people, which is based on complex and dynamic interaction of skills, knowledge and phonetic consciousness [1]. Being the basis of any language acquisition, pronunciation is often perceived as the first stage of teaching language which should be done in primary / secondary schools. Nevertheless, a Ukrainian student of technical university, who is actually studying EFL ESP, may still struggle with proper articulation of general words as, for example, “key” or “knowledge” due to the gaps in previous EGP EFL experience. Thus, of great importance is recapitulation and teaching pronunciation in ESP classroom. The question is how to teach in an interesting and engaging way while keeping the general course on professionalization of study. In this paper we will try to focus on some practical ways of incorporating pronunciation in teaching.

First of all, to remind (or teach) students **phonetic spelling** it is good to play a game in which you give students cards with phonetically spelled words and ask them to write and pronounce the word. The key point here is to choose the

vocabulary from the specialization sphere, like “engineering”, “tools” or “electricity”. This task may seem easy at first, but this impression disappears when students start to deal with /'sɜ:kɪt/, /'daɪəʊd/, or /'θɜ:m(ə)l/.

Another kind of phonetic activity is **sounds recognition**. The main idea is to teach students to differentiate between letters (26) and sounds (44). A good way to do this is by giving students a table consisting of rows with number of sounds “2”, “3”, “4”, “5”, etc. and empty lines and a set of words to be organized into the table. While checking the task one should stress the contradiction of spelling and sound form of the words. Thus, despite being a 4-letter word, “etch” has only 2 sounds, “circuit”, being a 7-letter word, has 5 sounds, etc.

Practice of pronunciation can add value to the lesson in general because it can be used as a good warm-up activity. **Mimicking** can help not only develop pronunciation skills, but also tune students in English language use. There are several ways of making mimicking fun. First of all, it is **sounds juggling**— when you use similar sounds in one collocation / sentence, or same sounds used in different words. It takes imagination to create the collocations, but the result may be vivid and memorable (for instance, “put raw bricks in a row”, “photon hits, light heats”, etc.) Make students explain the difference.

Tongue twisters are a nice way to develop articulation apparatus. The main problem is that most tongue twisters don’t have any topical marking, they are mostly sound-driven rather than content-driven. Nevertheless, there can be a place for Peter Piper and Betty Botter at the starting point of the ESP lesson.

Limericks, a special kind of rhyme that uses a specific rhythm pattern, can be easily incorporated into ESP lesson, because limericks are easy to compose and there are even resources which contain topically organized limericks (for example, www.oedilf.com). The following limerick was found in the category “Physics” [3]:

*“The flow rate, in soil, or filtration
Is found from a simple equation:
Darcy’s linear law—
There’s a single small flaw;
It must fail for increased permeation.”*

It can be great fun to create own limericks once students have understood their structure and rhythm.

Last, but not least tool in teaching pronunciation is **humor**. It is important to stress out that everyone makes mistakes, to create a good atmosphere without tension during lessons. In this case it is possible to make jokes of the mistakes most often made (not making it personal, of course), or to create funny anecdotes.

“It is not O.k. to say /key/” is useful for students struggling with the correct pronunciation of “key”. Humor is a powerful tool, which should be used carefully, but it can really add up to practicing pronunciation skills.

In conclusion, it should be noted that despite the fact that pronunciation is believed to play a secondary role in ESP lessons, it is a very important aspect of language acquisition. The proposed ways of teaching pronunciation are by no means exhaustive ones, they are just ways of making teaching more vivid. Teaching pronunciation can be interesting and engaging both for students and teachers and measures should be taken to incorporate it into ESP lessons.

Literature

1. Методика формування іншомовної фонетичної компетентності // Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
2. Pesce C. 6 Fun Ways to Improve ESL Pronunciation. Retrieved from:<http://busyteacher.org/14916-improve-esl-pronunciation-6-fun-exercises.html>.
3. The Omnificent English Dictionary in Limerick Form/ Retrieved from:<http://www.oedilf.com/db/Lim.php?Topic=202>.

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ДИСТАНЦІЮВАННЯ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ІНТОНАЦІЇ

Гурина Н.В.

*Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка
natali_huryna@mail.ru*

Successful teaching future teachers to use English intonation in speech requires taking into account communicative norms, based on general attitudes, traditions and principles of the British cultural community. Main British values, centered round the concept of individualism with the emphasis on personal interests, independence and lack of formality are realized within main communicative strategies: distancing, hinting, softening and shifting, communicative support, keep-the-conversation-going, organizing communicative contact, organizing the middle stage, handling small talk topics. The tactics and techniques of the communicative strategy of distancing, that are deeply rooted in the national worldviews, patterns of behavior and stereotypical thinking, correlate with the corresponding English intonemes. Correct use of the English intonemes-markers of the mentioned above communicative strategies provides more effective cross-cultural communication of teacher trainees and develops their foreign pronunciation culture.

***Key words:** sociolinguistic knowledge, foreign cross-cultural communication, communicative strategy, distancing, an intoneme.*

Правильне відносно норм вимови іншомовне говоріння майбутнього вчителя англійської мови буде повноцінно правильним лише з урахуванням правил мовленнєвої поведінки, прийнятих у культурі мови, що вивчається. Дослідження комунікативних «збоїв» багатьма науковцями (Красних В. В., Кузьменкови Ю. і А., Ніколаєва Ж. В., Рот Ю., Тер-Мінасова С. Г.) свідчить, що основною їх причиною є розбіжності між семантичними та прагматичними значеннями мовленнєвих засобів [3, с. 169]. Щоб уникнути таких збоїв майбутньому вчителю необхідно оволодіти певним обсягом лінгвосоціокультурних знань, які забезпечують здатність і готовність особистості до іншомовного міжкультурного спілкування (ІМС). Без таких знань важко правильно декодувати смисл англійських висловлювань, і, як наслідок, реагувати на них належним чином.

Як відомо, найбільшу частину інформації реципієнт отримує з “мови тіла” та жестів мовця (кінесика). Інтонаційні засоби спілкування займають друге місце за значущістю в передачі та декодуванні смислу повідомлення серед засобів спілкування.

Методика професійно орієнтованого навчання майбутніх учителів вживання англійських інтоном (одиниць навчання англійської інтонації)

враховує основні правила комунікативної поведінки англомовного суспільства та є важливою умовою успішного ІМС. Тому до складу професійної фонологічної компетенції [2], яка тісно взаємопов'язана з лінгвосоціокультурною компетентністю, ми пропонуємо включити і відповідні соціолінгвістичні знання.

До соціолінгвістичних знань, необхідних для успішного формування професійної фонологічної компетенції, відносяться: мовні та мовленнєві засоби з національно-культурною специфікою різних рівнів (англійські інтонами, граматичні структури, сталі вирази, кліше, лінгвістичні маркери педагогічних ситуацій, безпечні теми спілкування та теми “табу”. Соціальні знання включають: культуро-специфічні правила та норми спілкування, стандартизовані моделі комунікативної поведінки.

Воробйов В. В., Гончарук Т. В., Єлізарова Г. В., Маслова В. А., Кузьменкови Ю. та А., Ларина Т. В., Тер-Мінасова С. Г., К. Фох, Hall E. T. and Hall M. L. та ін. визнавали інтонацію як один з головних індикаторів рівня сформованості іншомовної вимовної культури та мовленнєвої поведінки. Англійські інтонами, що обслуговують англійські комунікативні стратегії в ситуаціях педагогічного спілкування, залишилися поза увагою.

Мовленнєва поведінка британців регулюється низкою соціальних установок (attitudes) та певними соціальними нормами. Основними цінностями англомовного соціуму є: гедонізм, толерантність, витримка, стриманість, прагнення до компромісу, орієнтація на успіх, формалізм, конкуренція, недоторканість особи на духовному та фізичному рівнях. В англомовній комунікативній культурі є групи стратегій, що забезпечують співрозмовникам можливість триматися безпечної дистанції та встановленого регламенту з метою забезпечення комфортної (безконфліктної) атмосфери спілкування [3, с. 193]. Для англомовного суспільства не характерно вдаватися до емоцій, які англійці сприймають як загрозу рівному перебігу розмови та безконфліктній атмосфері. Подвійний характер побутової англомовної поведінки виявляється у тенденції до багатослівності поряд з невисокою інформативністю; значному використанні експресивно-оцінювальних засобів спілкування, які свідчать про ритуальну увагу до співрозмовника поряд з нейтральним (частіше формально-байдужим) ставленням до нього, з одного боку, та прагнення приховати власні (реальні) почуття, з іншого. Британці вважають, що людина може свідомо керувати як перебігом бесіди, так і власними емоціями. Прагнення до позитивної взаємодії та “збереження обличчя” виявляється в постійному звертанні до тактики “small talk”, коли

співрозмовники легко, невимушено та неформально спілкуються на певну тривіальну тему, вживаючи стереотипні фрази.

Комунікативна стратегія — це сукупність мовних та мовленнєвих засобів, що вживаються для досягнення визначеної мети спілкування та попередження виникнення мовленнєвих “збоїв”, які виникають у результаті розбіжностей культурних норм [3, с. 193].

Основними комунікативними стратегіями британців є: *дистанціювання; натяк, комунікативна підтримка співрозмовника; ухилення; прагнення до підтримки бесіди; структурна організація фреймових фраз комунікативного контакту; тематична організація комунікативного контакту.* Ці КС виявляються у виборі певних тактик, прийомів мовленнєвої поведінки та відповідних мовних і мовленнєвих засобів, до останніх і відносяться інтонами. Загальною метою усіх зазначених КС є забезпечення комфортної атмосфери спілкування, безконфліктності, компромісу, підтримки співрозмовника, збереження власного “обличчя” та відчуття “privacy”.

КС *дистанціювання* визнана однією з найважливіших та є потужним засобом впливу на оточуючих [1, с. 5]. Вона регулює ступінь близькості чи віддаленості співрозмовників, надає можливість ставити перепони для захисту своєї території. Ця КС виражається у зміщенні часового плану (акцент на минулий або майбутній час) та використанні модальних дієслів і стійких конструкцій. Тому, навчаючи майбутніх учителів організувати клас до роботи, необхідно навчити їх надавати учням англомовні вказівки, які в українській мові маркуються імперативними лексико-граматичними конструкціями, переважно типу інструкції, наказу: «Принесіть крейду, зачиніть вікно, роздайте зошити...». Більшість учителів у наших школах та ВНЗ, на жаль, вдаються саме до імперативу і, відповідно, англійських інтонами на основі низького низхідного тону (Low Fall), що є помилковим і недоречним в англомовному комунікативному середовищі. Навіть вживання «магічного» *please* не рятує вчителя від надто категоричного та навіть брутального звучання, з точки зору англомовної культури.

В англійській мові для зниження категоричності імперативних висловлювань та надання їм ввічливої та тактовної форми вживаються часові форми Past Simple, Future Simple, модальні дієслова та стійкі вирази, щоб уникнути Present Simple, який ніби обмежує свободу вибору реактивних висловлювань. Такі прийоми стратегії дистанціювання сприяють розвитку таких цінностей, як: індивідуалізація, амбітність, прагнення успіху.

Розглянемо «стратегічне поле» модальних дієслів *could, would, might* для потреб педагогічної комунікації. Зазначені модальні дієслова широко вживаються для вираження: прохань, питань, пропозицій, побажань, особистої думки та можуть мати різні відтінки ввічливості, які потребують відповідних інтономем, частіше «інтономем толерантності» з низьким висхідним Low Rise (Intoneme 2, 2a) та низхідно-висхідним Fall-Rise (Intoneme 5, 5a) ядерними тонами в основі. Так, питальні конструкції з цими модальними дієсловами – традиційні способи вираження ввічливої форми прохання вчителя, пропозиції, власної думки, критичного зауваження тощо.

Example 1: A Teacher: You could ,try a ,new sentence, George. (Int. 2a). Communicative purpose: to express polite suggestion, attitude: genuinely interested, non-categoric, warm and encouraging.

Example 1a: A Teacher: 'Try a ,new ,sentence, George. (Int. 1). Communicative purpose: to express categoric order; attitude: categoric, weighty, firm.

Як бачимо, вживання інтономем 1 (приклад 1a) на основі низького низхідного тону суперечить культурі мовленнєвої поведінки британців та обмежує особистісну свободу учня, відчуття комфорту в спілкуванні. Перевага інтономем 2a у цьому контексті очевидна: вона дозволяє вчителю забезпечити так звану умоглядну відстань між ним та учнем, надати останньому право вибору та відчуття збереженої «privacy».

Представимо КС дистанціювання з релевантними англійськими інтономемами-маркерами у таблиці 1.

Таблиця 1

Комунікативна стратегія дистанціювання в англомовній культурі та релевантні інтономем-маркери

Комунікативна стратегія	Дистанціювання	
тактики	зміщення часового плану	вживання модальних дієслів
прийоми	заміна Present Simple на Past Simple та Future Simple	вживання модальних дієслів в стійких конструкціях
	використання Present Continuous	вживання модальних дієслів умовного способу
Приклади	'Will you 'open your ,books	I was ,wondering if you

інтоном-маркерів	now? (Intoneme 2) I was ,thinking to ,ask ,Jim to go to the blackboard (Intoneme 1a). I am 'looking 'forward to your 'coming back from ,holidays (Intoneme 1). ,Will you be ,writing with ,this pen a ,gain? (Intoneme 2 for simple enquiring about a pupil's plan	could ,lend me your ,pen please (Intoneme 2a). 'Could you 'pass me a ,pencil? (Intoneme 2) You would 'better 'try a ,nother ,variant this time (Intoneme 5a). 'How much 'time would you 'like for ,writing it? (Intoneme 1)
------------------	---	--

Включення основних комунікативних стратегій британців з релевантними інтонамими в процес професійно орієнтованого навчання майбутніх учителів англійської інтонації, забезпечить успішність іншомовного міжкультурного спілкування та належний рівень розвитку іншомовної вимовної культури.

Література

1. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам / Г. В. Елизарова. – СПб.: Каро, 2005. – 352 с.
2. Гурина Н. В. Професійна фонологічна компетенція вчителя іноземної мови як головна складова його іншомовної вимовної культури / Н. В. Гурина // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. – Вип. 18. – С. 210–218.
3. Кузьменковы Ю. и А. Английский язык для межкультурного общения / Ю. и А. Кузьменковы. – М.: Изд-во Московского ун-та, 2013. – 276 с.

L'UTILISATION DES JEUX AU COURS DE L'ENSEIGNEMENT DE LA PHONÉTIQUE POUR LES DÉBUTANTS EN CLASSE DE FRANÇAIS

Koulykova V.G.

*Université nationale technique d'Ukraine
«Institut polytechnique de Kiev Igor Sikorsky»
koul.kiev@mail.ru*

The paper outlines the role of games in teaching phonetics for beginner students of French. The author emphasizes the importance of teaching vocabulary and grammar on phonetic basis as phonetics and graphics help students master the standards of oral and written communication. Providing the examples of some games aimed at better perception of phonetic features of French, the author proves that educational games make the process of a foreign language acquisition interesting and fun.

Key words: *phonetics, educational games, French, pronunciation, speaking.*

La compréhension que la phonétique est une composante de la structure de la langue nous permet de construire l'étude du vocabulaire et de la grammaire en basant sur la phonétique, ce qui en fait le principe le plus avancé de l'expression orale. Alors notre tâche consiste à faire comprendre aux étudiants le rôle du son dans la langue, montrer la relation entre la phonétique et les phénomènes lexicaux et grammaticaux.

L'étude des graphiques et phonétiques aide les élèves à maîtriser des normes de la langue orale et écrite. Cela se traduit par sa relation étroite avec l'orthographe.

En plus de la retention de l'information sur les phonétiques et graphiques les étudiants sont introduits aux normes fondamentales de la prononciation littéraire française. Prenant compte que la parole comme le principal moyen de communication entre les personnes est plus important par rapport à l'écrit, la tâche d'apprentissage est améliorer l'articulation, l'intonation de l'expression orale des étudiants. L'enseignant doit systématiquement travailler sur la prévention et correction des fautes de la parole ainsi que la prononciation marmonnée des sons, la prononciation impétueuse des phrases, le manque d'expressivité. Selon nous la poursuite des travaux sur l'assimilation des normes orthoépiques de la langue littéraire améliore la compétence linguistique en langagière des étudiants.

Au cours de l'étude des sons et du système sonore étranger les étudiants opèrent avec des unités de trois systèmes: phonétique, phonologique et graphiques. Ainsi, la maîtrise phonétique et graphique de la langue française est en formation des compétences de prononciation et d'orthographe dans le cadre de l'étude de la phonétique, morphologie, la formation des mots. Alors les tâches pratiques

phonétiques peuvent être formulées et présentées comme suit: 1) le développement d'une culture sonore des étudiants ; 2) le développement et l'amélioration des méthodes d'analyse des sons et lettres ; 3) la formation des compétences de détermination des orthographe basée sur l'analyse sonore.

Mais comment rendre les leçons intéressantes, passionnantes et veiller à ce que les étudiants sont maîtrisées bien et fermement le matériel linguistique? Après avoir analysé une grande variété de méthodes d'organisation des activités d'apprentissage [2; 3; 4] on a choisi de jouer. Alors, on utilise des jeux dans l'enseignement phonétique pour les débutants en classe de français. En l'utilisant comme un outil d'enseignement, de nombreux enseignants connus reconnaissent à juste titre plus grand potentiel du jeu. Avec le jeu on articule bien la prononciation, on active le vocabulaire et la grammaire, on développe des compétences d'écoute, d'expression. Les jeux éducatifs contribuent à rendre l'apprentissage d'une langue étrangère intéressant et amusant. Le sentiment de l'égalité, l'atmosphère d'enthousiasme permet aux étudiants de surmonter l'inconfort, la raideur, enlever la barrière de la langue, la fatigue.

Le jeu éducatif a le but et les objectifs. La planification du jeu doit commencer avec la définition des objectifs éducatifs qui doivent être résolus dans ce jeu, et on doit construire le jeu lui-même, la situation imaginaire, déterminer les règles du jeu [1, p. 44].

Les jeux peuvent être phonétiques, lexicaux, grammaticaux, d'orthographe.

Dans toute activité en classe on peut introduire des éléments du jeu, et même la classe la plus ennuyeuse devient passionnante. Cela concerne particulièrement l'apprentissage phonétique d'une langue étrangère, comme les sons de la langue maternelle et étrangère sont différents.

Lors de l'apprentissage en français à un stade précoce est donné une grande attention à la prononciation correcte des sons. Objectif de l'étude du jeu est que les étudiants apprennent et prononcent les sons nécessaires sans y penser spécifiquement, ce qui en fait automatiquement.

Voici quelques exemples de jeux visant à une meilleure perception des caractéristiques phonétiques d'une langue étrangère.

Jeu phonétique «J'entends – je n'entends pas».

Le but du jeu : la formation des compétences de l'audition phonétique.

Jouer le jeu: l'enseignant fait entendre les mots qui ont la lettre quelconque. Un étudiant lève la main s'il entend cette lettre dans le mot. Le gagnant est l'équipe qui doit avoir le nombre le plus petit d'erreurs.

Le jeu «Trouver le nom». Les joueurs trouvent les noms des animaux qui commencent par la lettre « C »; les noms des fruits qui commencent par la lettre «P»...

Le jeu « Écoutons les sons». Les participants se tiennent dans un cercle de jeu. Un joueur lance la balle à un autre joueur et dit comme le son [i]. Le joueur qui a pris la balle doit nommer le mot avec ce son: ville. Après il appelle lui-même un autre son et lance la balle au voisin.

Un autre jeu. L'enseignant montre les fiches avec une combinaison de lettres. Les étudiants nomment les mots avec la combinaison de lettres. Celui qui va nommer le plus de mots, va gagner.

Les volubilités. Les enfants écoutent les volubilités sur la prononciation des sons différents. Celui qui parvient à répéter la volubilité rapidement et sans erreurs va gagner.

Il existe un grand nombre des jeux sur la la connaissance de l'alphabet. Proposons quelques-uns.

Le jeu «Cinq fiches».

Objectif: le contrôle de l'alphabet.

Jouer le jeu: l'enseignant demande à appeler cinq lettres de l'alphabet. L'équipe qui nomme avec précision ces lettres de l'alphabet va gagner.

Le jeu «Disposer les lettres»

Objectif: tester la connaissance de l'alphabet.

Jouer le jeu: chaque équipe reçoit la carte. Il est nécessaire de disposer les lettres dans le bon ordre. Les lettres peuvent être des étudiants, auxquels sont attachés les plaques avec des lettres.

Jeu «Alphabet».

Objectif: apprendre à lire les lettres et la transcription des icônes.

Chaque lettre de l'alphabet possède de transcription écrite.

Devoirs :

a) à lire la lettre et à vérifier sa transcription ;

b) à lire et à écrire une lettre de transcription.

Sur certaines cartes sont écrites des lettres, à d'autres – la transcription des lettres.

Objectif: relier les lettres de transcription.

Conclusions. L'apprentissage d'une langue étrangère d'un point de vue psychologique – est un processus complexe de formation dans le cortex cérébral d'un nouveau système de langage qui commence à coexister et d'interagir en permanence avec le système de la langue maternelle déjà généré. Quand un

étudiant est curieux, il attire facilement l'attention et il exerce tous les devoirs, surtout s'ils ont un caractère de jeu. Les jeux aident les enfants à devenir des personnalités créatives. La créativité est une amélioration constante et le progrès dans toute activité.

Les jeux éducatifs contribuent à rendre l'apprentissage d'une langue étrangère intéressant et amusant. Dans toute activité en classe on peut introduire des éléments du jeu, et même la classe la plus ennuyeuse devient passionnante. Cela concerne particulièrement l'apprentissage phonétique d'une langue étrangère, comme les sons de la langue maternelle et étrangère sont différents.

Literature

1. Бужинский В.В. Работа над английским произношением на начальной ступени коммуникативного обучения иноязычному говорению / В.В. Бужинский // Иностранные языки в школе. – 1991. – №4. – С. 43–47.
2. Витлин Ж.Л. Эволюция методов обучения иностранным языкам в XX в. / Ж.Л. Витлин // Иностранные языки в школе. – 2001. – №2. – С. 53–56.
3. Маркова А.К. Формирование мотивации учения: Книга для учителя / А.К. Маркова и др. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
4. Павлова С.В. Обучение иноязычному произношению на коммуникативной основе / С.В.Павлова // Иностранные языки в школе. – 1990. – №1. – С. 29–36.

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПОЄДНАНОЇ ВИМОВИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПІСЛЯ НІМЕЦЬКОЇ

Чухно О.А.

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
elchukhno@gmail.com*

The article considers the problem of forming pronunciation sub-skills of linking words in connected speech while teaching English as the second foreign language after German to future teachers. The author analyses the peculiarities of pronouncing initial vowel sounds in English in comparison with the German ones and students' native language sounds as well as the role played by the first foreign language in the process of teaching the second foreign language. Taking into account the principles of forming professional phonetic competence in the second foreign language the author offers exercises for forming the sub-skills of linking words at different stages of teaching English pronunciation.

Key words: *English pronunciation, first foreign language, future teachers, linking, professional phonetic competence, second foreign language.*

Процес формування слухо-вимовних навичок майбутніх учителів в англійській мові після німецької зазнає впливу фонетичної системи не тільки рідної мови (РМ), але й першої іноземної (ІМ1). Як результат, в англійському мовленні студентів з'являються елементи німецького вимовного акценту, що може заважати досягненню комунікативної мети, а в подальшому негативно позначитися на формуванні слухо-вимовних навичок учнів.

Останнім часом у науково-методичній літературі все більше уваги приділяється розгляду фонетичної інтерференції німецької мови, що проявляється в процесі вивчення після неї англійської [2; 3]. Проте, розкриваючи теоретичні аспекти цієї проблеми, вчені не пропонують практичних шляхів її подолання.

З огляду на те, що однією з основних ознак німецького акценту в англійському мовленні є використання твердого приступу, мета нашого дослідження полягає в розробці прийомів, спрямованих на подолання негативного впливу німецької фонетичної системи й формування навичок поєднаної вимови майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької.

Для вирішення поставленої мети вважаємо за необхідне розглянути особливості вимови початкових голосних англійської мови в порівнянні з німецькою та РМ, а також роль ІМ1 у процесі оволодіння майбутніми вчителями навичками поєднаної вимови англійської мови.

Характерною рисою вимови англійських голосних на початку слова є м'який приступ, що виявляється в безпосередньому переході в роботі голосових зв'язок від змикання до вібрації [1, с. 23]. Послідовність м'яких приступів створює “зчеплення”: всередині ритмічної групи кінцеві шумні приголосні, сонорні та голосні поєднуються з початковим голосним наступного складу [1, с. 23], напр.: *Emily's done everything Tom advised* ['emilɪz 'dʌn 'evriθɪŋ 'tɒm əd'vaɪzd]. М'який приступ також властивий вимові українських голосних. Проте, на відміну від української мови, в англійській мові на межі слів перед голосним можуть використовуватися додаткові звуки: з'єднуючі [w] після [ʊ; u; aʊ; əʊ], [j] після [i; iː; aɪ; eɪ; ɔɪ] та [r], якщо слово закінчується на -r/ге.

У німецькій мові голосні на початку слова або наголошеного складу вимовляються з твердим приступом (*der feste Vokaleinsatz/Neueinsatz*) [1; 4]. Голосові зв'язки перед початком звука щільно змикаються, із силою опираючись повітря, що видихається. Їх розмикання супроводжується прориванням. Звук вимовляється більш енергійно, ніж в англійській або українській мовах, із помітним “клацанням” на початку [1, с. 22-23], напр.: *Erika tat alles, was man ihr anriet* ['ʔe:rika 'ta:t "ʔaləs | 'vas 'man 'ʔi:ɐ "ʔanri:t].

Проведений аналіз свідчить про наявність у процесі формування навичок поєднаної англійської вимови майбутніх учителів як джерела позитивного перенесення, яким частково виступає РМ, так і джерела інтерферуючого впливу – ІМ1. Утім, як показує практика, на початковому етапі вивчення мови значна кількість студентів під час вимови англійських голосних порушують вимовні норми англійської мови, використовуючи твердий приступ, наприклад: *in April* [ɪn 'ʔeɪprəl], *learn English* [lɜ:n 'ʔɪŋɡlɪʃ]. Отже, ми маємо підстави стверджувати, що в цьому випадку вирішальну роль у формуванні навичок поєднаної вимови відіграє ІМ1.

Сильніший вплив ІМ1 учені пояснюють відмінностями між механізмами оволодіння РМ та ІМ, унаслідок чого при вивченні ІМ2 реактивується механізм вивчення саме ІМ (у нашому випадку ІМ1) [7, с. 36-37]. Більш того, роль ІМ1 зростає за умов її спорідненості з ІМ2 [6]. Відтак, у контексті навчання англійської мови після німецької, що належать до германських мов, вплив останньої є особливо відчутним.

Зважаючи на зазначене вище й ураховуючи запропоновані нами шляхи реалізації принципів навчання майбутніх учителів вимови англійської мови як другої іноземної (ІМ2) [5], представимо приклади завдань, які можуть бути використані під час формування професійно орієнтованих навичок

поєднаної вимови в англійській мові як ІМ2 після німецької, у відповідності до етапів формування професійної фонетичної компетентності в ІМ2 [5].

Етап I. Введення фонетичного матеріалу:

Приклад 1. Listen to the mini-dialogue. Are the underlined words linked or pronounced separately?

Walter: How are you doing? Still looking for a place to live? Share a flat with me!

Rick: That would be excellent!

Приклад 2. Listen to the German and Ukrainian sentences. In which language are the underlined words linked? In which language are the initial vowel sounds pronounced with the glottal stop (?)? Is German or Ukrainian pronunciation similar to English?

German	Ukrainian
1. Das <u>Haus ist groß und gemütlich.</u>	1. У <u>ідальні обідній стіл і</u> стільці.
2. Der <u>Fernseher ist alt.</u>	2. Вони <u>живуть у будинку з онукою.</u>

Приклад 3. Listen and define what sounds link the words:

1. How [...] are you doing? 2. There [...] is a sofa. 3. Come and see [...] all. 4. ...

Приклад 4. Fill in the rules below with one word:

Unlike in German, in English to link words you can use additional sounds:

1) Linking [w] is used when the first word ends in [u:, ʊ, aʊ, əʊ] and the next word begins with a _____ sound, e.g. go^[w]on, how^[w]are you; 2) Linking [j] is used when the first word ends in [i:, ɪ, eɪ, aɪ, ɔɪ] and the next word begins with a _____ sound, e.g. see^[j]all, they^[j]aren't; 3) Linking [r] is used when the first word ends in letters r/re and the next word begins with a _____ sound, e.g. there^[r]is, never^[r]again.

Етап II. Автоматизація дій з новим фонетичним матеріалом на дотекстовому рівні:

Приклад 5. Listen and repeat. Link the words in bold like in Ukrainian:

1. It's a week already. 2. I can't find anything appropriate. 3. What about a sofa? 4...

Приклад 6. Say how long you have been living in your flat (house). Choose from the phrases below:

for a week/ages/eight months/ all my life/a year
since last April/October/the eleventh of August

Етап III. Автоматизація дій студентів з новим фонетичним матеріалом на рівні тексту:

Приклад 7. Listen to Walter describing the room to his friend. Join the words which should be linked with $_$. Fill in linking [w], [r] or [j] where necessary:

The interior is impressive! All the furniture is very old. And your room is very airy. There are a few antique chairs, a sofa and a wardrobe. But what is more important, there is a French window and a large mirror.

Приклад 8. You want to swap houses with a family from England. Describe your house to them using the expressions below. Link the words like in Ukrainian:

My house is in the centre/in the suburbs.

It's about eighty square meters.

There's a garden and a garage. ...

Етап IV. Формування професійних умінь локалізувати й виправляти вимовні помилки в чужому мовленні:

Приклад 9. Step 1. Listen to Ann speaking about her new apartment. Does she have German accent? Why do you think so?

Step 2. Listen again and underline the words which are pronounced by her with the glottal stop:

The apartment's in a new block of flats on the outskirts. There's a lot of space! I have three bedrooms and two modern bathrooms. There's also a balcony with a wonderful view of the park opposite. You can go there and breathe in fresh air!

Step 3. Read the description of Ann's house aloud showing her an example of native-like pronunciation.

Таким чином, на основі аналізу особливостей вимови початкових голосних в англійській мові порівняно з німецькою та РМ, ролі ІМ1 у навчанні ІМ2, а також зважаючи на принципи навчання майбутніх учителів вимови ІМ2, було запропоновано приклади вправ, використання яких, на нашу думку, підвищить ефективність процесу формування навичок поєднаної вимови в англійській мові як ІМ2 після німецької в майбутніх учителів.

Перспективою подальших розвідок є розробка комплексу вправ для формування в майбутніх учителів навичок поєднаної вимови в умовах навчання англійської мови після німецької.

Література

1. Голубев А. П. Сравнительная фонетика английского, немецкого и французского языков: Учеб. пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений / А. П. Голубев, И. Б. Смирнова. – М. : Издательский центр “Академия”, 2005. – 208 с.

2. Колбышева Ю. В. Проявление фонетической интерференции в речи студентов, изучающих английский язык как второй иностранный // Колбышева Ю. В. // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2014. – № 5, ч. 2. – С. 108-110.
3. Миськів В. А. Фонетична інтерференція як методична проблема у процесі вивчення англійської мови після німецької студентами факультету іноземних мов / В.А. Миськів // Наукові записки ТНПУ. Сер.: Педагогіка. – 2011. – № 2. – С. 182–187.
4. Стеріополо О. І. Теоретичні засади фонетики німецької мови. Підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Олена Іванівна Стеріополо. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 320 с.
5. Чухно О. А. Реалізація принципів формування фонетичної компетентності у майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької / О. А. Чухно // Іноземні мови. – 2016. – №4 (88). – С. 51-57.
6. Gass S. M. Second Language Acquisition. An Introductory Course / Susan M. Gass, Larry Selinker. – 3rd ed. – New York, London: Routledge, 2008. – 593 p.
7. Hammarberg B. Roles of L1 and L2 in L3 production and acquisition / [B. Hammarberg] // Cross-linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives / edited by J. Cenoz, B. Hufeisen & U. Jessner. – Clevedon: Multilingual Matters. – 2001. – P. 21-41.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Алексієвець Оксана Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Баклаженко Юлія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Бігич Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету.

Борбенчук Ірина Миколаївна – викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Бурка Наталія Анатоліївна – викладач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства Київського національного лінгвістичного університету.

Буць Жанна Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Валігура Ольга Романівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри східної філології Київського національного лінгвістичного університету.

Вербицька Тетяна Діомидівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри німецької філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Гавриленко Валерія Миколаївна – викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Гурина Наталія Вікторівна – викладач кафедри педагогіки та методики викладання іноземних мов Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

Девіцька Антоніна Ігорівна – аспірант, Київський національний лінгвістичний університет.

Деркач Наталія Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка.

Іваненко Світлана Мар'янівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Інституту природничо-географічної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ.

Калита Алла Андріївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Кійко Світлана Василівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Козуб Любов Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

Колісник Марина Павлівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Космацька Наталя Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Кузьменко Тетяна Миколаївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри німецької філології та перекладу і прикладної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету.

Куликова Вікторія Григорівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Куценко Микола Анатолійович – доцент кафедри іноземних мов Військового інституту телекомунікацій та інформатизації, м. Київ.

Лембік Сніжана Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романської філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Лисичкіна Ольга Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фонетики та граматики Національної академії Національної гвардії України, м. Харків.

Львова Надія Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедра фонетики і практики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету.

Марченко Валентина Володимирівна – викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Мусієнко Юлія Анатоліївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Никифороенко Ірина Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри німецької філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Петлюченко Наталія Володимирівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германських та романських мов Національного університету «Одеська юридична академія».

Полюк Ірина Станіславівна – доцент, завідувач кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Рудківський Олександр Петрович – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри німецької філології та перекладу і прикладної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету.

Рубчак Ольга Борисівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства Київського національного лінгвістичного університету.

Сердюк Ірина Валеріївна – викладач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації Національної академії Національної гвардії України, м. Харків.

Сокирська Ольга Сергіївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2

Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Сотников Андрій В'ячеславович – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету.

Стеріополо Олена Іванівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Тараненко Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Тітарова Дарія Юріївна – студентка факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Толмачова Катерина Михайлівна – студентка факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Томахів Марта Володимирівна – аспірантка кафедри іноземних мов Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України.

Чухно Олена Анатоліївна – викладач кафедри англійської фонетики і граматики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Шевченко Ірина Семенівна – академік Академії Наук Вищої школи України, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри ділової іноземної мови та перекладу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Шваб Людмила Миколаївна – кандидат філологічних наук, викладач кафедри германських і романських мов Київського національного лінгвістичного університету.

Шнуровська Любов Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.